

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRK CEZA MUHAKEMESİNDE
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN
UZLAŞTIRMA

Mustafa Eray URCAN
1930233081

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÇATAKLI

ISPARTA – 2024

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırma” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Mustafa Eray URCAN
06/02/2024

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Mustafa Eray URCAN
Öğrenci Numarası	1930233081
Enstitü Ana Bilim Dalı	Kamu Hukuku
Programı	Kamu Hukuku
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÇATAKLI
Tez Başlığı	Türk Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırma
Turnitin Ödev Numarası	2264742335

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 25/12/2023 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesinin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;
% 20'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımcı yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

06/02/2024
(İmza)
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÇATAKLI

ÖZET

Onarıcı adalet anlayışı, cezalandırıcı adalet sisteminin yetersizlikleri nedeniyle oluşan ihtiyaçlar üzerine ortaya çıkmıştır. Mağdur fail arabuluculuğu olarak da bilinen uzlaştırma kurumu onarıcı adaletin en yaygın uygulamasıdır. Mağdur odaklı bir anlayış çerçevesinde vücut bulan kurum, esasen fail yönüyle de ciddi farklılıklar öngörmektedir. Uzlaştırma, faili yaptırım tehdidi altında beklemekten ibaret pasif konumundan kurtarıp, iletişim ve ahlaki yükümlülükler temelinde hatasını telafi etme imkânına kavuşturan aktif bir konuma getirmektedir. Bu yönüyle kurumun çocuk failler bakımından ayrı bir anlam taşıdığı da ifade edilmelidir. Zira suça sürüklenen çocuk sıfatı ile işledikleri her suçun mağduru kabul ettiğimiz çocukları korumak ve menfaatlerini gözetebilmek için salt yaptırım esasına dayalı cezalandırıcı adalet sisteminin mümkün olduğunca dışarısına çıkarmak gerekmektedir. Bu nedenledir ki, birçok ülkede de uzlaştırma kurumu öncelikle çocuklar hakkında uygulanmaya başlanmıştır.

Çocukların düşünsel ve bedeni açıdan yetişkinlere nazaran daha yetersiz olmaları nedeniyle çocuk adaleti kavramı gelişmiştir. Nitekim yetişkinlerle çocukların tamamen aynı kurallara tâbi tutulması mümkün değildir. Bu bağlamda uzlaştırma kurumunun da suça sürüklenen çocuklar bakımından farklı kurallar taşıması gerekmektedir. Türk ceza hukukuna girdiği ilk günden bu yana yapılan birtakım değişikliklerle kurumun kapsamı suça sürüklenen çocuklar lehine genişletilmiş ise de bu düzenlemeler kısıtlı nitelikte kalmıştır. Hâlbuki uzlaştırma kurumu, suça sürüklenen çocuklar yönüyle bir bütün olarak ele alınarak kapsamı, uzlaştırmacı nitelikleri, çocukların katılım ve irade beyanı hakları gibi konular yeniden düzenlenmelidir. Elbette bu düzenlemeler yapılırken temel kıtas çocuğun yüksek yararı olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Onarıcı Adalet, Uzlaştırma, Suça Sürüklenen Çocuk, Alternatif Çözüm Yöntemi, Türk Ceza Muhakemesi.

ABSTRACT

The concept of restorative justice emerged in response to the needs arising from the inadequacies of the punitive justice system. Conciliation, also known as victim-offender mediation, is the most common application of restorative justice. The institution, which comes into being within the framework of a victim-oriented approach, foresees serious differences in terms of the perpetrator. Conciliation saves the perpetrator from the passive position of waiting under the threat of sanctions and puts him in an active position that gives him the opportunity to compensate for his mistake on the basis of communication and moral obligations. In this respect, it should be stated that the institution has a special meaning for child perpetrators. Because, in order to protect the children, whom we accept as victims of every crime they commit as children involved to crime, and to protect their interests, it is necessary to exclude them from the punitive justice system based on pure sanctions as much as possible. For this reason, in many countries, the mediation institution has started to be implemented primarily for children.

The concept of juvenile justice has developed because children are mentally and physically inferior to adults. As a matter of fact, it is not possible for adults and children to be subject to exactly the same rules. In this context, the mediation institution must have different rules from those who are dragged into crime. Although the scope of the institution has been expanded in favor of child offenders with some changes made since its entry into Turkish criminal law, these regulations have remained limited. However, the mediation institution should be considered as a whole in terms of child perpetrators and issues such as its scope, mediator qualifications, children's rights to participation and expression of will should be rearranged. Of course, the main criterion when making these arrangements should be the best interests of the child.

Key Words: Restorative Justice, Reconciliation, Delinquent Children, Alternative Dispute Resolution, Turkish Criminal Procedure.

ÖNSÖZ

Onarıcı adalet anlayışının filizlendirdiği uzlaştırma kurumu, mağdur odaklı olmasının yanı sıra fail yönüyle de ciddi ayrıcalıklar öngörmektedir. Failin bir çocuk olduğu durumlarda kuşkusuz kurumun önemi de artmaktadır. 2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile ceza hukukumuzda kazandırılan uzlaştırma kurumu, 2016 yılında yapılan değişiklikler sonrası etkin şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Kökeni itibariyle çok eskilere dayansa da modern hukuk sistemleri içerisinde dâhil olması bakımından genç bir kurum olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, suça sürüklenen çocuk sıfatını vererek işledikleri suçun mağduru kabul ettiğimiz çocukların menfaatleri temelinde kurumun aksayan yönlerinin giderilmesi ve alınan faydalar ölçüsünde uygulama alanının genişletilmesi önem arz etmektedir.

Tez süresince, Cumhuriyet savcısı olarak görev yaptığım adliyede uzlaştırma bürosundan da sorumlu olmam nedeniyle uygulamada tespit ettiğimiz sorunlar ve çözüm önerilerini de yansıtmaya gayret ettiğim bu çalışmanın uygulama ve akademi çalışmalarına katkı sunmasını diliyorum.

Bu vesileyle, yüksek lisans çalışmam boyunca tarafımdan hukuki bilgi, birikim ve tecrübelerini esirgemeyen danışman hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Çataklı ve Doç. Dr. Muhammed Emre Tulay'a, tez jürime katılarak kıymetli görüş ve önerileri ile yol gösteren Prof. Dr. Faruk Turhan'a, sonsuz emek ve dualarıyla bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan babam Adem Urcan ve annem Çeşminaz Urcan'a, yoğun çalışma sürecinin başından itibaren gösterdiği sabır ve teşvikiyle beni cesaretlendiren kıymetli eşim Dr. Çiğdem Urcan'a, birlikte geçirmemiz gereken vakitlerden taviz vermek zorunda kaldığım oğlum Abdullah Tahir'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ONARICI ADALET BAĞLAMINDA UZLAŞTIRMA KURUMU

1. ONARICI ADALET	5
1.1. Genel Olarak.....	5
1.2. Onarıcı Adalet Anlayışının Tarihsel Süreci	6
1.3. Onarıcı Adalet Uygulamaları	8
1.3.1. Mağdur-Fail Uzlaştırması	9
1.3.2. Aile Grup Konferansları	9
1.3.3. Cezalandırıcı Halkalar	11
1.3.4. Toplum Islah Kurulları	12
1.4. Onarıcı Adalet Sistemi ile Cezalandırıcı Adalet Sisteminin Karşılaştırılması.....	13
2. UZLAŞTIRMA KURUMU	15
2.1. Uzlaşma/Uzlaştırma Kavramları	15
2.2. Uzlaştırma Kurumunun Tarihsel Gelişimi	17
2.3. Karşılaştırmalı Hukukta Uzlaştırma Kurumu.....	18
2.3.1. Genel Olarak	18
2.3.2. Amerika Birleşik Devletleri.....	18
2.3.3. İngiltere	19
2.3.4. Avustralya	20
2.3.5. Almanya.....	20
2.3.6. Fransa.....	22
2.3.7. Avusturya.....	23
2.4. Uzlaştırma Kurumunun Amacı	24
2.5. Uzlaştırma Kurumunun Faydaları	25
2.5.1. Genel Olarak	25
2.5.2. Mağdur Açısından.....	25
2.5.3. Fail Açısından	26
2.5.4. Toplum Açısından.....	27

2.5.5. Ceza Adalet Sistemi Açısından.....	27
3. TÜRK CEZA MUHALEMESİNDE UZLAŞTIRMA KURUMU	28
3.1. Tarihsel Süreci ve Gelişimi	28
3.1.1. Genel Olarak.....	28
3.1.2. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından	31
3.2. Hukuki Niteliği.....	32
3.3. Türk Ceza Hukukunda Düzenlenen Diğer Alternatif Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması.....	33
3.3.1. Önödeme.....	34
3.3.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi.....	35
3.3.3. Seri Muhakeme	36
3.3.4. Basit Yargılama	37
3.4. Şikâyetten Vazgeçme ve Etkin Pişmanlık ile Uzlaştırma Arasındaki Farklar	38
3.4.1. Şikâyetten Vazgeçme.....	39
3.4.2. Etkin Pişmanlık.....	40
3.5. Uzlaştırma Teşkilatı	40
3.5.1. Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı	40
3.5.2. Uzlaştırma Büroları.....	41
3.6. Uzlaştırmacı.....	43
3.6.1. Genel Olarak.....	43
3.6.2. Uzlaştırmacının Niteliği.....	43
3.6.3. Uzlaştırmacının Eğitim ve Sınavı	45
3.6.4. Uzlaştırmacının Ücreti	46
3.6.5. Uzlaştırmacının Reddi veya Çekinmesi.....	47
3.6.6. Uzlaştırmacının Yükümlülükleri ve Etik İlkeler	49

2. BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN TÜRK CEZA MUHALEMESİNDE UZLAŞTIRMA

1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN UZLAŞTIRMANIN ŞARTLARI VE KAPSAMI.....	52
1.1. Uzlaştırmacının Şartları.....	52
1.1.1. Genel Olarak.....	52
1.1.2. Uzlaştırmacının Tarafllara İlişkin Şartları	53
1.1.2.1. Suçtan Zarar Gören veya Mağdurun Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması.....	53
1.1.2.2. Taraflların Sağ Olması	55
1.1.2.3. Tarafllara Ulaşılabilmiş Olması	55
1.1.2.4. Kusur Yeteneğinin Bulunması	56
1.1.3. Uzlaştırmacının Suça İlişkin Şartları	59

1.1.3.1. Suç ile İlgili Muhakeme Şartlarının Gerçekleşmiş Olması.....	59
1.1.3.1.1. Şikâyet	59
1.1.3.1.2. İzin, Talep, Karar.....	60
1.1.3.1.3. Olumsuz Muhakeme Şartları	61
1.1.3.2. Yeterli Şüphe.....	62
1.1.3.3. Suçun Uzlaştırma Kapsamında Bulunması.....	62
1.1.4. Uzlaştırmanın Geçerlilik Şartları	63
1.1.4.1. Uzlaştırma Sürecinin Yetkili ve Görevli Bir Uzlaştırmacı Tarafından Yürütülmesi	63
1.1.4.2. Uzlaşma Teklifinin Usulüne Uygun Yapılması	63
1.1.4.3. Tarafların Özgür İradeleri ile Uzlaşma Teklifini Kabul Etmeleri.....	64
1.1.4.4. Edimin Hukuka ve Ahlaka Uygun Olarak Belirlenmesi ve İfası.....	65
1.1.4.5. Uzlaştırma Raporunun Mahkeme veya Cumhuriyet Savcısı Tarafından Onaylanması	65
1.2. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırmanın Kapsamı	66
1.2.1. Genel Olarak	66
1.2.2. Yetişkinlerle Ortak Hükümler	67
1.2.2.1. Şikâyet Tâbi Suçlar	67
1.2.2.2. Katalog Suçlar	70
1.2.2.3. Özel Kanunlarda Düzenlenen Suçlar	71
1.2.3. Suça Sürüklenen Çocuklara Özel Hükümler	73
1.2.4. Uzlaştırma Yoluna Gidilemeyecek Durumlar	76
1.2.4.1. Suç Türü Bakımından	76
1.2.4.2. Uzlaştırma Kapsamındaki Bir Suçun Kapsam Dışı Bir Suç İle Birlikte İşlenmesi	79
2. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN UZLAŞTIRMA SÜRECİ	81
2.1. Soruşturma Aşamasında Uzlaştırma Süreci	81
2.1.1. Delillerin Toplanması ve Yeterli Şüphe	81
2.1.2. Uzlaştırmacı Görevlendirme	83
2.1.3. Uzlaşma Teklifi.....	85
2.1.4. Uzlaştırma Müzakereleri.....	87
2.1.5. Edim.....	90
2.1.6. Uzlaştırma Raporu	92
2.1.7. Uzlaşma Belgesi	93
2.2. Kovuşturma Aşamasında Uzlaştırma Süreci	94
2.3. Kanun Yolu Aşamasında Uzlaştırma Süreci	96
2.4. İnfaz Aşamasında Uzlaştırma Süreci.....	97
3. UZLAŞTIRMANIN SONUÇLARI	98
3.1. Tarafların Uzlaştırılması Durumunda	98
3.1.1. Soruşturma ve Kovuşturmanın Sona Ermesi	98
3.1.2. Adli Sicil ve Arşiv Kaydı.....	100

3.1.3. Tekerrür	100
3.1.4. Müsadere.....	101
3.1.5. Maddi ve Manevi Tazminat Hakkı	101
3.2. Tarafların Uzlaştırılamaması Durumunda	103
3.2.1. Soruşturma ve Kovuşturmanın Devamı.....	103
3.2.2. Zamanaşımı.....	104
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA	112
ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
akt.	: Aktaran
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
Büro	: Uzlaştırma Bürosu
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUY	: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
E.	: Esas
HAGB	: Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
KDAE	: Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi
m.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SEGBİS	: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
Yönetmelik	: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği

GİRİŞ

İnsan, yaratılışı itibariyle özgürlüğü arzulayan bir fitrata sahiptir. Özgürlük arayışı insan yeryüzünde var olduğu günden bu yana başka arzuları da beraberinde getirmiştir. İnsanlığın ortak özelliği olarak nitelendirebileceğimiz bu durum, zamanla insanların isteklerinin giderek artmasını ve nihayet birbiriyle kesişmesini kaçınılmaz kılmıştır. Başka bir deyişle, hür olma zannıyla yapılan eylem ve davranışlar zamanla başka insanların hürriyetlerinin kısıtlanmasına yol açmıştır. Böylece insanlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar özgürlük anlayışının sınırsız olamayacağını ortaya koymuştur. Zira bir insanın özgürlüğü diğer bir insanın özgürlüğünü kısıtladığı anda çözüme kavuşturulması gereken bir uyuşmazlık meydana gelecektir. Nitekim bu uyuşmazlıklar insanlık tarihi boyunca süregelmış ve hâlen de farklı görünümelerde karşımıza çıkmaya devam etmektedir.

Uyuşmazlıkların çözümü insanlık tarihi boyunca farklı şekillerde sağlanmaya çalışılmıştır. Toplamlar arasında farklılık gösteren çözüm arayışlarında ortak nokta insanların özgürlüklerine makul sınırlar çizilmesi gerekliliğinin kabulü olmuştur. Bu sınırlar hukuk ve ahlak kuralları olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk, devlet eliyle oluşturulmuş yaptırım esasına bağlı uyulması zorunlu kurallar bütünüdür. Ahlak ise, her toplumun yaşam şekillerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, toplumun geneli tarafından doğru kabul edilen davranış biçimleridir. Hukuk ile ahlak kavramlarının en büyük farkı yaptırım olgusudur. Hukuk kurallarına uymamanın sonucu olarak somut bir yaptırım ile karşılaşmaktadır. Buna karşın ahlak kurallarına uymamanın yaptırımı yalnızca vicdani boyutta kalmaktadır. Zira ahlak yaptırım değil, yükümlülük temeli üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle ahlak kuralları ideal topluma ulaşmayı hedeflerken, hukuk kuralları toplumsal barış ve güvenlik ortamının hâkim olduğu kamu düzeninin tesisi için vazgeçilmez bir rol üstlenmektedir.

Hukuk, insan yaşamını sınırlandıran kurallar ile toplumsal düzen ve huzurun devamını amaçlamaktadır. Bunu yaparken de caydırıcı güç olarak yaptırım unsurunu kullanmaktadır. Cezalandırıcı adalet anlayışı, yaptırım temeli üzerine inşa edilmiş ve yüz yıllardır uygulanagelen adalet sistemidir. Bu sistemde devletin koyduğu kurallar vardır. Bu kurallara uyulmadığı takdirde faile devlet tarafından uygulanan bir yaptırım

söz konusudur. Cezalandırıcı adalet anlayışında her suçun doğal mağduru devlet kabul edildiğinden gerçek mağdur arka planda bırakılmıştır.¹ Aynı şekilde failin de bu sistemde ne düşündüğü önemli değildir. Zira faile hukuka aykırı eyleminin mağdura ve/ya topluma verdiği hasarı hukuk içerisinde tamir etme fırsatı sunulmadığı gibi kendisini topluma yeniden kazandıracak formül arayışı da cezalandırıcı adalet anlayışının konusu değildir. İşte bu ve benzeri birçok neden zamanla cezalandırıcı adalet anlayışının tek başına yetersiz kaldığını göstermiştir. Böylece uyuşmazlıkların giderilmesinde alternatif çözüm arayışları başlamıştır. Onarıcı adalet anlayışı tam da bu arayışın ortasında vücut bulmuş, ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilerek adalet anlayışında yeni bir soluk olmuştur.

Onarıcı adalet, uyuşmazlıkların iletişim temeline dayalı çözüm yöntemidir.² Onarıcı adalet anlayışında tarafların ne düşündükleri önemsenmektedir. Bu nedenle sağlıklı iletişim kurmalarına aracılık edilerek her iki tarafın da süreci memnuniyet ile tamamlaması hedeflenmektedir. Özellikle de cezalandırıcı adalet sisteminde arka plana atılan mağdur, onarıcı adalet anlayışında merkezdedir ve mağdurun zararının giderilmesi birinci önceliktir. Bununla birlikte, faile de gerçekleştirdiği hukuki eylem nedeniyle mağdurda ve toplumda oluşturduğu hasarı tamir etme, zararı giderme fırsatı sunulmaktadır. Onarıcı adalet anlayışının ortaya koyduğu bu perspektif, toplumsal barışın, birlik ve beraberliğin güçlü bir şekilde yeniden tesisi konusunda ciddi bir potansiyel taşımaktadır.³

Onarıcı adalet sistemi içerisinde en yaygın uygulanan ve en önemli alana sahip uygulama uzlaştırma kurumudur. En eski zamanlardan beri uygulanan mağdur fail arabuluculuğu günümüzde uzlaştırma adı altında Türk hukukunda da uygulanmaktadır. Esasen uyuşmazlığın uzlaştırma ve sulh gibi yollarla giderilmesi Kuran'ın da pek çok ayetinde zikredilmiştir. Burada Hucurât suresinin dokuz ve

¹ Bahri Öztürk - Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, B.11, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 350.

² Olgun Değirmenci, *Ceza Adaleti, Ceza Adaleti Türleri, Onarıcı Adalet Kavramı, Tarihsel Gelişim ve Onarıcı Adalet Uygulamaları, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021, s. 4.

³ Ekrem Çetintürk, *Onarıcı Adalet Anlayışı ve Uzlaştırma Kurumunun Türk Ceza Adalet Sisteminde Algılanışı (Geleneksel Ceza Adalet Anlayışına Eleştirel Bir Bakış)*, *Ceza Hukuku Dergisi*, C.4, S. 9, 2009, s. 230.

onuncu ayetleri⁴ örnek olarak verilebilir. Bu nedenle Müslüman Türk toplumlarda yaygın olarak uygulanan uzlaştırma kurumu, toplum alt yapımızın kuruma elverişli olmasından da güç alarak kısa sürede başarıya ulaşmıştır. Zira uzlaştırma sonucunda hem mağdur hem de fail tatmin olmakta, düşmanlık ve öç alma duygusu ile hareket etme ihtimali ise ortadan kalkmaktadır. Hukuka aykırı eylemin topluma verdiği hasarlar gün yüzüne çıkmadan uzlaştırma kurumu içerisinde erimektedir. Bu şekilde uzlaştırma, toplumsal barışın sağlıklı şekilde sürdürülmesine ciddi katkılar sunmaktadır.

Uzlaştırma kurumu, çocuklar bakımından daha özel bir anlam taşımaktadır. Birçok ülkede uzlaştırma önce çocuklar yönüyle uygulanmaya başlanmış, daha sonra ise yetişkinler yönüyle kapsamı genişletilmiştir. Yakın geçmişte uygulanan ilk fail mağdur uzlaştırması da Kanada’da çocuklar hakkında açılan bir davada olmuştur. Gerek adalet süreçleri içerisinde gerekse uzlaştırma kurumu özelinde çocuklar bakımından uygulanan kuralların yetişkinlerden farklı olması gerekmektedir.⁵ Zira cezalandırıcı adalet anlayışının yetersizlikleri çocuklar bakımından yetişkinlere nazaran daha olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Onarıcı adaletten beklenen faydalar ise çocukların topluma yeniden kazandırılması noktasında ciddi önem arz etmektedir. Şüphesiz, adaletin her sürecinde çocukların üstün yararı gözetilmelidir.

Çalışmamızda, onarıcı adalet anlayışı ile birlikte dünyada ve ülkemizde yaygın şekilde uygulanan uzlaştırma kurumu suça sürüklenen çocuklar özelinde ele alınacaktır. Uzlaştırmanın çocuklar yönüyle uygulama ölçütleri, uygulama kapsamı ve süreci ile kurumun faydaları çalışmamızın çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışmamız kapsamında yapılan tüm bu tespitler ışığında uzlaştırma uygulamalarında çocuklar yönüyle karşılaşılan sorunlara dikkat çekilecektir.

Çalışmamızın amacı, çocukların bir şekilde sürüklendikleri yanlış eylemlerin telafisinin en hızlı ve hasarsız şekilde tesis edilmesi yolunda onarıcı adaletin rolünü

⁴ “Eğer müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin, ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa –Allah’ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adaletle çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever. Müminler ancak kardeşirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin, Allah’a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız” ; Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 515.

⁵ Burcu Baytemir Kontacı, *Çocuklar Bakımından Uzlaştırma: Farklı Yararlar Arasında Bir Denge Arayışı*, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 69, S. 4, 2020, s. 1707.

tartışmak, sistemin eksik veya aksayan yönlerini geliştirecek önerilerle çocukların gelecek yaşamlarında topluma kazandırılmasının önemini vurgulamaktır.

Çalışmamız iki bölüm olarak tasarlanmıştır. İlk bölümde onarıcı adalet ve uzlaştırma kurumu başlıkları altında tezimize temel teşkil eden hususlar açıklanacaktır. Daha sonra uzlaştırma kurumunun Türk Ceza Muhakemesindeki gelişimi, benzer kurumlarla mukayesesi ve teşkilat yapısı irdelenecektir. İkinci bölümde ise uzlaştırma kurumu suça sürüklenen çocuklar özelinde incelenecektir. Öncelikle yetişkinlerle ortak hükümler de açıklanmak suretiyle uzlaştırmanın suça sürüklenen çocuklar bakımından uygulama şartları ve kapsamı ele alınacak, sonrasında suça sürüklenen çocuklarda uzlaştırma süreci ve uzlaşmanın sonuçları incelenecektir. Son olarak uygulamada karşılaşılan sorun ve önerilere değinilerek çalışmamız tamamlanacaktır.

1. BÖLÜM

ONARICI ADALET BAĞLAMINDA UZLAŞTIRMA KURUMU

1. ONARICI ADALET

1.1. Genel Olarak

Onarıcı adalet kavramının birden fazla tanımı yapılmaktadır. Bu nedenle kavramsal olarak herkes tarafından kabul edilen tek bir tanımından bahsetmek mümkün değildir. Onarıcı adalet kavramı, Birleşmiş Milletler Çalışma Topluluğu tarafından *“suçun meydana getirdiği olumsuz sonuçları ve suçun geleceğe yönelik olumsuz etkilerini nasıl giderecekleri hususundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri amacıyla suçtan etkilenen tarafların tamamını bir araya getiren süreç”* şeklinde tanımlanmaktadır.⁶ Onarıcı Adalet Konsorsiyumu adlı sivil toplum örgütü tarafından ise, uyuşmazlığı çözmek, zararları onarmak için çalışan, faile yaptıklarının sonuçlarını kabul etmesini teşvik ederek ona zararı tazmin etme imkânı sağlayan bir süreç şeklinde ifade edilmiştir.⁷ Marshall’a göre ise onarıcı adalet; *“bir suçun işlenmesinden sonra, suçun taraflarının bir araya gelerek, suçun gelecekte neden olacağı etkileri ortadan kaldırmak amacıyla ortak çalışacakları bir süreçtir”*.⁸ Onarıcı adalet kavramına ilişkin yapılmış bu ve benzeri tanımlar dikkate alındığında genel olarak onarıcı adalet; haksız fiilin muhatapları olan tarafların bir araya getirilmesiyle, eylemin neden olduğu hasarın tamirine odaklanan, geleceğe dair kalıcı barışı hedefleyen bir adalet anlayışı olarak açıklanabilir.

Onarıcı adalet anlayışı, bir tanım ve teorinin ötesinde cezalandırıcı adalet anlayışının yetersizlikleri nedeniyle uyuşmazlıkların çözümünde yüz yıllardır uygulanagelen tecrübelerin geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.⁹ Bu nedenle de günden güne geliştirilmeye devam etmektedir. Onarıcı adalet anlayışı, cezalandırıcı adalet

⁶ Mustafa Serdar Özbek, “Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı 1, 2010, s. 141.

⁷ Liebmann’dan akt. Huzeyfe Karabay, “Türk Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2019, s. 4.

⁸ Marshall’dan akt. Değirmenci, “Ceza Adaleti”, s. 17.

⁹ Değirmenci, “Ceza Adaleti”, s. 11.

anlayışının alternatifi olarak görülmektedir.¹⁰ Ancak, her iki adalet anlayışının tam manasıyla birbirlerinin zıddı olduklarını söylemek yerinde değildir. Zira onarıcı adalet ancak tarafların özgür iradelerinin ortak noktada buluşması ile uyuşmazlıkları çözüme kavuşturabilir. Bu mümkün olmadığında yaptırım esaslı cezalandırıcı adalet sistemi devreye girecektir.¹¹ Bu nedenle cezalandırıcı adalet ve onarıcı adalet anlayışlarının birbirlerini tamamlayıcı nitelikte oldukları kanaatini taşımaktayız.

Onarıcı adalet anlayışı, mağdur odaklıdır. Cezalandırıcı adalet anlayışının aksine işlenen bir suçun mağduru devlet değil, bizzat haksız fiile maruz kalan kişidir. Mağdurun zararının giderilmesi ve süreç neticesinde tatmin olması onarıcı adaletin temelini teşkil eden hususlardan birisidir. Bununla birlikte fail de cezalandırıcı adalet sistemindeki pasif konumundan kurtularak kendisine sunulan birtakım imkânlarla aktif konuma geçmektedir. Onarıcı adalette, mağdur ve failin ön planda olmadığı bir anlayışın aksine her iki tarafa da aktif bir rol verilmektedir. Onarıcı adalet anlayışında başarıya ulaşabilmek için taraflar arasındaki iletişimin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir.¹² Çünkü her iki tarafın da aktif konumda olduğu bir sürecin tüm tarafların memnuniyeti ile neticelenmesi temel hedeflerden biri olarak belirlenmiştir.

1.2. Onarıcı Adalet Anlayışının Tarihsel Süreci

Onarıcı adalet anlayışı fikir olarak çok eski tarihlere dayanmaktadır. Özellikle devlet olgusu oluşmadan önceki dönemlerde uyuşmazlığın mağdur odaklı çözümüne ilişkin yaklaşımlar onarıcı adalet anlayışına paralellik göstermektedir. Nitekim devletler ortaya çıkmadan önce suç nedeniyle meydana gelen zarar, sosyal bir zarara dönüştürülmemekte, gerçekleştirilen eyleme yönelik mağdurun veya ailesinin şahsi tepkileri önemli bir rol teşkil etmekteydi.¹³ Onarıcı adaletin cezalandırıcı adalet anlayışı karşısında söz sahibi olması yakın geçmişte olmuş ise de, esasen tarih boyunca adalet kavramının var olduğu ilk toplumlarda bile onarıcı adaletin uygulanmış olması

¹⁰ Cengiz Topel Çiftçioğlu, “Onarıcı Adalet Sistemine Dair Genel Bir İnceleme”, *Fasikül Hukuk Dergisi*, C.7, S. 66, 2015, s. 38.

¹¹ Ali Rıza Töngür - Ekrem Çetintürk, “Onarıcı Adalet Anlayışının Teorik Temelleri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, İstanbul, 2018, s. 18.

¹² Abdullah Batuhan Baytaç, “Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 71, S. 1, 2013, s. 124.

¹³ Olgun Değirmenci, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, *TBB Dergisi*, S. 77, 2008, s. 33.

dikkate alındığında cezalandırıcı adalet anlayışından çok daha eski temellere sahip olduğu söylenebilir.¹⁴ Bu nedenledir ki, onarıcı adaletin yakın geçmişteki süreci bir keşiften ziyade hatırlanan geçmiş uygulamaların günümüze uyarlanması şeklinde ifade edilebilir.¹⁵

Devletlerin ortaya çıkışından sonra işlenen suç ve haksız fiillerin muhatabı devlet olmuştur. Kamu düzeninin tesisi amacıyla, işlenen her suç devlete karşı işlenmiş kabul edilmeye başlanılmıştır. Böylelikle eylemin yöneldiği asıl mağdur devlet öncesi dönemlere göre arka planda kalmıştır. Mağdurun zararının tazmini ve uğradığı mağduriyetin giderilmesi mağdurun talebi ile harekete geçirilecek özel hukuk alanına bırakılmıştır. Onarıcı adaletle dair fiili uygulamalar, bu şekilde adalet sahnesinden çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁶

Cezalandırıcı adalet sistemine yöneltilen eleştirilerin 1970’li yılların başından itibaren daha yüksek sesle dillendirilmesi onarıcı adalet kavramını da yeniden filizlendirmeye başlamıştır. Mağdur hakları temelinde yükselen bu anlayışın filizlenmesine 1960’lı yıllarda Yeni Zelanda, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde mağdurların zararının tazminine yönelik yapılan düzenlemeler de zemin hazırlamıştır.¹⁷ Öte yandan fail yönüyle de tek başına hapis seçeneğinin uygulanması, failin sonrasında topluma kazandırılmasını zorlaştırması nedeniyle alternatif arayışlarını beraberinde getirmiştir. Onarıcı adalet anlayışının ilk başlarda mağdur haklarının yanında, failin hapsedilmemesi ve hapisanelerin kaldırılması fikri ile geliştiği söylenebilirse de, daha sonraları mevcut ceza adaleti sistemi ile birlikte işleyebilen, önceki adalet sistemlerini tamamlayıcı nitelikte görülen bir fikre dönüşmüştür.¹⁸

Onarıcı adalet anlayışının gelişmesinde önemli rol üstlenen Howard Zehr, Martin Wright, John Braithwaite gibi yazarlar, mağdurun zararının giderilmesi gibi faile yüklenecek birtakım yükümlülüklerle, işlediği suçun oluşturduğu yarayı tedavi etmesinin beklendiğini, onarıcı adaletin ancak bu şekilde sağlanabileceğini ileri

¹⁴ Aylin Kul Yenigül, “Onarıcı Adalet ve Cezalandırıcı Adalet”, *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S.9, 2019, s. 12.

¹⁵ Baytaz, s. 120.

¹⁶ Değirmenci, “Ceza Adaleti”, s. 14.

¹⁷ Çiftçioglu, s. 41.

¹⁸ Theo Gavrielides, “Reconciling the Notions of Restorative Justice and Imprisonment”, *Prison Journal*, Vol. 94, 2014, s. 12.

sürmüşlerdir. Özellikle Braithwaite'nin utanç vurgusu dikkat çekicidir. Yazar utanç kavramını “damgalayıcı utanç” ve “bütünleştirici utanç” olarak ikiye ayırır. Damgalayıcı utanç failin toplumla olan ahlaki bağını koparıırken, suçta tekrürü de artırmaktadır. Buna karşın bütünleştirici utanç, fail ile mağdur ve toplum arasındaki bağları yeniden kurarak gelecekteki suç işleme ihtimalini azaltmaktadır. Braithwaite bu durumu “günahtan nefret et, ancak günahkârı sev” olarak adlandırmaktadır.¹⁹

Onarıcı adalet anlayışının gelişme sürecinde yaptırım kavramından uzaklaşarak yükümlülük kavramına daha sık yer verilmesi hukukun ahlaki temellerle bütünleşmesi anlamı da taşımaktadır. Başka bir deyişle hukuk ve ahlakın kesişim noktası olarak nitelendirebileceğimiz²⁰ bu anlayış toplumsal barış ve güven ortamına sunduğu katkılarla günden güne gelişmeye devam etmektedir.

1.3. Onarıcı Adalet Uygulamaları

Onarıcı adalet kavramı, sınırları net olarak belirlenen bir teoriden ibaret değildir. Ortaya çıkış sürecinin mevcut ceza adaleti sisteminin yetersizlikleri nedeniyle alternatif uygulamaların geliştirilmesi şeklinde olduğunu ifade etmiştik. Bu nedenle onarıcı adaletin temelini oluşturan esaslara bağlı kalmak suretiyle uygulama anlamında çok farklı modellere rastlamak mümkündür. Her ülke belirtilen esaslar çerçevesinde kendi toplum dinamiklerine uygun uygulamalar geliştirmiştir. Tüm bu uygulama modelleri, mağdur ile failin bir araya getirilmesine, mağdurun zararının tazmini ile birlikte failin gerçekleştirdiği eylemin sonuçlarını üstlenmesine odaklanır.

Onarıcı adaletin uygulanma amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması değil, bir araya getirilen tarafların adil olan çözüme birlikte karar vermelerine imkân sağlamaktır.²¹ Bu anlayış doğrultusunda onarıcı adalet kapsamındaki en yaygın uygulamalar olarak mağdur-fail uzlaştırması, aile grup konferansları, cezalandırıcı halkalar ve toplum ıslah kurulları sayılabilir.

¹⁹ Braithwaite'ten akt. Değirmenci, “Ceza Adaleti”, s. 16.

²⁰ Mustafa Eray Urcan, “Hukuk ve Ahlak İlişkisi Bağlamında Uzlaştırma Kurumu”, *Ege 9. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*, 2023, s. 1401.

²¹ Galma Akdeniz, “Onarıcı Adalet Yaklaşımı ve Kavramsal Temelleri”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, 2019, s. 7.

1.3.1. Mağdur-Fail Uzlaştırması

Onarıcı adalet uygulamaları içerisinde en yaygın karşılaşılan uygulama mağdur fail uzlaştırmasıdır. Uzlaştırma çok eski zamanlardan beri uygulanan bir yöntem olmasına rağmen hukuk sistemleri içerisine dâhil edilmesi onarıcı adalet anlayışının ortaya çıkışıyla yaygınlaşmıştır. Mağdurların süreçte aktif rol almaması, hapis cezası ve infazına yönelik maliyetlerin çok yüksek olması, bunun yanında failin topluma kazandırılması ve ıslahı açısından ceza evlerinin başarısız olması mağdur fail uzlaştırması gibi çözüm yöntemlerine toplumları yönlendirmiştir.²²

Mağdur fail uzlaştırması, tarafsız bir uzlaştırmacı aracılığıyla fail ile mağdurun bir araya getirilip mağdurun zararının tazmini ve tarafların barıştırılması olarak tanımlanabilir.²³ Tarafların bir araya getirilmeleri elbette karşılıklı özgür iradeleri ile olmalıdır. Uzlaştırmacı, tarafsız bir üçüncü kişi olarak mağdur ile failin sağlıklı iletişim kurmalarına ve haksız eylem nedeniyle oluşan hasarın tarafların iradelerine uygun şekilde tamir edilmesine aracılık eder.

Mağdur fail uzlaştırması onarıcı adalet anlayışı ile birlikte ilk olarak 1974 yılında Kanada'nın Ontario eyaletinde çocuklara karşı açılmış olan bir ceza davasında uygulanmıştır.²⁴ Bu yıllardan sonra da mağdur fail uzlaştırması birçok ülkede çocuk adaleti sistemi içerisinde uygulanmış, daha sonra yetişkinler yönüyle de genişletilmiştir.

1.3.2. Aile Grup Konferansları

Cezalandırıcı adalet sistemine alternatif arayışları kapsamında uygulanan yöntemlerden biri de aile grup konferanslarıdır. Mağdur ve failin bir araya getirilmesi yine uygulamanın temelini teşkil eden husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada uzlaştırma yönteminden farklı olarak sürece mağdur ve failin yanı sıra, tarafların aile ve akrabaları, toplumun belirli kesimi ve genellikle polislerden oluşan tarafsız üçüncü

²² Öznur Sevdiren, “Cezalandırmada Bir Paradigma Değişikliği Olarak Onarıcı Adalet Felsefesi: Bir Sentez Denemesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 6, S. 15, 2011, s. 108.

²³ Veli Özer Özbek - Koray Doğan - Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Baskı, Ankara, 2021, s. 835.

²⁴ Mustafa Serdar Özbek, *Çocuk Adalet Sisteminde Onarıcı Adalet Anlayışı ve Çocuk Arabuluculuğu, Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu - Yargılama*, Ankara, 2013, s. 51-52.

kişilerin de katılımı söz konusudur.²⁵ Yöntemin ismi de somut uygulamaya göre farklılık göstermekle birlikte katılımcıların durumuna göre aile konferansları, grup veya toplum konferansları, polis konferansları olarak nitelendirilebilmektedir. Onarıcı adalet uygulamaları arasında olan bu yöntem, çalışmamızda aile grup konferansları adı altında ele alınacaktır.

Aile grup konferansları, mağdur ve failin yanı sıra onların ailelerini ve yakınlarını da bir araya getirerek suça konu eylem ile eylemin zararlarının tartışıldığı, zararların giderilmesi için birtakım kararların alındığı bir toplantı olarak tanımlanmaktadır.²⁶ Uygulamanın temelini Braithwaite'ın "utanç" teorisi oluşturmaktadır.²⁷ Yukarıda da değinildiği üzere,²⁸ Braithwaite, utanç kavramını "damgalayıcı utanç" ve "bütünleştirici utanç" olarak ikiye ayırmış, damgalayıcı utancın failin toplumla olan ahlaki bağını kopardığını, bütünleştirici utancın ise fail ile mağdur ve toplum arasındaki bağları yeniden kurduğunu ileri sürmüştür. İşte aile grup konferanslarında failin gerçekleştirdiği eylem tartışılırken onun ailesi ve yakınları ile toplumdan bir kesimin de bu toplantılara katılıyor olması failde işlediği suçun sonuçlarını anlamasını sağlayacak bir utanma duygusu oluşturacaktır. Zira fail, bütünleştirici utanma duygusuna ancak başta ailesi olmak üzere manevi duygularını harekete geçirecek yakınlarının varlığı halinde ulaşabilecektir.

Aile grup konferansı yöntemi ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus ise, bu yöntemin de uzlaştırma yönteminde olduğu gibi ilk uygulaması çocuklar hakkında olmuştur. Yeni Zelanda'da Maori topluluklarında ilkine rastlanan bu uygulamanın temellerini çocuk hakları, mağdur ile suça sürüklenen çocuklar ve ailelerinin sürece katılması, çocuk failin özgürlüğünün kısıtlanmasının en son çare olarak görülmesi karar alımında kültürel değerler dikkate alınarak uzlaş ortamının sağlanmaya çalışılması oluşturmaktadır.²⁹ Aile grup konferansı yöntemi, 1989 yılında Yeni Zelanda'da çıkarılan "Çocuklar, Gençler ve Aileleri Kanunu" isimli düzenlemeyle yasal hale getirilmiştir. 14-16 yaş aralığındaki çocukların mahkemeler yerine aile grup

²⁵ Değirmenci, "Ceza Adaleti", s. 23.

²⁶ Mahmut Kaplan, "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S.1, 2015, s. 68.

²⁷ Kul Yenigül, s. 22.

²⁸ Bkz. s. 8.

²⁹ McIvor'dan akt. Değirmenci, "Ceza Adaleti", s. 22.

konferanslarına yönlendirilmesini amaçlayan kanun³⁰, yürürlüğe girdikten sonra çocuk hükümlü sayısını ciddi oranda düşürmesi³¹ nedeniyle başarıya ulaştığı söylenebilir.

Kanaatimizce, bu yöntemin toplum dinamikleri gözetilerek hassasiyetle sürdürülmesi umulan başarının alınmasına katkı sağlayacaktır. Zira aile toplum konferansı yönteminin kültür altyapısının uygun olmadığı toplumlarda uygulanması failin “bütünleştirici utanç” duygusunu kazanması beklenirken “damgalayıcı utanç” duygusunu hissetmesine, dolayısıyla süreçten zarar görmesine sebep olabilir. Özellikle de suça sürüklenen çocuklar yönüyle bu durum etkisini daha fazla gösterecek, çocuğun topluma yeniden kazandırılmasına fayda sağlamayacaktır. Ancak toplum kültür yapısının uygun olması, tarafsız kişilerin de sürece dâhil edilmesi, sürece katılan aileler ve tarafsız kişilerin hassasiyetle süreci yönetmeleri durumunda; mağdur ve failin toplumla bağlarını yeniden kurmaları bakımından aile grup konferansı yönteminin onarıcı adalet uygulaması olduğunu ifade edebiliriz.

1.3.3. Cezalandırıcı Halkalar

Cezalandırıcı halka, Kanada’daki yerli halkların toplum düzeninin tesisi amacıyla suçtan etkilendiği kabul edilen topluluk üyelerinin de sürece katılımı ile suç teşkil eden eylemin karşılığını belirleme yöntemidir. Bu yöntemin aile grup konferanslarından en önemli farkı yargı mensuplarının da sürece katılmasıdır.

Cezalandırıcı halka yönteminde mağdur, fail, tarafların aileleri, topluluk üyeleri, kolluk ve yargı mensuplarının katılımıyla, herkesin birbirini görebileceği bir halka/çember oluşturulur. Çember, karar alma aşamasında herkesin eşitliğini simgeler. Söz hakkı sırasının kimde olduğunu gösteren bir obje çemberdeki kişiler arasında dolaşır. Objeye kimdeyse yalnızca o konuşabilir.³² Süreçte suç ve suçun taraflar ve topluma etkileri tartışılarak kalıcı bir çözüm hedeflenir. Halkada alınan kararların

³⁰ Şener Uludağ, “Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 13, S.4, 2011, s. 134.

³¹ Kent Roach, “*Changing Punishment at the Turn Of the Century: Restorative Justice on the Rise*”, *Canadian Journal of Criminology*, Vol. 42 (3), 2000, s. 261.

³² Karabay, “Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma”, s. 11.

mahkeme için bir bağlayıcılığı bulunmasa da, mahkemece yaptırım türü belirlenirken dikkate alınması beklenmektedir.³³

Cezalandırıcı halkaların amaçları, suçtan bir şekilde zarar görmüş kişilerin zararlarının giderilmesi, faile zarar giderme imkân ve fırsatının sunulması, meslek grupları ve toplumun geniş kesiminin katılımıyla birleştirici, onarıcı ve yapıcı bir çözüme ulaşılması, suça neden olan etkenlerin katılımcılar tarafından tartışılarak bunların önlenmesine yönelik tedbirler geliştirilmesi, bir uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasında toplum üyelerinin istişare etmesi şeklinde ifade edilmektedir.³⁴

1.3.4. Toplum Islah Kurulları

Toplum ıslah kurulları, bu konuda eğitim alan kişilerin yönetiminde fail ile bir araya gelinen, işlenen suça yönelik failin de kabul edeceği bir yaptırım anlaşması yapılan, daha sonra ise failin anlaşmaya ne kadar uygun hareket edip etmediğini izleyen bir kurul olarak çalışmaktadır. Kurul, bu süreçlerin tamamlanması akabinde fail hakkında hazırlayacağı raporu mahkemeye sunmaktadır. Bu yöntem, mahkemenin kurula katılmasını uygun gördüğü kişiler yönüyle uygulanmaktadır.³⁵

Onarıcı adalet uygulamaları başlığı altında incelediğimiz toplum ıslah kurulları, esasen yakın geçmişte onarıcı adalet anlayışına vücut veren düşüncelerden daha önce Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmış bir yöntemdir. Bu nedenle onarıcı adalet uygulamalarından ayrılır.³⁶ Öte yandan onarıcı adalet uygulamalarının hemen hemen tamamında gördüğümüz mağdur ile failin bir araya getirilmesi yöntemi toplum ıslah kurullarında olmazsa olmaz değildir. Ancak bu yöntemin, failin doğrudan ceza yargılamasına maruz bırakılmaması, kurul üyelerinin fail ile onarıcı ve yapıcı şekilde bir araya gelmeleri, failin neden olduğu zararı gidermesine fırsat sunulması gibi amaçları³⁷ ceza adaleti sistemi içerisinde onarıcı fonksiyonunu ortaya koymaktadır.

³³ Değirmenci, “Ceza Adaleti”, s. 25.

³⁴ Uğur Aşkın - Veysel Topuz - Burak Bilge, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*”, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 35.

³⁵ Ekrem Çetintürk, “*Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Kurumunun Temelini Teşkil Eden Onarıcı Adalet Anlayışı*”, HD Yayıncılık, 2008, s. 92.

³⁶ Karabay, “Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma”, s. 13.

³⁷ Çetintürk, “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 93.

1.4. Onarıcı Adalet Sistemi ile Cezalandırıcı Adalet Sisteminin Karşılaştırılması

Onarıcı adalet, tarafların bir araya getirilmesiyle sağlanacak uzlaşının suç nedeniyle meydana gelen hasarı tamir edeceği düşüncesi üzerine kuruludur. Cezalandırıcı adalet anlayışına göre ise suç varsa ceza da olmalıdır.³⁸ Onarıcı adalet uygulamaları fiilen cezalandırıcı adalet sisteminden eskiye dayanmaktadır. Ancak modern hukuk sistemleri içerisinde kendisine yer bulması yakın geçmişte cezalandırıcı adalet sisteminden daha sonra olmuştur.

Cezalandırıcı adalet sistemi başlı başına bir ceza adaleti anlayışına sahiptir. Toplumsal barış ve huzurun devamı için gerekli hukuki değerlerin korunması ceza kurallarının varlığını meşru kılan sebeptir.³⁹ Cezalandırıcı adalet sisteminin tarafları fail ve devletten oluşur.⁴⁰ Bu nedenle onarıcı adalet anlayışından bağımsız olarak uygulanma olanağına sahiptir. Buna karşın, onarıcı adalet anlayışı tek başına tüm ceza adalet sistemini kapsayamaz. Çünkü failin suçunu kabullenmediği, karşılıklı uzlaşının sağlanamadığı durumlarda onarıcı adaletin sonuca ulaşması mümkün değildir. Bu yönüyle onarıcı adalet sisteminin alternatif bir ceza adaleti sistemi olmasının yanında, cezalandırıcı adalet sistemi ile birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olduğu kanaatindeyiz.

Cezalandırıcı ve onarıcı adalet anlayışlarını kapsamlı şekilde birlikte ele alan ilk eser olma özelliğini taşıyan “*Retributive Justice, Restorative Justice*” isimli Howard Zehr’e ait eserde yer verilen karşılaştırma tablosu⁴¹ güncel onarıcı adalet kaynaklarında da sıklıkla yer almaktadır. Biz de bu tabloyu baz alarak cezalandırıcı adalet ve onarıcı adalet anlayışlarını maddeler halinde karşılaştırmaya çalışacağız. Şöyle ki;

- Suçun mağduru, cezalandırıcı adalet anlayışında devlet olarak görülmekte iken; onarıcı adalet anlayışında mağdur, suçun yöneldiği gerçek kişidir.

³⁸ Urcan, “Hukuk ve Ahlak İlişkisi Bağlamında Uzlaştırma Kurumu”, s. 1399.

³⁹ Hasan Çatak, Cezaya Değer Haksızlığın Formel Tespitinde Parça Hareket Teorisi (TEİL-/ZWISCHENAKTSTHEORIE) ve Hukukumuz Bakımından Uygulanabilirliği, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 55, 2023, s. 35.

⁴⁰ Çetintürk, “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 93.

⁴¹ Howard Zehr, *Retributive Justice, Restorative Justice, New Perspectives on Crime and Justice: Occasional Papers of the MCC Canada Victim Offender Ministries Program and the MCC US Office of Criminal Justice*, Issue 4, 1985.

- Uyuşmazlık, cezalandırıcı adalette devlet ile kişi arasında; onarıcı adalette gerçek kişiler arasındadır.
- Cezalandırıcı adalet anlayışı geçmiş ve suç odaklı iken; onarıcı adalet anlayışı yükümlülükler üzerine odaklanarak geleceğe bakar.
- Cezalandırıcı adalet sisteminde sürece karşılıklı mücadele hâkim olurken; onarıcı adalet sürecinde iletişim ve müzakere söz konusudur.
- Cezalandırıcı adalette suç işleyene acı verici uygulama/yaptırım öngörülürken; onarıcı adalette mağdurun zararının tazmini temelinde her iki tarafın onarılması amacı vardır.
- Cezalandırıcı adalette suç nedeniyle meydana gelen toplumsal zararın başka bir zararla giderilmesi öngörülürken; onarıcı adalette asıl amaç toplumsal hasarın tamiridir.
- Cezalandırıcı adalette toplum adalet sürecinin dışında kalırken; onarıcı adalette toplum adalet sürecinin içerisinde yer alır.
- Cezalandırıcı adalette mağdur göz ardı edilir, fail ise pasif konumda bırakılır. Buna karşın onarıcı adalette her iki taraf da aktif olarak sürece katılır. Mağdurun zararının giderilmesi ulaşılması istenilen hedeflerin başında gelir.
- Cezalandırıcı adalette failin yalnızca yaptırım/ceza sorumluluğu bulunmakta iken; onarıcı adalette failin sorumluluğu gerçekleştirdiği haksız eylemin sonuçlarını üstlenmesi, neden olduğu hasarın tamirine yönelik kendisine yüklenecek yükümlülükler katlanmasıdır.
- Cezalandırıcı adalet anlayışına göre suç yalnızca hukuki bir terimdir. Onarıcı adalet anlayışında ise suç kavramı, hukuki bir terim olmasının yanında, ahlaki ve sosyal bir terimdir.
- Cezalandırıcı adalette öngörülen yaptırım failin geçmişteki eylemine yöneliktir ve damgalayıcı bir işlevi söz konusudur. Onarıcı adalette ise, öngörülen yükümlülük failin eyleminin güncel etkilerine yöneliktir ve diyalog temelli onarıcı süreçte suçun damgalayıcı işlevi ortadan kalkar.
- Onarıcı adalette affetme ve pişmanlık duyguları önemsenirken; cezalandırıcı adalette bu kavramlar üzerinde yeterince durulmaz.

- Cezalandırıcı adalet süreci yargı mensupları tarafından yürütülürken; onarıcı adalet süreci bu konuda eğitim almış tarafsız üçüncü kişilerden oluşan kolaylaştırıcılar tarafından yürütülür.

2. UZLAŞTIRMA KURUMU

2.1. Uzlaşma/Uzlaştırma Kavramları

Uzlaşma veya uzlaşma kavramı, iki veya daha fazla tarafın ihtilaf ettikleri bir konu üzerinde ortak mutabakata varmaları şeklinde açıklanabilir. Uzlaştırma kavramı ise, uyuşmazlığın tarafları arasında uzlaşma sağlanabilmesi için tarafsız bir üçüncü kişinin sürece aracılık etmesi olarak açıklanabilir. Uzlaştırma kavramı sözlükte “*uzlaştırmak işi, ara bulma, uyluşturma*” olarak tanımlanmıştır.⁴²

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda uzlaşma veya uzlaştırma kavramlarına ilişkin herhangi bir tanıma yer verilmemiştir. Bunun yerine, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği’nin⁴³ “Tanımlar” başlıklı dördüncü maddesinde bu iki kavram da kendisine yer bulmuştur. Yönetmelikte uzlaşma kavramı “*Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmaları*” şeklinde tanımlanmıştır. Uzlaştırma kavramı ise aynı madde içerisinde “*Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaştırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi süreci*” şeklinde tanımlanmıştır.

Uzlaştırma kurumunun Türk ceza hukukuna ilk olarak “uzlaşma” ismiyle girmiş olması, sonrasında kurumun “uzlaştırma” başlığı altında yeniden ele alınmış olmasının etkisiyle, hukuk dilinde “uzlaşma” ve “uzlaştırma” kavramlarının birbiri yerine kullanımına rastlanılsa da, yukarıda açıklandığı üzere iki kavram birbirinden farklı anlamlar ihtiva etmektedir.

⁴² <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.09.2023)

⁴³ 05.08.2017 tarih ve 30145 sayılı Resmi Gazete.

Uzlaştırma kurumu ise kavramsal tanımlamaların ötesinde bir uygulama biçimidir. 2005 yılında Türk Ceza Muhakemesi Hukukuna giren uzlaş(tır)ma kurumu, zamanla yargı kararlarına da konu olmaya başlamış, yüksek yargı organları kararlarında kurumun açıklanması ihtiyacı hissedilmiştir. Bu minvalde, Anayasa Mahkemesi 01.10.2009 tarihli kararında o zamanki ismiyle uzlaşma kurumunu *“işlendiği konusunda yeterli şüphe bulunan bir suçtan dolayı, mağdurun tatmin edilmesi suretiyle fail ve mağdur arasındaki uyuşmazlığın giderilmesini amaçlayan, mağdurun ve failin uzlaşmaları halinde soruşturma veya kovuşturmanın kaldırılmasını sağlayan bir kurum”* tanımlamıştır.⁴⁴ Anayasa Mahkemesi başka bir kararında⁴⁵, modern hukuk sistemlerinin özellikle şahsi menfaatleri daha fazla ihlal eden suç türlerinde her failin işlediği suç nedeniyle hemen bir yaptırım ile cezalandırılması yerine, topluma karşı sorumluluklarını gözden geçirmesine olanak tanıyan belli sürelerle denetim ve gözetim altına alınmasını öngören, aynı zamanda mağdurun tatminini de kapsayan uzlaşma gibi yöntemlere yöneldiğini belirtmiştir. Aynı kararın devamında *“Uzlaşma kurumu, uyuşmazlığın yargı dışı yolla fakat adli makamların denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir yöntemdir. Uzlaşma; bu kapsama giren suçlarda, şüpheli/sanık ve mağdurun suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda anlaşmalarına bağlı olarak, devletin de ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçmesi ve suçun işlenmesiyle bozulan toplumsal düzenin barış yoluyla yeniden tesisini sağlayıcı nitelikte bir hukuksal kurumdur.”* şeklinde tanımlamalara yer vererek geniş bir çerçeve çizmiştir.

Yargıtay da bir kararında⁴⁶ uzlaştırma kurumunu, adli makamlar gözetiminde yargı dışı yolla uyuşmazlığı çözüme kavuşturmayı amaçlayan alternatif bir çözüm yöntemi olarak tanımlamıştır. Devamla, uzlaştırma kapsamına giren suçlarda, tarafların mağdurun suçtan kaynaklanan zararını giderme hususunda anlaşmaları hâlinde, devletin de ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçmesi ve barış yoluyla toplumsal düzenin yeniden tesisini sağlayan hukuksal bir kurum olduğunu vurgulamıştır.

⁴⁴ Anayasa Mahkemesi’nin 01.10.2009 tarih, 2006/106 E., 2009/124 K. sayılı kararı. (08.03.2011 tarih ve 27868 sayılı Resmi Gazete)

⁴⁵ AYM’nin 13.02.2019 tarih, 2018/101 E., 2019/3 K. sayılı kararı. (20.03.2019 tarih ve 30720 sayılı Resmi Gazete)

⁴⁶ Yargıtay CGK’nın, 02.07.2019 tarih, 2019/306 E., 2019/519 K. sayılı ilâmı.

Öğretide, uzlaştırma kurumunun tanımına ilişkin birçok görüş, yüksek mahkemelerin görüşlerine paralellik göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, uzlaştırma, tarafsız bir üçüncü kişi (uzlaştırmacı) eliyle, mağdur ve failin karşılıklı özgür iradeleriyle bir araya getirilmeleri, mağdurun zararının giderilmesi konusunda anlaştırılarak tarafların barıştırılması yöntemidir.⁴⁷

2.2. Uzlaştırma Kurumunun Tarihsel Gelişimi

Cezalandırıcı adalet sisteminin uyuşmazlığın taraflarını ve toplumu memnun edememesi, salt yaptırım faktörünün failin ıslahına yeterli derecede katkı sağlayamaması, yargılama makamlarının iş yüklerinin ciddi oranda artmaya başlaması gibi etkenler ceza adaleti sistemi içerisinde alternatif yeni çözümler geliştirilmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Devlet öncesi dönemlerde yerli halklar tarafından uygulanan birtakım yöntemler yeniden gün yüzüne çıkmaya başlamış, onarıcı adalet felsefesi kapsamında tartışılmaya başlanılmıştır.

Modern ceza adaleti sistemleri içerisinde uzlaştırmanın ilk uygulaması Kanada'nın Ontario eyaletinde karşımıza çıkmaktadır. 1974 yılında iki çocuğa karşı mala zarar verme suçu yönüyle açılan “Elmiro” davasında uzlaştırma usulü uygulanmış, suça sürüklenen çocukların mağdurlarla görüşmeleri sağlanmış ve dava kısa süre içerisinde tazmin ile sonuçlanmıştır.⁴⁸ Bu başarılı uygulama ile Kanada ve Amerika'da uzlaştırma fikri yaygınlaşmaya başlamıştır.

Avrupa'da ise, 1980'li yıllardan itibaren Norveç, Finlandiya, İngiltere ve Avusturya gibi ülkelerde uzlaştırma uygulamalarına rastlanmaktadır. Avrupa Konseyi 1985 yılında yayınladığı ceza uyuşmazlıklarında uzlaştırma hakkındaki tavsiye kararında, mağdur fail uzlaştırmasını, tarafların özgürce kabul etmeleri durumunda, tarafsız bir üçüncü kişinin yardımı vasıtasıyla suç kaynaklı konuların çözümüne aktif olarak katılabildikleri bir süreç olarak tanımlamıştır.⁴⁹ Böylece uzlaştırma kurumu

⁴⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 835.

⁴⁸ Howard Zehr, *Changing Lenses: A New Focus For Crime And Justice*, Waterloo/Ontorio: Herald Press, 1990, s. 158.

⁴⁹ Clara Casado Coronas, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, Derleyenler: Galma Jahic vd., İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 127.

Avrupa’da daha çok tartışılmaya başlanılmış ve yaygın olarak uygulanmasının somut adımları atılmıştır.

Uzlaştırma kurumunun Türk Hukukundaki gelişimi ikinci bölümde ayrı bir başlık altında incelenecektir.

2.3. Karşılaştırmalı Hukukta Uzlaştırma Kurumu

2.3.1. Genel Olarak

Onarıcı adalet sisteminin en kapsamlı uygulama alanını oluşturan uzlaştırma kurumu Anglo-Amerikan kökenli bir kurumdur.⁵⁰ İlk uygulama örneklerini Kanada’da gördüğümüz uzlaştırma kurumu, zamanla önce Anglo-Sakson ülkelerde daha sonra ise Avrupa ve dünyada yaygınlaşmıştır. Bu başlık altında örnekleme yöntemiyle farklı ülke uygulamalarına yer verilecek, özellikle Türk hukukundan ayrılan yönleri ele alınacaktır.

2.3.2. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletlerinde ilk uzlaştırma, 1978 yılında Indiana eyaletinin Elkhart bölgesinde yerel bir hâkim tarafından kabul edilen davada uygulanmıştır. Bu tarihten sonra da özellikle yaralama ve mal varlığına yönelen suçlar bakımından uzlaştırma usulü giderek yaygınlaşmıştır. Kurumun uygulanmasına ilişkin yasal zemini 1990 yılında oluşan ABD’de gerek yetişkinler gerekse çocuklar hakkında binlerce uzlaştırma programı uygulanmıştır.⁵¹ Ancak yasal düzenlemeler bulunmasa dâhi Anglo-Sakson geleneğin bir tezahürü olarak, herhangi bir kurum veya kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları aracılığıyla uzlaştırma usulünün uygulanması mümkün olmaktadır.⁵²

ABD’de de Türkiye’deki sürece benzer şekilde uzlaştırmacılar eliyle yürütülen uzlaştırma sürecinde, uzlaştırmacı önce taraflarla iletişime geçip buluşmaya elverişli zeminin bulunup bulunmadığını araştırır. Tarafların sıcak yaklaşması halinde, güvenli

⁵⁰ Cumhuriyet Şahin - Neslihan Göktürk, “Ceza Muhakemesi Hukuku -II-”, 7. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 211.

⁵¹ Çetintürk, “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 158.

⁵² Çetintürk, “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 157.

bir ortamda taraflar bir araya getirilmek suretiyle gerçekleştirilen eylem ve sonuçları masaya yatırılmaktadır. Görüşme, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine yönelik edimin her iki tarafça kabul edilerek imzalandığı yazılı bir anlaşmayla sonuçlanmaktadır. Mahkemeye sunulan bu anlaşma, yaptırımın belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.⁵³

ABD’de de uygulanan uzlaştırma kurumu, uzlaştırma hizmetinin çoğunlukla sivil toplum kuruluşları, kilise gibi merkezlerden sunulması ile Türk ceza hukukundan farklılaşmaktadır. Bunların haricinde savcılıklar, denetimli serbestlik kurumları, kolluk gibi kurumlar tarafından da uzlaştırma hizmeti sunulmaktadır.⁵⁴

2.3.3. İngiltere

İngiltere’de uzlaştırma kurumu ilk olarak çocuk ve genç failler için 1980’li yıllarda Exeter’de uygulanmıştır. O yıllarda çocuk veya genç faillerin, mağdurun zararını tazmin edebilmeleri için yerel sosyal hizmet kurumlarınca davet edilmesi yöntemiyle kurum uygulamaya konulmuştu.⁵⁵ Anglo-Sakson gelenekte olduğu gibi uzlaştırma kurumunun yönünü kanuni düzenlemeler değil, pratik uygulamalar belirlemekteydi.

İngiltere’de iki farklı model uzlaştırma uygulamalarını şekillendirmektedir. Bunlardan ilki “sosyal hizmet modeli” ismiyle anılan ve daha çok çocuklar hakkında, failin geleceğini koruma hedefiyle uygulanan yöntemdir. İkincisi ise, “bağımsız arabuluculuk yöntemi” olarak anılan ve uzman niteliğine haiz tarafsız üçüncü kişilerin taraflara eşit yaklaştığı uzlaştırma yöntemidir.⁵⁶

İngiltere’de uzlaştırma usulünün uygulanabilmesi için failin suçunu kabul etmesi gerekmektedir. Fail suçunu kabullendiği müddetçe ayırım yapılmaksızın

⁵³ Nuri Berkay Özgenç, *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma*, Legal Yayınları, İstanbul, 2015, s. 151.

⁵⁴ Çetintürk, “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 280.

⁵⁵ Miers ve Semenchuk’tan akt. Karabay, “Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma”, s. 25.

⁵⁶ Soygüt Arslan - Mualla Buket, *“Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu”*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.41-42.

mağduru olan her suç yönüyle uzlaştırma usulünün uygulanması mümkün olabilecektir.⁵⁷

Türk ceza hukukundan farklı olarak uygulanan diğer bir nokta, İngiltere’de uzlaştırma usulü öncesi savcı failin suçluluğuna ilişkin herhangi bir görüş bildirmemektedir. Uzlaştırmanın başarıya ulaşması halinde de takipsizlik veya düşme kararı yerine, cezada üçte bir veya dörtte bir gibi bir oranda indirim tercihine gidilmektedir.⁵⁸

2.3.4. Avustralya

Avustralya ceza hukukunda da Amerika’ya benzer nitelikte uzlaştırma uygulamalarına rastlamak mümkündür. Onarıcı adalet anlayışının yaygınlaşmasıyla öncelikle çocuklar ve genç failer hakkında öngörülen uzlaştırma, daha sonra giderek yaygınlaşmaya başlamış ve yetişkinleri de kapsar şekilde uygulanmaya başlamıştır. Ülke genelinde uzlaştırmayı düzenleyen ortak bir yasa bulunmamaktadır. Avustralya’nın farklı eyaletlerinde farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. Kimi eyalette suça sürüklenen çocuklar için uygulama alanına sahip olan uzlaştırma yöntemi, kimi eyalette yetişkinler için, kimi eyalette ise her iki fail grubu için uygulama alanına sahiptir. Eyaletler arası uygulamada ortak nokta olarak ifade edebileceğimiz husus ise suç türlerinde karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak cinayet, cinsel suçlar gibi ağır nitelikteki suçlarda uzlaştırma usulüne yer verilmemiştir. Türk ceza hukukundan farklı olarak uzlaştırma mağdur, fail veya yargı mensupları tarafından başlatılabilmektedir.⁵⁹

2.3.5. Almanya

Almanya Avrupa ülkeleri arasında uzlaştırma kurumunun en yaygın ülkelerden biridir. Alman çocuk kanununa 1990 yılında yapılan değişiklikle dâhil olan uzlaştırma, dört yıl gibi kısa bir süre sonra yasal düzenlemelerle yetişkinler bakımından da

⁵⁷ Ekrem Çetintürk, “Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 344.

⁵⁸ Ahmet Sezer, “Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma”, Adalet Yayınları, Ankara, 2010, s. 45.

⁵⁹ Larsen’den akt. Karabay, “Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma”, s. 25.

uygulamaya alınmıştır.⁶⁰ Alman Ceza Muhakemesi Kanununda 1999 yılında yapılan düzenlemeler ile hâkim ve savcılara yargılama sürecinin her aşamasında uzlaştırma kurumunun uygulanabilirliğini sorgulama yükümlülüğü getirilmiştir.⁶¹

Alman ceza hukukunda uzlaştırma süreci, işlenen suç sonrası kolluk tarafından hazırlanan evrakın savcılığa gelmesi akabinde savcının dava açma yoluna gitmemesi halinde dosyayı uzlaştırmacıya tevdi etmesi, uzlaştırmacı tarafından hazırlanan raporun savcılığa sunulması ve fail hakkında verilecek kararda göz önüne alınması şeklinde ilerlemektedir. Bu yönüyle Türk hukukundaki uygulamaya benzer bir uzlaştırma süreci vardır.

Alman ceza hukukunda, failin işlediği suçun olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmasına veya bu yöndeki çabalarına kıymet verilmektedir. Eğer fail işlediği suçun neden olduğu olumsuz sonuçları tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırır veya bunun için ciddi sayılacak bir gayret ortaya koyarsa mahkeme cezada indirimine gidebilecektir. Aynı şekilde suçtan doğan zararın giderilmesi fail için ciddi bir edim veya fedakârlık gerektiren bir durum arz ettiği durumlarda zararı tamamen veya büyük oranda karşılaması halinde mahkeme yine cezada indirimine gidebilecektir. Bu şartlar altında, failin işlediği suça karşılık gelen cezanın bir yıla kadar hapis cezasından veya üç yüz altmış güne kadar adli para cezasından daha yüksek bir ceza olmaması halinde mahkeme ceza vermekten de vazgeçebilecektir.⁶²

Türk ceza hukukundan farklı olarak, Alman uygulamasında uzlaştırma sonucunda fail hakkında ceza indirimi gibi seçenekler de mevcuttur. Türk ceza hukuku anlamında etkin pişmanlık kurumuna tekabül eden uygulamalar Alman ceza hukukunda uzlaştırma kurumu kapsamında uygulanabilmektedir. Bu da Alman hukukunda uzlaştırma kapsamının daha geniş olmasına imkân sunmaktadır. Öte yandan, Anglo-Sakson ülke uygulamalarına benzer şekilde uzlaştırmının sivil toplum kuruluşları gibi kâr amacı gütmeyen birimler tarafından yürütülmesi de Türk hukukundan ayrılan yönleridir.

⁶⁰ Çetintürk, “Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 255.

⁶¹ Emrah Oğuz, “*Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma*”, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Mersin, 2020, s. 50.

⁶² Asiye Selcen Ataç, “Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”, *Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu*, Rize, 2017, s. 20.

2.3.6. Fransa

Fransa, Avrupa’da yaygın uzlaştırma uygulamalarına yer veren ülkelerden bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransa’da 1990’lı yıllardan itibaren uygulanan uzlaştırma kurumu, 1998 tarihli “Adli Başvuru ve Uyuşmazlıkların Dostça Çözümüne Dair Kanun” başlıklı yasal düzenleme sonrası kurulan “Adalet ve Hukuk evleri” desteğiyle yürütülmektedir. Belirtmek gerekir ki, Adalet ve Hukuk evi yalnızca danışmanlık desteği sunmaktadır. Taraflar arasındaki uzlaştırma sürecini savcılığın görevlendireceği uzlaştırmacılar yürütmektedir.⁶³ Uzlaştırmacılar gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişiler de olabilmektedir.⁶⁴

Fransa’da çocuk ve yetişkin failer hakkında uygulanan genel uzlaştırma modelinin yanı sıra çocuklara özgü “ceza tamiri” olarak adlandırılan bir uzlaştırma usulü de bulunmaktadır. Bu usul savcının takdirinde olup, uzlaştırma/tamir sürecinin başarılı olarak tamamlanması halinde suça sürüklenen çocuk hakkında dava açılmamaktadır. Zaman zaman çocuk hâkimi ve çocuk mahkemesi tarafından da bu usul uygulanabilmektedir. Çocuk hâkiminin uyguladığı uzlaştırma (ceza tamiri) süreci eğitici tedbir niteliği taşıırken; çocuk mahkemesinin uyguladığı tamir süreci ise cezayı erteleyen tedbir niteliği taşımaktadır.⁶⁵

Fransa ceza hukukunda, çocuklara özgü ayrı bir uzlaştırma usulü geliştirilmiş olması, uzlaştırma yoluna gidilebilmesinin tamamen savcının takdirine bırakılması, kapsamının hafif suçlarla sınırlı olacak şekilde dar bırakılması kurumun Türk hukukundan ayrıştığı yönler olarak değerlendirilebilir. Uzlaştırmının Türk hukukuna girdiği ilk dönemde kaleme alınan yasal düzenlemede Fransa Ceza Muhakemesi

⁶³ Fahrettin Hekimoğlu, “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, 2002, s. 38.

⁶⁴ Haluk Çolak, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma (Mediation)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 63, 2006, s. 139.

⁶⁵ Milburn’dan akt. Karabay, “Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma”, s. 55.

Kanununun uzlaştırmayı düzenleyen ilgili maddesinden⁶⁶ destek alındığı ifade edilmektedir.⁶⁷

2.3.7. Avusturya

1980’li yılların başında Avrupa’da yaygınlaşan uzlaştırma kurumu, 1980’li yılların sonunda Avusturya hukukunda da kendisine yer bulmuştur. Öncelikle suça sürüklenen çocuklar yönüyle başlatılan uygulama kapsamı 2000 yılında yapılan yasal düzenlemeyle birlikte yetişkinler yönüyle genişletilmiştir.

Uzlaştırma süreci Türk hukukuna benzer şekilde ilerlemektedir. Savcı soruşturma neticesinde atılı suçun uzlaştırma kapsamında bulunması hâlinde tarafları uzlaştırmaya yönlendirmektedir. Avusturya hukukunda uzlaştırmacılar hukukçu, sosyolog, psikolog gibi insan ilişkilerine vâkıf olan alanında uzman kişilerden oluşmaktadır. Bu niteliğe sahip olanlar da dâhil olmak üzere uzlaştırmacılara 4 yıl süren bir eğitim öngörülmüştür.⁶⁸

Avusturya hukukunda uzlaştırma usulünün uygulanması için İngiltere vb. ülkelerde olduğu gibi failin suçunu kabullenmesi şartı bulunmamaktadır. Ancak failin atılı suçu işlediğine ilişkin yeterli şüphenin bulunması, işlediği başka bir suç nedeniyle

⁶⁶ Fransa Ceza Muhakemesi Kanunu 41/1: “Mağdurun uğradığı zararı tazmin etmeye, suçun bozduğu kamu düzeninin yeniden temin etmeye ya da failin tekrar topluma kazandırılmasına yardımcı olmaya ilişkin böyle bir tedbirin yerinde görülmesi halinde, kamu davasına ilişkin kararın öncesinde, Cumhuriyet savcısı doğrudan doğruya veya adli kolluğun bir görevlisi, yetkilendirilen birisi veya Cumhuriyet savcılığı uzlaştırmacısı aracılığıyla;

1) Kanundan kaynaklanan yükümlülüklerin faille hatırlatılmasına girişilme;

2) Mesleki, sosyal veya sağlıkla ilgili bir kuruluşa failin yönlendirilmesi; bu önlem masrafları fail tarafından karşılanmak üzere bir staj veya bir hizmette formasyon tamamlanması ya da bir mesleki sosyal veya sağlık kuruluşunda bulunmaktan ibarettir ve özellikle de karayolundaki motorlu bir aracın kullanımı sebebiyle suç işlenmesi durumunda vatandaşlık stajı yaptırılır ki bu önlem, masrafları faille karşılatırılarak trafik güvenliği hassasiyetine yönelik bir staj görmekten ibarettir;

3) Kanun ya da düzenleyici işlemler karşısında failin durumunu hukuka uygun hale getirmesinin talep edilmesi;

4) Belirtilen hususlardan kaynaklanan zararın tazmininin failden talep edilebilmesi;

5) Tarafların uzlaşmasıyla mağdur ile fail arasında uzlaşma fonksiyonunun başlatılması; istenir.

Fail, mağdurun zarar ve çıkarlarını tazmin etme yükümlülüğü altında ise bu husus tutanak uyarınca Medeni Yargılama Usulü Kanununda öngörülen kurallara uygun bir şekilde para cezasının ödenmesi yöntemi izlenerek tahsili talep edilebilir. Failin tutum ve davranışı sonucunda önlem uygulanamamış ise Cumhuriyet savcısı yeni durumlar hariç iddianameyi hazırlar veya takibatın devamını sağlar.”

⁶⁷ Seydi Kaymaz - Hasan Tahsin Gökcan, “Uzlaşma ve Önödeme”, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 68.

⁶⁸ Olgun Değirmenci, “Uzlaştırmacı Seçimi, Temel ve Etik İlkeleri ve Uzlaştırmacı Eğitimi”, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021, s. 176.

son 1 yıl içerisinde uzlaştırmaya katılmamış olması, failin eyleminin ölümüne neden olmaması gibi şartlar mevcuttur. Ayrıca, eylem için öngörülen cezanın yetişkinler için 5 yılı, suça sürüklenen çocuklar için ise 10 yılı aşmaması gerekmektedir.⁶⁹

2.4. Uzlaştırma Kurumunun Amacı

Uzlaştırmanın onarıcı adalet anlayışı kapsamında en yaygın uygulama alanına sahip kurum olduğunu ifade etmiştik. Bu anlayışla, uzlaştırmanın en temel asli amacı kuşkusuz “onarma” faaliyetidir. Onarma amacı, taraflar arasında bozulan ilişkiyi onarmaya yönelik olduğu gibi suç nedeniyle bozulan toplum barışını da onarmaya yöneliktir.

Uzlaştırma temelde tarafların barışmasını amaçlar.⁷⁰ Toplum ilişkilerine bakan yönüyle ise, suç nedeniyle mağdur ve toplumda meydana gelen her türlü olumsuzluğun uzlaştırma sürecinde giderilmesi yoluyla tarafların tatmini ve bozulan toplum barışı ile kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi amaçlanmaktadır.⁷¹

Uzlaştırma kurumu mağdur odaklı yürütülen bir süreçtir. Mağdurun zararının giderilmesi uzlaştırmanın temel hedeflerinden biridir. Ayrıca, mağdurun faile duygu ve düşüncelerini ifade edebileceği sağlıklı ve güvenli iletişim ortamının sağlanması da kurumun hedefleri arasındadır. Bununla birlikte failin de işlediği suçun sorumluluğunu üstlenmesi, neden olduğu olumsuz neticelere yönelik farkındalık kazanması beklenmektedir. Böylece uzlaştırmanın bir diğer amacının failin tekrar suç işlemekten kaçınması, suçta tekrarı azaltması olarak ifade edilebilir.

Onarıcı adalet uygulaması olarak uzlaştırmanın, çocuk failler için yetişkinlere nazaran daha önemli bir konumda olduğunu kabul etmek gerekir. Salt yaptırım temelindeki cezalandırma olgusunun suça sürüklenen çocuklar üzerindeki ıslah etkisi oldukça yetersiz seviyededir. Yaptırımın damgalayıcı etkisi de çocukların gelecekteki yaşamlarında olumsuz neticelere sebebiyet vermektedir. Bu nedenledir ki, İngiltere, Almanya, Avustralya gibi birçok ülkede uzlaştırma öncelikle çocuk suçlular hakkında

⁶⁹ Soygüt Arslan, s. 49.

⁷⁰ Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Hakkında Temel Bilgiler”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı 1, 2010, s. 9.

⁷¹ Ümit Çelebi, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Işığında Uzlaştırma”, *Bursa Barosu Dergisi*, S. 103, 2018, s. 67.

uygulanmaya başlanılmıştır. Buradaki esas amaç, çocukların hızlı bir şekilde topluma yeniden kazandırılması ve gelecek yaşamlarında suçun olumsuz etkilerini taşımamalarıdır.

Mahkemelerin iş yükünün hafifletilmesi de uzlaştırma kurumunun amaçları arasında ifade edilmektedir.⁷² Uyuşmazlıkların mahkeme dışı çözüme kavuşturulması hem uzlaştırmaya konu uyuşmazlığın çözümünü hem de iş yükünün azalmasıyla mahkemelerin ceza yargılaması süreçlerini hızlandırmaktadır. Adaletin doğru şekilde tesis edilmesi kadar gecikmeden tesisinin de şart olduğu anlayışıyla adaletin geciktirilmemesi de uzlaştırmanın amaçlarındandır. Bu şekilde mağdurun suç nedeniyle meydana gelen zararı hızlı bir şekilde giderilme imkânına kavuşmaktadır.⁷³

2.5. Uzlaştırma Kurumunun Faydaları

2.5.1. Genel Olarak

Onarıcı adaletin pratikteki tecrübelerin geliştirilmesiyle şekillendiğini ifade etmiştik. Onarıcı adaletin gelişimi ve uzlaştırma kurumunun yaygınlaşması da kurumun uygulanmasından alınan faydalar ölçüsünde mümkün olmuştur. Her geçen gün gelişmeye devam eden uzlaştırma uygulamaları mağdur, fail ve toplum açısından en yüksek faydayı sağlama hedefini taşımaktadır. Bununla birlikte ceza adalet sistemine sağladığı faydalar da uzlaştırma kurumunu alternatif çözüm yollarının vazgeçilmezi haline getirmiştir.

2.5.2. Mağdur Açısından

Cezalandırıcı adalet sisteminde göz ardı edilen mağdur uzlaştırma kurumu ile birlikte çözüm arayışlarının merkezine oturmaktadır. Mağdurun duygu ve düşünceleri, memnuniyeti, ona fayda sağlayacak çözüm önerileri süreçte önem arz etmektedir.

Uzlaştırma kurumunun temelinde iletişim vardır. Mağdur, fail ile bir araya getirildiğinde suçun neden işlendiğine yönelik cevabını yalnızca failin verebileceği

⁷² Ali İhsan İpek - Engin Parlak, “*Ceza Muhakemesinde Uzlaşma*”, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 32.

⁷³ Muammer Ketizmen, “Uzlaşmanın Sirayet Etmezliği İlkesinin Sonucu Olarak Mağdurun Yargılanacak Kişiyi Seçebilme Yetkisi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.2, S.1, 2012, s. 3.

soruları sorma fırsatına kavuşur.⁷⁴ Sağlıklı ve güvenli ortamda kurulacak bu iletişim neticesinde mağdurda oluşan korku ve kaygılar azalarak suçun mağdurda yarattığı travma daha kolay atlatılabilecektir. Ayrıca mağdurda öç alma duygusu da ortadan kalkmış olacaktır.⁷⁵ Somut fayda olarak ise, mağdurun zararının hızlı bir şekilde giderilmesi mümkün olmaktadır.

Uzlaştırmanın mağdur açısından faydaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Maddi zararın tazmini,
- Kendini ifade edebilme imkânı ve manevi tatmin,
- Uyuşmazlığın kısa sürede çözüme kavuşması.

2.5.3. Fail Açısından

Uzlaştırma kurumu mağduru sürecin merkezine alırken, cezalandırıcı adalet sisteminde pasif halde bırakılmış faili de aktif pozisyona taşımaktadır. Fail yalnızca kendisine uygulanacak yaptırımı bekleyen bir konumda değil, yaptığı eylemin hasarını gidermesi beklenen aktif bir konumda bulunmaktadır.

Fail, uzlaştırma sürecinde mağdur ile kuracağı sağlıklı iletişim neticesinde gerçekleştirdiği eylemin yanlışlığının farkına varmakta, bunu telafi edecek yollara başvurmaktadır. Uzlaştırma sayesinde yerine getireceği yükümlülüklerle cezalandırmaktan kurtulduğu gibi suçun damgalayıcı etkisinden de kurtulmaktadır.⁷⁶ Uyuşmazlığın hızlı bir şekilde çözülmesi sonrası genel olarak⁷⁷ failin sabıka kaydına olumsuz etki edecek bir işlem de yapılmamaktadır.

Uzlaştırmanın fail açısından faydalarını;

- Yaptırım yerine yükümlülük öngörmesi,
- Suçun toplumdaki damgalayıcı etkisinden kurtarması,
- Suça yönelik farkındalık kazandırarak ıslah edici etkisinin bulunması,
- Adli sicil kaydı oluşmaması (Tekerrüre esas olmaması),

⁷⁴ Özgenç, “Mukayeseli Hukukta Uzlaşma”, s. 86.

⁷⁵ Adalet Bakanlığı - UNDP, “*Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı*”, Ankara, 2009, s. 35.

⁷⁶ Özgenç, “Mukayeseli Hukukta Uzlaşma”, s. 86.

⁷⁷ İngiltere, Almanya gibi bazı ülkelerde uzlaştırma sürecinin başarılı tamamlanması hâlinde fail hakkında tamamen cezasızlık yerine cezada indirim öngörülen düzenlemeler mevcuttur.

- Uyuşmazlığın kısa sürede çözüme kavuşması olarak özetleyebiliriz.

2.5.4. Toplum Açısından

Bir toplumda huzur ve güven ortamının kalıcı olabilmesi o toplumun bireyleri arasındaki barış ortamıyla doğru orantılıdır. Bireysel olarak işlenen suçların toplumda açtığı yaralar tedavi edilmediği takdirde suça konu tarafların ve ailelerinin birbirine düşman olması kaçınılmaz olacaktır. Bu durum ise dolaylı olarak toplum dinamiklerinin bozulmasına neden olacaktır. Uzlaştırma ile tarafların karşılıklı olarak belirleyecekleri bir edim karşılığında mağdurun faili affetmesi, failin ise pişmanlık göstermesi toplumda oluşacak yarayı hızlı bir şekilde tedavi etme imkânı sunmaktadır. Öç alma duygusunun yerini toplumsal barış ve huzur ortamı alacaktır.

Uzlaştırmanı toplum açısından faydaları özetle,

- Tarafların intikam duygusu ile hareket etmeksizin topluma hızlı adapte olmalarını, bu suretle toplum barışının tesisini sağlaması,
- Toplumda uzlaş kültürü oluşturmaları olarak ifade edilebilir.

2.5.5. Ceza Adalet Sistemi Açısından

Cezalandırıcı adaletin salt yaptırım öngören anlayışı, hafif suç - ağır suç veya çocuk fail - yetişkin fail ayrımı yapmaksızın her türlü uyuşmazlığın mahkemede çözülmesini öngören anlayışı zamanla mahkemelerin tıkanmasına neden olmuştur. Mahkeme dışı çözüm yöntemleri bu nedenle giderek yaygınlaşmış ve alınan faydalar yargılama süreçlerinde ciddi bir denge oluşturmuştur. Uzlaştırma kurumu da mahkemelerin iş yükünü azaltma anlamında önemli katkılar sunmaktadır. İş yükünün azalmasıyla birlikte mahkemelerce verilen kararların niteliği de artacak ve toplumun yargıya olan güveni tesis edilecektir.⁷⁸

Uzlaştırmanın ceza adalet sistemine sunduğu katkılar,

- Mahkemelerin iş yükünü azaltması,
- Uyuşmazlıkların az masrafla kısa sürede çözüme kavuşturulması olarak ifade edilebilir.

⁷⁸ Özbek, “Onarıcı Adalet”, s.15.

3. TÜRK CEZA MUHALEMESİNDE UZLAŞTIRMA KURUMU

3.1. Tarihsel Süreci ve Gelişimi

3.1.1. Genel Olarak

Cezalandırıcı adalet sisteminin yetersizliği nedeniyle dünya genelinde artan alternatif çözüm arayışları Türk hukukunda da yankı bulmuştur. Anglo-Sakson ve Avrupa ülkelerinde yaygınlaşan bazı uygulamalardan edinilen tecrübeler de dikkate alınmak suretiyle Türk ceza hukukunda birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Uzlaştırma kurumu önce yasal düzenleme ile Türk ceza hukuku sistemine dâhil edilmiş, daha sonra kanunda yapılan düzenlemeler ve uygulama alanının genişletilmesiyle yaygın olarak uygulanan bir kurum haline gelmiştir. Türk ceza hukukunda uzlaştırmının gelişmesinde uluslararası tecrübeler, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların tavsiye kararları da etkili olmuştur.⁷⁹

Uzlaştırma kurumu Türk ceza hukukuna ilk kez 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile dâhil olmuştur. 5237 sayılı TCK'nın 73. maddesinin 8. fıkrasında⁸⁰ kurumun temel şartlarına yer verilirken usule ilişkin detaylı düzenlemelere CMK'nın 253, 254 ve 255. maddelerinde⁸¹ yer verilmiştir. Suça sürüklenen çocuklar bakımından ise 15.07.2005

⁷⁹ Berrin Akbulut - Murat Aksan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 21.

⁸⁰ 5237 sayılı TCK'nın mülga 73/8 maddesi: “Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir.”

⁸¹ 5271 sayılı CMK'nın 253. Maddesi (ilk düzenlenen hâli):

“(1) Cumhuriyet savcısı, yapılan soruşturmanın durumuna göre, kanunun uzlaşma yapılabilmesi olanağını verdiği hâllerde, faili bu Kanunun öngördüğü usullere göre davet ederek suçtan dolayı sorumluluğunu kabul edip etmediğini sorar.

(2) Fail, suçu ve fiilinden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde durum mağdura veya varsa vekiline veya kanuni temsilcisine bildirilir.

(3) Mağdur, verilmiş olan zararın tümüyle veya büyük bir kısmı itibarıyla giderildiğinde özgür iradesi ile uzlaşacağını bildirirse, soruşturma sürdürülmez.

(4) Cumhuriyet savcısı, fail ile mağdur arasında uzlaşma işlemlerini idare etmek, tarafları bir araya getirerek bir sonuca ulaşmalarını sağlamak üzere, fail ve mağdurun bir avukat üzerinde anlaşamadıkları takdirde, bir veya birden fazla avukatın uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesini barodan ister.

tarihinde yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesinde uzlaşma başlığı altında ayrı bir düzenlemeye yer verilerek çocuk failer yönüyle uzlaşma kapsamı daha geniş tutulmuştur. Esasen uzlaştırma kurumunun TCK ve CMK'da ayrı ayrı düzenlenmesi öğretide eleştirilere maruz kalmış ve kurumun yalnızca CMK'da düzenlenmesi gerektiği öne sürülmüştür.⁸² Nitekim bu eleştiriler dikkate alınarak ilerleyen süreçte uzlaştırma kurumu tamamen CMK kapsamına alınmıştır.

TCK'nın mülga 73/8 maddesine göre, uzlaşma yoluna gidilebilmesi ve geçerli sonuç doğurabilmesi için suçun şikâyet tabî olması, suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması, failin suçunu kabul etmesi, suç nedeniyle meydana gelen zararın tamamının ya da büyük bir kısmının giderilmesi, uzlaşının tarafların özgür iradelerine dayanması gerekmektedir. Mağdur ile failin bu şartlar altında uzlaştıkları ancak soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise hâkim tarafından saptandığında uzlaşma geçerli olacak ve aşamasına göre kovuşturmayla yer olmadığına dair karar veya düşme kararı verilecektir.

2005 yılında yürürlüğe giren yeni TCK, CMK ve ÇKK'nın uzlaştırmayı düzenleyen maddelerinde zamanla birtakım değişiklikler yapılmıştır. İlk olarak 19 Aralık 2006 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 5560 sayılı yasa⁸³ ile uzlaştırma kurumunda değişikliğe gidilmiştir. Anılan yasa ile TCK'nın uzlaştırmayı düzenleyen 73.

(5) Uzlaştırıcı, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaşmayı sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bir defaya mahsus olmak üzere bu süreyi otuz gün daha uzatabilir. Uzlaştırma süresince zamanaşımı durur.

(6) Uzlaşma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi, belge ve açıklamalar taraflarca izin verilmedikçe daha sonra açıklanamaz. Uzlaştırmanın başarısız olması nedeniyle daha sonra dava açılması halinde uzlaştırma sırasında failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması davada aleyhine delil olarak kullanılmaz.

(7) Uzlaştırmacı, yaptığı işlemleri ve uzlaşmayı sağlayıcı müdahalelerini belirten bir raporu on gün içinde ilgili Cumhuriyet savcısına sunar.

(8) Zarar uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde ve uzlaştırma işleminin giderleri, fail tarafından ödendiğinde, kovuşturmayla yer olmadığına karar verilir."

5271 sayılı CMK'nın 254. Maddesi (ilk düzenlenen hâli):

"(1) Kamu davasının açılması halinde, uzlaşmaya tâbi bir suç söz konusu ise, uzlaştırma işlemleri 253'üncü maddede belirtilen usule göre, mahkeme tarafından da yapılır.

(2) Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, davanın düşmesine karar verilir."

5271 sayılı CMK'nın 255. Maddesi (ilk düzenlenen hâli):

"(1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır."

⁸² Mehmet Emin Artuk - Ali Rıza Çınar, "Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Altı Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler", Türk Ceza Kanunu Reformu, İkinci Kitap, Makaleler, Görüşler, Raporlar, S. 1, TBB Yayınları, Ankara, 2004, s. 79.

⁸³ 19.12.2006 tarih ve 2638 sayılı Resmi Gazete.

maddesinin 8. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte yasanın 41. maddesi ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda da değişiklik yapılarak uzlaşma ile ilgili CMK'daki hükümlere atıf yapılmış, böylece suça sürüklenen çocuklar hakkında yetişkinlere nazaran kapsamı daha geniş tutulmuş olan düzenlemeye son verilerek kapsam yetişkinlerle eşit hale getirilmiştir. CMK'nın 253. ve 254. maddeleri de 5560 sayılı yasa ile yeniden düzenlenmiştir.⁸⁴ 5560 sayılı yasa ile getirilen değişikliklerden bir diğeri ise cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlar hakkında uzlaştırma yasağı getirilmesidir. Aynı şekilde kanunda etkin pişmanlığa yer verilen suçlar hakkında da uzlaştırma yolu kapatılmıştır. Bir bakımdan uzlaştırma kurumunun uygulanmasına istisna suç türleri getirilmiştir. 9 Temmuz 2009 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 5918 sayılı yasa⁸⁵ ile uzlaştırma kurumu ile ilgili istisnai bir düzenlemeye daha yer verilmiştir. Anılan yasaya göre uzlaştırma kapsamında bulunan bir suç ile bu kapsamda bulunmayan bir suçun birlikte işlenmesi durumunda da uzlaştırma uygulanamayacaktır.

Uzlaştırma kurumu ile ilgili CMK'da yapılan en önemli değişikliklerden bir tanesi de 2 Aralık 2016'da yayımlanarak yürürlüğe giren 6763 sayılı yasa⁸⁶ ile olmuştur. Anılan yasa ile TCK ve CMK'ya "uzlaşma" başlığı ile giren kurumun adı değiştirilmiş, madde başlığı "uzlaştırma" olarak güncellenmiştir. Basit dolandırıcılık, hırsızlık ve tehdit suçları uzlaştırma kapsamına alınmıştır. 5560 sayılı yasa ile getirilen ve etkin pişmanlık uygulanabilecek suçlarda uzlaştırmının uygulanamayacağına dair istisna içeren düzenleme kaldırılarak bu suçlar hakkında da uzlaştırma mümkün hale getirilmiştir. Yine 6763 sayılı yasa ile uzlaştırma büroları kurulmuş, uzlaştırma sürecinin bu büroların görevlendireceği uzlaştırmacılar eliyle yürütülmesi düzenlenmiştir. Uzlaştırmacıların nitelikleri, nasıl seçilecekleri vb. konularda ise Adalet Bakanlığına yönetmelik çıkarma yetkisi verilmiştir. 6763 sayılı yasa kapsamında yapılan en önemli değişikliklerden biri suça sürüklenen çocuklar yönüyle uzlaştırma kapsamının yeniden genişletilmesi olmuştur.

Uzlaştırma kurumunda 24 Ekim 2019 tarihinde yayınlanıp yürürlüğe giren 7188 sayılı yasa⁸⁷ ile de birtakım değişiklikler yapılmıştır. Anılan yasayla birlikte iş

⁸⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061219-1.htm> (Erişim Tarihi: 17.09.2023)

⁸⁵ 09.07.2009 tarih ve 27283 sayılı Resmi Gazete.

⁸⁶ 02.12.2016 tarih ve 29906 sayılı Resmi Gazete.

⁸⁷ 24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazete.

ve çalışma hürriyetinin ihlali, güveni kötüye kullanma ve suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi suçları uzlaştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Öte yandan uzlaştırma kurumuna 5918 sayılı yasa ile getirilen, uzlaşma kapsamında bulunan ve bulunmayan suçların birlikte işlenmesi şeklindeki istisnanın kapsamı daraltılarak yalnızca “aynı mağdura karşı” karşı işlenen suçlarda uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Ayrıca uzlaştırma süresinin yirmi günlük sürelerle iki kez uzatabileceğine ilişkin uzlaştırma bürolarına yetki verilmiştir.

Uzlaştırma kurumu 2005 yılında Türk hukukuna dâhil olduktan sonra yukarıda yer verilen düzenlemelerle geliştirilmiştir. Özellikle 2016 yılının sonunda 6763 sayılı yasa ile yapılan değişiklik kurumun çehresini olumlu manada değiştirmiştir. Anılan yasa ile yapılan değişiklikler sonrası uzlaştırma usulü daha belirgin bir hâle gelerek yaygınlaşmıştır. Bu durum uzlaştırma istatistiklerine de yansımıştır. Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığınca yayınlanan istatistiklere⁸⁸ göre 2016 yılında uzlaştırma ile sonuçlanan dosya sayısı 7.817 iken; bu sayı 2017 yılında 223.469’a ulaşmıştır.

3.1.2. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından

Ceza adaleti kapsamında onarıcı adalet uygulamaları birçok ülkede öncelikle çocuk failler için geliştirilmiştir. Yetişkinlere uygulanan programların temelini de çocuk faillere uygulanan uzlaştırma, arabuluculuk gibi programlar oluşturmuştur.⁸⁹ Bununla birlikte her iki fail grubunu kapsayan yasal düzenlemeler ve uygulamalar hakkında da birtakım farklılıkların olması kaçınılmazdır. Zira çocuk adalet sisteminde çocuğun üstün yararı esastır. Bu bağlamda, uzlaştırma kurumu 2005 yılında Türk hukukuna girdiğinde yetişkinlerle suça sürüklenen çocuklar arasında herhangi bir fark bulunmamaktaydı. Bu durum Türkiye-Avrupa Birliği İlerleme raporunda eleştirilerek suça sürüklenen çocuklar hakkında ayrı bir düzenleme olması gerektiği ifade

⁸⁸ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Uzlaştırma İstatistik,

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/30220231135472022%20YILI%20UZLA%C5%9ETIRMA%20%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf>

⁸⁹ Emine Akyüz, “Uluslararası Standartlara Göre Çocuk Yargılaması”, II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: *Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci Bildiri Kitabı*, Ankara, 2003, s. 140.

edilmiştir.⁹⁰ TCK ve CMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra 15 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun uzlaşma başlıklı 24. maddesindeki⁹¹ düzenleme ile uzlaştırma kurumunun suça sürüklenen çocuklar yönüyle kapsamı genişletilmiştir. Ancak 5560 sayılı yasa ile getirilen değişiklikle suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak uzlaştırma hükümleri ile ilgili olarak önceki düzenlemenin yerine CMK'ya atıf yapılmakla yetinilmiştir. Böylece en başta olduğu gibi suça sürüklenen çocuklar, yetişkinlerle aynı hükümlere tâbi hâle gelmiştir.

6763 sayılı yasa kapsamında yapılan değişiklikler ile suça sürüklenen çocuklara yönelik yeniden birtakım ayrıcalıklar getirilmiştir. Düzenlemeye göre, suça sürüklenen çocukların gerçek kişilere veya özel hukuk tüzel kişilerine yönelik işledikleri suçlar hakkında kanunda üç yılı geçmeyen hapis cezası öngörülmesi halinde uzlaştırma usulü uygulanabilecektir. Aynı şekilde suçun karşılığı olarak adli para cezası öngörülmesi halinde de uzlaştırma kurumu uygulanabilecektir. 6763 sayılı yasanın getirdiği bu önemli değişiklik yetişkinlerle çocuk faillerin farklı hükümlere tâbi tutulması bakımından önem arz etmektedir. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında gerekçelerine değineceğimiz üzere, suça sürüklenen çocuklar bakımından yetişkinler hakkında uygulanan düzenlemelerin genişletilmiş olması isabetli olmuştur.

3.2. Hukuki Niteliği

Uzlaştırma kurumu, ceza hukukumuzda girdiği ilk aşamada TCK ve CMK'da birlikte düzenlenmiştir. Uzlaşmaya ilişkin esas hükme TCK'da yer verilmesine karşın, uygulamaya ilişkin hükümler CMK'da açıklanmıştır. Daha sonra ise TCK'dan kaldırılmış ve tamamen CMK kapsamına alınmıştır. Bu durum uzlaştırma kurumunun maddi ceza hukukuna mı yoksa ceza muhakemesine mi ait bir kurum olduğu tereddüdünü beraberinde getirmiştir. Öğretide farklı görüşler mevcut olmakla, ileri sürülen görüşlerden biri, Türk Ceza Kanunu'ndan uzlaşmayı çıkaran 5560 sayılı yasanın ilgili maddesinin gerekçesinde yer alan “*bir usul hukuku müessesesi olan*

⁹⁰ Mustafa Özbek, “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”, *Turgut Akıntürk'e Armağan*, İstanbul, 2008, s. 463.

⁹¹ “(1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır. (2) Suç tarihinde on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.”

uzlaşma ...” ifadeleri kullanılmak suretiyle uzlaştırma kurumunun bir usul hukuku kurumu olarak düzenlendiğine yöneliktir.⁹² Uzlaştırmanın CMK’da düzenlenmiş olması ve ceza kovuşturmasını engelleyen bir işlevinin bulunması nedeniyle muhakeme kurumu olduğu; devletle fail arasındaki ceza ilişkisinin sonlanmasını sağladığı için ise bir ceza hukuku kurumu olduğu ifade edilmektedir.⁹³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bu yöndeki bir kararında⁹⁴ uzlaştırma kurumunun karma nitelikli bir kurum olduğunu vurgulamıştır.

Kanaatimizce de uzlaştırma kurumunun hem ceza hukuku hem de muhakeme hukuku kurumu olarak karma niteliğe haiz olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum karşımıza iki temel sonuç çıkarmaktadır. Bunlardan ilki, sonradan yapılan düzenlemelerin failin lehine olması halinde geçmişte işlenen suçlar yönüyle de uygulanması mümkün olacağından, uzlaştırma kapsamının genişletilmesine yönelik failin lehine kabul edilmesi gereken düzenlemelerin geçmiş eylemler yönüyle uygulanması mümkün olacaktır. İkincisi ise, ceza hukukunda kıyas yasağı bulunmasına karşın ceza muhakemesi hukukunda kıyas yasağı bulunmamasının doğal bir sonucu olarak, uzlaştırma usulü açısından kıyas yapılması mümkün iken, uzlaştırma kapsamı açısından kıyas yapmak mümkün olmayacaktır.⁹⁵

3.3. Türk Ceza Hukukunda Düzenlenen Diğer Alternatif Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması

Cezalandırıcı adalet sisteminin yetersizlikleri neticesinde doğan alternatif çözüm yolları sadece uzlaştırma kurumundan ibaret değildir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, önödeme, basit yargılama ve seri muhakeme usulleri ceza hukuku kapsamında ele alınan diğer alternatif çözüm yolları olarak ifade edilebilir. Zira anılan bu uygulamalar ile klasik ceza yargılamasından uzaklaşmakta, fail ve mahkemelerin iş yükü anlamında birtakım faydalar elde edilmektedir. Ancak peşinen

⁹² Meral Ekici Şahin - Kürşat Yemenici, “6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 1, 2018, s. 456.

⁹³ Ali Parlar - Muzaffer Hatipoğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu”, C. 2, 2. Baskı, Ankara, 2008, s. 1576.

⁹⁴ Yargıtay CGK’nın 30.10.2007 tarih, 2007/200 E., 2007/219 K. sayılı ilâmı.

⁹⁵ Erdal Yerdelen, “Uzlaştırmanın Esasları”, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2018, s. 23.

söylemek gerekir ki, mağdur odaklı kurallar içermeyen bu yöntemler onarıcı adalet anlayışının temelinden ayrılmaktadır.

3.3.1. Önödeme

Ceza hukukumuzda 765 sayılı TCK ile giren önödeme kurumu İtalyan ceza hukukundan transfer edilmiştir.⁹⁶ Halen uygulanmaya devam eden kurum 5237 sayılı TCK'nın 75. maddesinde düzenlenmiştir. Önödeme, failin kanunda öngörülen parasal miktarı ödemesi durumunda kamu davası açılmasını engelleyen bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Anılan maddeye göre, üst haddi altı ay hapis cezasını geçmeyen suçlar ile yalnızca adli para cezasını gerektiren suçların faili hakkında önödeme uygulanabilecektir.

Türk Ceza Kanunu'nun önödemeyi düzenleyen 75. maddesinde uzlaşma kapsamındaki suçlar açısından önödemenin uygulanamayacağı net olarak belirtilmiştir. Bu yönüyle, kanunda uzlaştırma kurumuna öncelik tanınmıştır.

Uzlaştırma ile önödeme hukuki sonuçları açısından benzerlik gösterdikleri söylenebilir.⁹⁷ Şöyle ki, her iki kurumun da uygulanması olumlu sonuçlandığı takdirde kamu davası açılmayacak, açılan kamu davası hakkında ise düşme kararı verilecektir.

Uzlaştırma ile önödemenin farklarına değinecek olursak;

- Uzlaştırma mağdur ve failin karşılıklı iletişimi esasına bağlı iki taraflı bir süreç iken, önödeme failin kanunda öngörülen meblağı ödemesinden ibaret tek taraflı bir süreçtir.⁹⁸
- Uzlaştırmada kararlaştırılan edimin mağdura ödenmesi söz konusu iken, önödemede kanunda belirtilen meblağ devlete ödenir.
- Uzlaştırmada failin ödeyeceği miktar tarafların özgür iradeleriyle belirlenirken, önödemede failin ne kadar ödeyeceği kanunda belirlenmiştir.

⁹⁶ Veli Özer Özbek, “Önödeme”, *Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu*, Rize, 2017, s.75.

⁹⁷ Hülya Tan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 46.

⁹⁸ Raif Bıkmaz, “Uzlaştırma: Ceza Yargılamasında Alternatif Çözüm”, Simya Yayınları, İstanbul, 2018, s. 46.

- Uzlaştırma mağdurun zararına odaklanırken, önödeme hafif suçlarda alternatif yaptırımlar ile mahkemelerin iş yükünün azaltılmasına odaklanır.

3.3.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Ceza hukukumuzda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile dâhil olan kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu, 2006 yılında 5560 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler kapsamında Ceza Muhakemesi Kanunu'na kazandırılan kurumlardan bir tanesidir. Son olarak 2019 yılında 7188 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler ile kuruma yönelik birtakım düzenlemeler getirilmiştir.

CMK'nın 171. maddesinin 2. ve devamı fıkralarında yer verilen düzenlemeye göre, Cumhuriyet savcısı, üst haddi üç yıl hapis cezasını geçmeyen suçların faili hakkında kamu davasının açılmasının beş yıl ertelenmesine karar verebilecektir. Kanunda, uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi (KDAE) kararı verilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca kurumun uygulanabilmesi için, şüphelinin daha önce kasten işlediği suç nedeniyle hapis cezası almamış olması, KDAE kararı verilerek davanın ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten kaçınacağı kanaati oluşması, kamu davasının ertelenmesinin şüpheli ve toplum bakımından daha faydalı olması gibi şartlar getirilmiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer şart ise, işlenen suç nedeniyle mağdurda veya kamuda oluşan zararın şüpheli tarafından giderilmesi şartıdır. Bu düzenleme ile KDAE kurumunun uzlaştırma kurumu ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Uzlaştırma ile KDAE kurumunun farklarına değinecek olursak;

- Uzlaştırma usulü, uzlaşma kapsamına giren suçlarda uygulanması zorunlu bir usul olarak düzenlenmesine karşın, KDAE kurumunun uygulanması kural olarak⁹⁹ Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmıştır.

⁹⁹ TCK'nın 191. maddesinde düzenlenen “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak” suçu yönüyle, kanunda belirlenen şartlarda KDAE kararı verilmesi zorunlu tutulmuştur.

- Uzlaştırmada mağdurun zararının tazmini tarafların 6zg6r iradelerine bırakılmış iken, KDAE kurumunun uygulanabilmesi için zararın giderilmesi kanuni bir şart olarak d6zenlenmiştir.
- Uzlaştırma sonucunda failin adli siciline yansıyan herhangi bir etki s6z konu değilken, KDAE kararının kendisine mahsus sisteme kaydedilmesi ile adli sicile yansıması s6z konusudur.

3.3.3. Seri Muhakeme

Seri muhakeme usul6, ceza hukukumuzda 7188 sayılı yasa ile giren kurumlardan biridir. 1 Ocak 2020 tarihi itibariyle uygulanmaya başlanılan kurumla, kapsama alınan suçların yargılama s6relerinin kısaltılması hedeflenmiştir.¹⁰⁰ CMK'nın 250. maddesinde d6zenlenen seri muhakeme usul6, 6zel bir muhakeme usul6 olarak ifade edilen, belirli şartlarda ve kanunda belirlenen suçlar hakkında uygulanan, hukuki niteliği bakımından bir ceza muhakemesi kurumudur.¹⁰¹

Seri muhakeme usul6, kanunda tahdidi olarak sayılan suçlar hakkında y6r6t6len soruştırmalarda yeterli ř6pheye ulaşılması halinde Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenecek cezanın ř6pheliye teklif edilmesi, ř6phelinin kabul6 halinde cezada yarı oranında indirim yapılarak talepname d6zenlenmesi şeklinde ilerleyen bir s6retir. ř6phelinin teklifi reddetmesi halinde hakkında iddianame tanzim edilerek kamu davası açılmaktadır.

Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Y6netmeliği'nin¹⁰² 5. maddesinin 1. fıkrasında uzlaştırma kapsamındaki suçlar hakkında seri muhakeme usul6n6n uygulanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Bu bağlamda, uzlaştırma kurumu ile seri muhakeme kurumunun yarışması durumunda uzlaştırmaya ilişkin h6k6mler 6ncelikli h6le gelecektir.¹⁰³

¹⁰⁰ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/ortaDetay/genel-bilgiler-2> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

¹⁰¹ Muhammed Emre Tulay, "Seri Muhakeme Usul6 (CMK m. 250)", *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2, 2020, s. 118.

¹⁰² 31.12.2019 tarih ve 30995 (4.M6kerrer) sayılı Resmi Gazete.

¹⁰³ Tulay, Seri Muhakeme Usul6, s. 122.

Uzlaştırma ile seri muhakeme arasındaki ilişki incelendiğinde,

- Uzlaştırma mağduru gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olan suçlar hakkında uygulanan bir kurum olmasına karşın, seri muhakeme usulü genel olarak mağduru kamu olan suçlarda uygulanmaktadır.
- Uzlaştırma olumlu neticelendiği takdirde fail hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar veya düşme kararı verilecekken, seri muhakemede failin cezasından yalnızca indirim öngörülmüştür. Bu haliyle uzlaştırmanın seri muhakemeye göre failin lehine olduğu ifade edilmektedir.¹⁰⁴
- Seri muhakeme kapsamındaki bir suçun iştirak halinde işlenmesi durumunda faillerden biri seri muhakeme teklifini kabul etmediği takdirde seri muhakeme kurumunun uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Buna karşın uzlaştırmada suç iştirak halinde işlenmiş olsa dahi mağdurla uzlaşabilen fail(ler) yönüyle kurum uygulanabilecektir.

3.3.4. Basit Yargılama

Kanun koyucu, 24 Ekim 2019 tarihinde yürürlüğe giren 7188 sayılı yasa ile mahkemelerin iş yükünün hafifletilmesi, dava süreçlerinin kısaltılması, öğreti ve uygulamada tespit edilen hata ve eksikliklerin giderilmesi amacıyla bazı değişiklikler yapmıştır. Basit yargılama usulü de tıpkı seri muhakeme usulü gibi bu kapsamda yapılan değişikliklerden birisidir.¹⁰⁵

Basit yargılamanın düzenlendiği CMK'nın 251. maddesine göre, üst haddi iki yıl hapis cezasını geçmeyen suçlar ile yalnızca adli para cezasını gerektiren suçların faili hakkında Asliye Ceza Mahkemesince basit yargılama usulü uygulanabilecektir. Uzlaştırma kapsamına giren bir suçta uzlaştırma usulü uygulanmasına rağmen sonuç alınamadığı durumlarda da basit yargılama usulünün uygulanmasına herhangi bir engel yoktur. Başka bir deyişle, soruşturma evresinde uzlaşmayan sanık hakkında

¹⁰⁴ Tulay, Seri Muhakeme Usulü, s. 122.

¹⁰⁵ Muhammed Emre Tulay - Yamaç Doğan, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2, 2020, s. 350.

mahkemece basit yargılama usulü uygulanabilecektir.¹⁰⁶ Basit yargılama usulü, uygulanmasına karar verildiği takdirde, iddianamenin kabulü sonrası tarafların beyan ve savunmalarının yazılı olarak alınması akabinde duruşma açılmaksızın hüküm verilmesini öngören bir muhakeme kurumudur. Sanık hakkında kurulan hüküm basit yargılama usulü ile kurulduğu takdirde kanunda ¼ oranında indirim öngörülmüştür. Karara itiraz edilmesi halinde duruşma açılarak yargılamaya devam olunacaktır.

Uzlaştırma ile basit yargılama usulünü karşılaştırdığımızda;

- Uzlaştırma kural olarak¹⁰⁷ soruşturma evresinde uygulanabilirken; basit yargılama usulü yalnızca kovuşturma evresinde uygulanabilecektir.
- Uzlaştırmanın zorunlu bir ceza muhakemesi kurumu olarak düzenlenmiş olmasına karşın, basit yargılama usulünün uygulanması gerekçesinin gösterilmesi şartıyla mahkemenin takdirine bırakılmıştır.
- Uzlaştırma kapsamına giren bir suçta uzlaştırma usulü uygulanmış ancak sonuç alınamamış ise basit yargılama usulünün uygulanmasına herhangi bir engel yoktur. Başka bir deyişle, soruşturma evresinde uzlaşmayan sanık hakkında mahkemece basit yargılama usulü uygulanabilecektir.¹⁰⁸

3.4. Şikâyetten Vazgeçme ve Etkin Pişmanlık ile Uzlaştırma Arasındaki Farklar

Yukarıda uzlaştırma kurumu ile karşılaştırması yapılan kurumlar ceza hukukumuzda yer verilen diğer alternatif çözüm yöntemleridir. Şikâyetten vazgeçme ve etkin pişmanlık ise bir alternatif çözüm yöntemi değil, maddi ceza hukukuna ilişkin düzenlemeler olduğundan ayrı bir başlık altında incelenmesi faydalı görülmüştür.

¹⁰⁶ Tulay, Doğan, Basit Yargılama Usulü, s. 352.

¹⁰⁷ İleride değinileceği üzere, soruşturma evresinde uzlaştırma yoluna gidilmeyen ancak diğer aşamalarda uzlaştırma kapsamında olduğu anlaşılan suçlar yönüyle yargılamanın diğer evrelerinde de uzlaştırma usulünün uygulanması mümkündür.

¹⁰⁸ Tulay, Doğan, Basit Yargılama Usulü, s. 352.

3.4.1. Şikâyetten Vazgeçme

Şikâyet, soruşturması şikâyete tâbi bir suç hakkında, kişilerin kendilerine veya temsilcisi oldukları kişilere yönelen haksız bir eylem nedeniyle sahip oldukları şikâyet haklarını, yetkili makamlara müracaatta bulunarak failin konuyla ilgili cezalandırılmasını isteme iradelerini bildirmek suretiyle kullanmalarıdır.¹⁰⁹ Şikâyet tek taraflı bir irade beyanı olduğu gibi, şikâyetten vazgeçme de tek taraflı irade beyanıdır. Şikâyet ve şikâyetten vazgeçme Türk Ceza Kanunu 73. maddesinde düzenlenmiştir.

Uzlaştırma ile şikâyetten vazgeçme arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Şöyle ki;

- Uzlaştırma karşılıklı iletişim ve müzakere temeline dayanırken, şikâyetten vazgeçme soruşturma evresinde tek tarafın iradesiyle sonuç doğuran bir işlemdir.
- Şikâyetten vazgeçilmesi uzlaştırma kurumunun uygulanmasına engel teşkil ederken, uzlaştırmının olumsuz sonuçlanması şikâyetin devamına veya geri alınmasına herhangi bir etkide bulunmamaktadır.
- Anayasa Mahkemesi'nin 26.07.2023 tarihli kararı öncesi yürürlükte olan düzenlemeye göre,¹¹⁰ şikâyetten vazgeçerken şahsi haklara ilişkin bir beyanda bulunulmadığı sürece hukuk mahkemelerinde tazminat davası açılması mümkün olmasına karşın, uzlaştırma işlemlerinin olumlu sonuçlanması hâlinde aynı konunun hukuk mahkemesine taşınarak tazminat davası açılması mümkün değildi. Söz konusu AYM kararına ileride değinileceğinden burada bu açıklama ile yetiniyoruz.
- Şikâyet fiile yönelik olduğundan iştirak halinde işlenen suçlarda şikâyetten vazgeçme tüm failer açısından sirayet ederken, uzlaştırmada

¹⁰⁹ Yener Ünver - Hakan Hakeri, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 94.

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi 26/7/2023 tarihinde 2023/43 esas sayılı dosya kapsamında, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 253. maddesinin (19) numaralı fıkrasının beşinci cümlesinin “Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz;...” bölümünün Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir.

mağdur istediği fail ile uzlaşabilecek ve sadece o fail açısından olumlu sonuç doğuracak şekilde uzlaştırma süreci tamamlanabilecektir.

3.4.2. Etkin Pişmanlık

Etkin pişmanlık kurumu da şikâyetten vazgeçme gibi Türk Ceza Kanununda düzenlenmiş olup maddi hukuk düzenlemesidir. Uzlaştırma kurumu ile farklarına baktığımızda;

- Etkin pişmanlık tek taraflı iradeye dayanmaktayken, uzlaştırma karşılıklı iletişim ve müzakere temelinde ilerlemektedir.
- Etkin pişmanlıkta mağdurun zararının tam olarak¹¹¹ karşılanması halinde mağdurun rızası aranmazken¹¹², uzlaştırmanın olumlu sonuçlanabilmesi için mağdurun rızası ve uzlaşmayı kabul etmesi şarttır.
- Etkin pişmanlık hükümleri bazı suçlarda cezayı kaldırırken bazı suçlarda cezada indirim öngörmektedir. Buna karşın, uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması hâlinde fail hakkında ceza öngörülmemektedir.

3.5. Uzlaştırma Teşkilatı

3.5.1. Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı

Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 10 Ekim 2016 tarihli Bakan Olur'uyla kurulmuştur. Uzlaştırma kurumunun da aralarında bulunduğu cezada alternatif usullerin etkin şekilde uygulanmasını sağlamak Başkanlığın en temel görevleri arasındadır. Bununla birlikte, alternatif çözüm uygulamalarını takip etmek, uygulamadaki sorunların tespiti ile çözüm önerilerini Bakanlığa sunmak, alternatif çözüm yollarının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi için kamuoyunu bilgilendirici çalışmalar hazırlamak, ulusal ve

¹¹¹ TCK m. 168/4'e göre, kısmen tazmin veya geri verme halinde mağdurun rızası aranacaktır.

¹¹² Mahmut Koca - İlhan Üzülmüş, "Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler", 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 428.

uluslararası toplantılar organize etmek, ilgili kurumlarla işbirliği sağlamak da Başkanlığın görevleri arasındadır.¹¹³

Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı merkez teşkilatı, bir daire başkanı ve yeterli sayıda tetkik hâkim ile diğer yardımcı personellerden oluşmaktadır. Başkanlık nezdinde, yukarıda sayılan görevlerin yerine getirilmesi amacıyla beş farklı büro kurulmuştur. Bu bürolar Alternatif Çözümler Bürosu, Eğitim Bürosu, Mevzuat ve Proje Bürosu, Denetim Bürosu ve Sicil Bürosudur.¹¹⁴

Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, uzlaştırma kurumu başta olmak üzere tüm alternatif çözüm uygulamalarının tek bir elden yönetilmesine ve uygulama birliğine imkân sağlaması nedeniyle önemli bir teşkilattır. Ancak teşkilatta suça sürüklenen çocuklarla ilgili ayrı bir birime yer verilmeyerek yetişkinlerle aynı halkada takip ediliyor olması bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Zira çocuklara uygulanan alternatif usuller, bu usullerin cezalandırıcı adalet sistemine kıyasla çocuklar üzerindeki olumlu veya olumsuz etkileri, başka bir deyişle alternatif usullerin çocuğun geleceğine etkisi vb. konular üzerinde ciddi veriler ortaya konulması gerekmektedir. Bu da özel olarak oluşturulacak bir birim altında kapsamlı bir çalışma ile mümkün olabilecektir.

3.5.2. Uzlaştırma Büroları

6763 sayılı yasa ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklik uyarınca uzlaştırma sürecinin Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde kurulacak uzlaştırma büroları koordinesinde yürütülmesi öngörülmüştür. Düzenlemeye göre, her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde uzlaştırma bürosu kurulması ve yeterince Cumhuriyet savcısı ile personel görevlendirilmesi zorunludur. Uzlaştırma bürolarının kurulması ile görev ve sorumluluklarına ilişkin hükümler ise Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir.

Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturmaya konu suçun uzlaştırmaya tâbi olması ve şüphelinin atılı suçu işlediğine dair yeterli şüpheye ulaşılması durumunda, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı “uzlaştırma bürosuna

¹¹³ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hakkimizda> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)

¹¹⁴ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hakkimizda> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)

gönderme kararı” ile dosyayı büroya gönderir. Uzlaştırma bürosundan görevli Cumhuriyet savcısının Yönetmelik’in ilgili maddesinde¹¹⁵ yer alan hususların varlığı hâlinde dosyayı soruşturma bürosuna iade etme imkânı bulunmaktadır. Dosya soruşturma bürosuna geri gönderilmediği takdirde büro tarafından Cumhuriyet savcısının onayıyla uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile birlikte uzlaştırma süreci başlatılmış olacaktır.

CMUY m. 39’da bürodaki iş ve işlemlerin Cumhuriyet savcısının denetiminde yazı işleri müdürünün yönetiminde yeterli sayıdaki zabıt kâtibi ve diğer personeller tarafından yürütüleceği belirtilmiştir. Cumhuriyet savcısının verdiği talimatları uygun şekilde yerine getirmekle görevli olan yazı işleri müdürü, bu görevini büroda görevli zabıt kâtibi ve personeller ile birlikte gerçekleştirmektedir. Onların iş bölümünün yapılması, kontrol ve denetimi de yazı işleri müdürünün görevleri arasındadır.¹¹⁶

Yönetmelik’e göre, büronun görevleri arasında, uzlaştırma ile ilgili işlemlerin yürütülmesi ve takip edilmesi, büroya tevzi edilen dosyalara Cumhuriyet savcısının onayı alınmak suretiyle uzlaştırmacı görevlendirilmesi ve gerektiğinde yine Cumhuriyet savcısının onayı alınarak uzlaştırmacılara ek süre verilmesi, uzlaştırmacının hazırlamış olduğu uzlaşma teklifini içerir istinabe veya tebligat evraklarının gönderilmesi ve uzlaştırma raporunun teslim alınması bulunmaktadır.

Uzlaştırma işlemleri, suça sürüklenen çocuklar yönüyle de uzlaştırma büroları tarafından gerçekleştirilmektedir. Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde özellikle de büyük adliyelerde “çocuk suçları soruşturma bürosu” bulunmasına karşın, ilgili bürodaki Cumhuriyet savcısının yeterli şüpheye ulaşmasıyla dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermesinden sonra çocuklara özgü herhangi bir büro veya birim bulunmamaktadır. Oysaki çocuklar hakkında yürütülen soruşturma süreci kadar uzlaştırma süreci de önem ve hassasiyet arz etmektedir. Bu bağlamda, suça sürüklenen

¹¹⁵ CMUY m. 11: “(1) Uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan inceleme sonucunda;

a) Büroya gönderme kararında kabul edilen filin uzlaştırma kapsamında olmadığına anlaşılmaması,

b) Gönderme kararına konu olan dosya içeriğinden şüpheli hakkında kamu davası açılması için yeterli şüphenin tespitine yönelik, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan deliller toplanmadan dosyanın büroya gönderildiğinin anlaşılmaması hâllerinde dosya ... soruşturma bürosuna geri gönderilir.”

¹¹⁶ Bıkmaz, s.130.

çocuklar yönüyle uzlaştırma sürecinin çocuklara özgü bir birim üzerinden yürütülmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

3.6. Uzlaştırmacı

3.6.1. Genel Olarak

6763 sayılı yasa ile getirilen değişiklikler kapsamında, uzlaştırmacıların nitelikleri, görev ve sorumlulukları, eğitim ve sınavları vb. konularda Adalet Bakanlığı'na yönetmelik çıkarma yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda Adalet Bakanlığınca çıkarılan Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'nde uzlaştırmacılara ilişkin düzenlemeler de yer almıştır.

3.6.2. Uzlaştırmacının Niteliği

CMUY m. 4'te uzlaştırmacı aynen “*Şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasındaki uzlaştırma müzakerelerini yöneten, Cumhuriyet savcısının onayıyla görevlendirilen avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kişi*” şeklinde tanımlanmıştır. Ceza hukukumuzda uzlaştırmacı profesyonel veya tam zamanlı bir meslek grubu olarak düzenlenmemiştir. Kanun ve yönetmelikle belirlenen şartları sağlayan kişiler arasından seçilen uzlaştırmacılar, bağlı bulundukları bölgede uzlaştırmacı siciline kaydolarak dosya bazında yapılacak görevlendirmeler ile görevlerini ifa etmektedirler. Uzlaştırmacılar, görevleri ile ilgili olarak kamu görevlisi sıfatını taşımaktadır.¹¹⁷

Kuşkusuz uzlaştırmacıların süreç yönetiminde sabırlı, insan ilişkilerinde başarılı, yetişkin ve çocuk psikolojisi konularında bilgi sahibi olan kişiler arasından seçilmeleri önem arz etmektedir. Bununla birlikte uzlaştırmacıların asgari hukuk bilgisine de sahip olmaları gerekmektedir. Bunların yanında CMUY m. 48/3'te uzlaştırmacıların sicile kaydedilebilmeleri için taşımaları veya taşınamaları gerekli aşağıda belirtilen somut şartlar zikredilmiştir.

¹¹⁷ Can Canpolat, Zeyyat Sabuncuoğlu, “Uzlaştırma Onarıcı Adalet - Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma İletişim ve Müzakere Teknikleri - Örnek Sorular”, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.82.

Uzlaştırmacı adayı,

- Türk vatandaşı olmalıdır. Birden fazla vatandaşlık durumunda bunlardan birinin Türk vatandaşlığı olması halinde kanunen Türk vatandaşlığı tercih edileceğinden¹¹⁸ bu husus uzlaştırmacı olmaya herhangi bir engel teşkil etmeyecektir.
- Tam ehliyetli olmalıdır. Türk Medeni Kanunu hükümlerince¹¹⁹ ergin olması, ayırt etme gücüne haiz olması ve kısıtlı olmaması gerekmektedir.
- Avukat olması hâlinde baroya kayıtlı olmalıdır. Bu husus uzlaştırmacı sicilinde avukat sıfatıyla kaydolmak isteyen uzlaştırmacı adaylarını kapsamaktadır.
- Hukuk öğrenimi görmesi gerekmektedir. Bu şart, Yönetmelikte, üniversitelerin hukuk fakültelerinden mezun olmak ya da hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yeteri kadar yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat veya maliye alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış olmak açıklanmıştır.
- Kasten işlenmiş bir suçtan mahkûm olmaması gerekmektedir. Burada adli para cezası veya hapis cezası ayrımı yapılmamıştır. Bu nedenle kasten işlediği suçtan ötürü hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunan kişi uzlaştırmacı seçilemeyecektir. Ancak yargılama neticesinde hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararı verildiyse, teknik olarak ortada bir mahkûmiyet kararından bahsedilemeyeceğinden uzlaştırmacı olmasına engel teşkil etmeyecektir.
- Terör örgütleriyle iltisaklı veya irtibatlı olmamalıdır. Bu husustaki kıstas Danıştay'ın ifadesiyle “*tahmin ve varsayıma dayalı soyut ifadeler yerine, hukukî denetime elverişli bilgi ve belgelerle ortaya konulması*” şeklindedir.¹²⁰
- Sınav öncesi eğitimlerini tamamlaması ve eğitim sonrası yapılacak yazılı sınavda başarılı olması gerekmektedir.
- İcra ettiğı veya geçmişte icra etmiş olduğu mesleğinden veya memuriyetten disiplin açısından çıkarılmamış yahut geçici olarak yasaklanmamış olmalıdır.

¹¹⁸ Ebru Karademir, “Türk Hukukunda Çifte/Çok Vatandaşlıktan Kaynaklanan Sorunlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 1, 2018, s. 241.

¹¹⁹ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu m. 10/1: “*Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır.*”

¹²⁰ Danıştay 13. Dairesi'nin 08.01.2018 tarih, 2017/1833 E., 2018/75 K. sayılı ilâmı.

Şunu da belirtmek gerekir ki, mevzuatımızda suça sürüklenen çocukların taraf olduğu uzlaştırma süreçleriyle ilgili uzlaştırmacı açısından farklı bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yukarıda belirtilen şartları sağlayan ve uzlaştırma siciline kaydolun herhangi bir uzlaştırmacı, yetişkin veya çocuk ayrımı gözetilmeksizin her dosyaya görevlendirilebilmektedir. Ancak bu durumun uzlaştırmacının ruhuna aykırı olduğu kanaatindeyiz. Zira uzlaştırma işi bir iletişim becerisidir. Sosyal ve psikolojik açıdan yetişkinlerle çocukları bir tutmak mümkün değildir. Aynı şekilde süreç içerisinde çocuklarla kurulacak iletişim de yetişkinlere göre farklılık arz etmesi gerekmektedir. Uzlaştırma neticesinde suça sürüklenen çocukta pişmanlık duygusuyla hatasının farkına varması beklenirken, bu konuda uzman olmayan bir uzlaştırmacının çocukla kuracağı yanlış iletişim çocuğa uygulanacak yaptırımdan daha kırıncı etkilere neden olabilmektedir. Bu nedenle mağdur ve özellikle de suça sürüklenen çocukların taraf olduğu uyuşmazlıklarda uzlaştırma sürecinin uzman uzlaştırmacılar tarafından yürütülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

3.6.3. Uzlaştırmacının Eğitim ve Sınavı

Uzlaştırmacıların tâbi tutulacakları eğitim ve sınavlar da Uzlaştırma Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. CMUY m. 50/1 ve 50/2'ye göre uzlaştırmacılara göreve başlamadan önce ve görevleri boyunca verilecek eğitimlerin amacı, uzlaştırmacıların alternatif uyuşmazlık çözümü ile iletişim beceri ve yöntemlerinin geliştirilmesi, uyuşmazlığın taraflarıyla birlikte çalışmanın özel şartları ve ceza adaleti hakkında bilgi sahibi olmaları noktasında yeterlilik kazandırılması olarak ifade edilebilir. Uzlaştırmacılara, sürece ilişkin birtakım tekniklerin öğretilmesinden önce muhataplarının güvenini kazanabilmelerinin öğretilmesi gerekmektedir. Zira uzlaştırma bilim değil sanattır.¹²¹

Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 50. maddesinde, uzlaştırmacılara görev öncesi verilecek eğitimin en az kırk sekiz ders saati olması ve derslere katılım zorunluluğu öngörülmüştür. Eğitimi başarıyla tamamlayan kişilere, eğitimi veren kuruluşlarca en geç bir ay içerisinde katılım belgesi verilecektir. CMUY m. 55'e göre, uzlaştırma

¹²¹ Değirmenci, "Uzlaştırmacı Seçimi", s. 176.

siciline kaydolabilmek için, görev öncesi eğitimini tamamlayan kişilerin yapılacak yazılı sınavda başarılı olmaları gerekmektedir.

Uzlaştırmacıların sicile kaydılduktan sonra da yenileme eğitimlerine tâbi tutulması öngörülmüştür. CMUY m. 50/6'ya göre, iki yılda bir en az sekiz saat olarak planlanması gereken eğitimlere katılım zorunludur.

CMUY 51/1'te, uzlaştırmacı eğitimlerinin, Bakanlıktan izin alınmak kaydıyla, hukuk fakülteleri, Türkiye Adalet Akademisi veya Türkiye Barolar Birliği tarafından verilebileceği düzenlenmiştir.

3.6.4. Uzlaştırmacının Ücreti

Uzlaştırmacılık, mevzuatımızda tam zamanlı profesyonel bir meslek olarak düzenlenmediği için düzenli bir gelire de tâbi tutulmamıştır. Bu nedenle uzlaştırmacıların aldıkları her dosya karşılığında ayrı bir ücret takdiri yapılmaktadır. CMK m. 253/22'ye göre bu ücret, her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre belirlenmektedir. Uzlaştırmacı Asgari Ücret Tarifesi¹²² başlığıyla yayımlanan tarifiede tek bir ücret değil, uzlaştırmaya taraf kişi sayısına göre tasnif edilmiş alt ve üst sınırları belirtilen ücretler bulunmaktadır. CMUY m. 36/2'ye göre ise, uzlaştırmacıların ücreti, tarifiede belirlenen sınırlara uyulmak kaydıyla, taraf sayısı, uyuşmazlığın kapsam ve niteliği, uzlaştırmacının tarafları uzlaştırmadaki becerisi ve süreçte gösterdiği gayret dikkate alınarak belirlenecektir. Ücretin belirlenmesinde takdir uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısıdır. Cumhuriyet savcısının ücret takdirine karşı itiraz yoluna gidilemez.¹²³

Uzlaştırmacı ücretine dâhil olmayan, ancak uzlaştırmacının görevini yerine getirirken yaptığı zorunlu harcamalar da uzlaştırmacı giderleri altında ödenmesi gerekmektedir. Zorunlu yol masrafları bu giderlerin başında gelmektedir. Ancak, uzlaştırmacının taraflarla süreç içerisinde yaptığı telefon ve iletişim giderleri, buluşma

¹²² 2023 yılına ilişkin Uzlaştırmacı Asgari Ücreti Tarifesi için bkz. <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/Mevzuat/26122022105144Uzla%C5%9Ft%C4%B1rmac%C4%B1%20Asgari%20%C3%9Ccret%20Tarifesi-.pdf> (Erişim Tarihi: 03.11.2023)

¹²³ Akbulut, Aksan, s. 243.

esnasında harcanılan yiyecek vb. giderler uzlaştırma gideri olarak kabul edilmeyecektir.¹²⁴

CMK m. 235/22’de uzlaştırmacı ücreti ve uzlaştırmacı giderlerinin yargılama giderlerince sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Uzlaşmanın olumlu sonuçlanması durumunda bu giderler Devlet Hazinesince karşılanacaktır. Uzlaştırmanın olumsuz sonuçlanması durumunda ise, yapılacak yargılama neticesinde sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilirse bu giderlerin sanık tarafından karşılanması gerekecektir.

Uzlaştırma dosyalarına birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilmesi mümkündür. Bu durumda CMUY m. 36/3’e göre uzlaştırmacı ücreti, her bir uzlaştırmacıya ayrı ayrı ve eşit şekilde ödenecektir. CMUY m. 38/5’te yer alan düzenlemeye göre ise, uzlaştırmacının hak ettiği ücretten feragat etmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Kamu görevlilerinin de kural olarak uzlaştırmacı olabildikleri dikkate alındığında, uzlaştırmacı olarak gerçekleştirdikleri faaliyetleri nedeniyle bir ücret hak etmiş olmaları, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 28. maddesi kapsamındaki yasak faaliyetlerden sayılmamaktadır.¹²⁵

3.6.5. Uzlaştırmacının Reddi veya Çekinmesi

CMK m. 253/10 ve CMUY m. 28’de yer verilen düzenlemelerde, uzlaştırmacı görevlendirmesinde, hâkimin davaya bakamayacağı haller ile hâkimin reddi sebeplerine ilişkin CMK’da düzenlenen hükümlerin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. CMK’nın “*Hâkimin davaya bakamayacağı hâller*” başlıklı 22. maddesini uzlaştırmacı için uyarladığımızda aşağıdaki hâllerde uzlaştırmacının görev yasağına tâbi olduğu söylenebilir.

- *Suçtan kendisi zarar görmüşse*. Buradaki zarar kavramı uyumsuzluğa konu suçtan doğrudan zarar görme şeklinde anlaşılmalıdır. Dolaylı olarak zarar görmesi hâlinde görev yasağından ziyade tarafsızlığı

¹²⁴ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü’nün 16.02.2019 tarih, 19120602-045-02-0636-2018-E.263/13838 sayılı görüş yazısı. <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2222019094409Uzla%C5%9Ft%C4%B1rmac%C4%B1%20Giderleri%20ile%20Uzla%C5%9Ft%C4%B1rma%20Evra%C4%B1n%C4%B1n%20Teslimi.pdf> (Erişim Tarihi: 29.09.2023)

¹²⁵ Ekici Şahin, Yemenici, s. 483.

şüpheyeye düşürecek hâller kapsamında değerlendirilmesi uygun olacaktır.¹²⁶

- *Sonradan kalksa dâhi, taraflardan herhangi biriyle aralarında evlilik, vesayet ya da kayyımlik ilişkisi varsa.* Bu ilişkilerin belirlenmesinde esas olan Türk Medeni Kanunu hükümleridir. Anılan kanuna göre geçerli bir evlilik hâli değil de birlikte yaşama vb. durumlar söz konusu ise görev yasağı kapsamında değerlendirilemeyecektir.¹²⁷
- *Taraflardan herhangi biriyle arasında kan veya kayın hısımlığı fark etmeksizin üstsoy altsoy ilişkisi veya üçüncü derece dâhil kan hısımlığı mevcutsa ya da evlilik sona ermiş olsa dâhi, taraflardan herhangi biriyle aralarında ikinci derece dâhil kan hısımlığı mevcutsa.* Bu husus kanunda tahdidi olarak sayılması nedeniyle diğer hısımlıklar tarafsızlığı şüpheyeye düşüren hâl olarak kabul edilebilecekse de görev yasağı olmayacaktır.¹²⁸
- *Taraflardan herhangi biriyle evlat edinme bağlantısı mevcutsa.*
- *Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse.* Olaya tanık olmak ile tanık sıfatıyla dinlenmek farklı anlamlar taşıdığından burada görev yasağı teşkil eden husus tanık sıfatıyla fiilen beyanda bulunmaktır. Aynı şekilde uzman görüşü sunmak da görev yasağı kapsamında değildir.¹²⁹
- *Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi veya taraflardan herhangi birinin müdafiliğini veya vekilliğini yapmışsa.* Aynı davadan anlaşılması gereken sadece kovuşturma aşaması değil, soruşturma ve kovuşturma aşamalarının tamamıdır.¹³⁰

Kanun koyucu bu yasaklardan herhangi birinin bulunması durumunda tarafsız kalınamayacağını varsaymıştır.¹³¹ Bu yasaklardan birinin söz konusu olduğu

¹²⁶ Faruk Turhan, “Doktrin ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesinde Hakimin Tarafsızlığı ve Görev Yasakları”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 4, 2019, s. 142.

¹²⁷ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, “*Ceza Muhakemesi Hukuku*”, 11. Baskı, Ankara, 2018, s. 509.

¹²⁸ Turhan, “Hakimin Tarafsızlığı”, s. 145.

¹²⁹ Turhan, “Hakimin Tarafsızlığı”, s. 148-149.

¹³⁰ Nur Centel, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Hâkimin Tarafsızlığı*”, İstanbul, 1996, s. 64.

¹³¹ Erdener Yurtcan, “*Ceza Yargılaması Hukuku*”, 12. Bası, İstanbul, 2007, s. 84.

durumlarda çekinmek kanuni bir zorunluluk olmasına karşın, tarafsızlığı şüpheyeye düşürebilecek durumlarda çekinmek hâkimin (yani uzlaştırmacının) takdirine bırakılmıştır.¹³² Uzlaştırmacının tarafsızlığını şüpheyeye düşüren bir husus varsa uzlaştırmacının çekinme talebinde bulunması mümkün olduğu gibi taraflarca da bu hususta talepte bulunulabilecektir.¹³³ Bu taleplerin değerlendirilmesi, gerektiğinde yeni bir uzlaştırmacı görevlendirmesi yapılması hususları uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının yetki alanındadır.

3.6.6. Uzlaştırmacının Yükümlülükleri ve Etik İlkeler

Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinin başrolündedir. Uzlaşmanın sağlanıp sağlanamamasında göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle uzlaştırma uygulamalarının sağlıklı ilerlemesi açısından tüm uzlaştırmacılar tarafından benimsenmesi ve uyulması gereken birtakım etik ilkeler belirlenmiştir. Uzlaştırmacıların yükümlülükleri de bu ilkeler çerçevesinde şekillenmektedir. Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 6. maddesinde yer verilen bu ilkelere değinmekte fayda görüyoruz. Şöyle ki, uzlaştırmacı;

- *Bağımsız ve tarafsız olmalıdır.* Uzlaştırma sürecinde usule ilişkin konular dışında kimseden emir ve talimat almadan süreci yönetmelidir. CMK m. 253/14'te düzenlenen Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacıya talimat vermesi hususu, müzakereler esnasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili ve sınırlıdır. Uzlaştırmacı süreç içerisinde herhangi bir tarafa yakınlık göstermemesi gerektiği gibi böyle bir görüntüye de mahal vermemelidir. Tarafların özgür iradelerini etkileyebilecek maddi veya manevi her türlü güç kullanımı uzlaştırmacının tarafsızlığını yitirmesine sebebiyet verecektir.¹³⁴
- *Görevini en iyi şekilde yerine getirmeye gayret göstermelidir.* Evrensel nitelikteki bir ilke olan bu husus, tüm meslek grupları için geçerli olduğu gibi adalete hizmet bilinciyle hareket etmesi gereken uzlaştırmacıda da

¹³² Turhan, "Hâkimin Tarafsızlığı", s. 138.

¹³³ Mustafa Ruhan Erdem - Ferda Eser - Pakize Pelin Özşahinli, *100 Soruda Uzlaştırma Uzlaştırmacının El Kitabı*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 80.

¹³⁴ Çetintürk, "Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma", s. 134.

vazgeçilmez bir kuraldır. Uzlaştırmacı, zamana da riayet ederek kendisine mevzuatta tanınan süreyi aşmamaya özen göstermelidir.

- *Taraflara nazik ve saygılı davranmalıdır.* Uzlaştırma müzakerelerinin nezaket ve saygı çerçevesinde ilerlemesi sürece olumlu katkılar sağlayacaktır. Aynı zamanda tarafların kendilerini daha iyi hissetmelerine ve iradelerini özgürce yansıtabilmelerine zemin hazırlayacaktır.
- *Taraflara önyargılı davranmamalıdır.* Her ne kadar yönetmelikteki düzenleme şüpheli veya sanığın suçluluğu hakkında önyargılı olamayacağı şeklinde kaleme alınmış ise de; uzlaştırmacı ne faile ne de mağdura yönelik herhangi bir önyargı taşımamalıdır. Aynı şekilde mağdura yönelik acıma duygusuyla iletişim kurması da doğru bir yaklaşım değildir. Uzlaştırmacı sadece tarafların uzlaşmaları için iletişim temelinde doğru zemini kurmakla mükelleftir. Maddi gerçeği ortaya çıkarmak uzlaştırmacının görevi olmadığından hangi tarafın haklı olduğuyla da ilgilenmemelidir.¹³⁵
- *Taraflar arasında herhangi bir sebeple ayrımcılık yapmamalıdır.* Doktrinde ayrımcılık yapmama yükümlülüğü olarak adlandırılan¹³⁶ bu ilke uyarınca dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapılması yasaklanmıştır.
- *Taraflardan herhangi biriyle menfaat ilişkisi bulunmamalıdır.* Bu durum uzlaştırmacının tarafsızlığını etkileyebilecek bir husus olduğu gibi profesyonel olarak süreci yönetebileceği iddia edilse dâhi yaratacağı şüphe ile tarafsızlığa gölge düşürmesi de göreve devam etmemesi için yeterli bir sebep olacaktır. CMUY m. 6/1-e’de yer alan düzenlemenin “... bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapamaz veya göreve devam edemez.” şeklinde kaleme alındığı dikkate alındığında, uzlaştırmacının bu durumu taraflara açıklaması ve onların bu duruma rıza göstermeleri halinde göreve devam edebilecektir.
- *Aynı olaya ilişkin daha sonra vekil veya müdafii olarak görev üstlenmemelidir.* Uzlaştırma sürecinde taraflar uzlaştırmacının tarafsızlığına güvenerek samimi şekilde birtakım bilgiler

¹³⁵ Nur Centel - Hamide Zafer, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 519.

¹³⁶ Akbulut, Aksan, s. 217.

paylaşabilmektedir. Uzlaştırmacı bu bilgileri gizli tutmakla yükümlüdür. Bu nedenle daha sonra taraflardan birinin vekilliğini veya müdafiliğini üstlenmesi etik açıdan doğru olmayacaktır. Bu yükümlülük hem ceza davaları hem de aynı konuya ilişkin sonrasında açılacak hukuk davaları için geçerlidir.¹³⁷

- *Herhangi bir menfaat temin etmemelidir.* Uzlaştırmacının doğrudan ya da dolaylı şekilde bir menfaat temin etmesi etik açıdan uygun olmadığı gibi hukuki açıdan da sorumluluk doğurabilecektir. Zira görevi ile ilgili kamu görevlisi sıfatını taşıyan uzlaştırmacı hakkında görevi kötüye kullanma, rüşvet vb. suçlar gündeme gelebilecektir.¹³⁸
- *Görevinin saygınlığına ve adalete olan güveni zedeleyecek her türlü fiil ve davranıştan kaçınmalıdır.* Kamu görevlisi sıfatıyla adalete hizmet ettiği bilinciyle hareket etmeli ve davranışlarını da buna göre yönlendirmelidir.
- *Gizlilik yükümlülüğüne uygun hareket etmelidir.* Uzlaştırma müzakereleri kural olarak gizlidir. Bunun sonuçları da, müzakereye katılacak olanların sınırlı olması ve katılanların müzakere esnasında öğrendiği bilgileri açıklayamamasıdır.¹³⁹ Uzlaştırmacı da, müzakereler esnasında görevi nedeniyle öğrendiği bilgileri süreç nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın açıklamamakla yükümlüdür. Burada uzlaştırmacının müzakere esnasında dosyada yer almayan bir suç işlendiğini öğrenmesi halinde nasıl davranacağı sorusu akla gelebilir. Doktrinde böyle bir bilgi öğrenilmesi durumunda, suçun etkilerinin sınırlandırılmış olması ve geleceğe yönelik bir tehdit oluşturmaması kaydıyla gizlilik yükümlülüğü kapsamında olduğu ifade edilmektedir.¹⁴⁰

¹³⁷ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 85.

¹³⁸ Zafer İçer, “Ceza Muhakemesinde Uzlaştırmacının Özellikleri ve Uyması Gereken Etik İlkeler”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 16, S. 182, 2018, s. 707.

¹³⁹ Akbulut, Aksan, s. 52.

¹⁴⁰ Değirmenci, “Uzlaştırmacı Seçimi”, s. 155; Akbulut, Aksan, s. 54.

2. BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN TÜRK CEZA MUHAKEMESİNDE UZLAŞTIRMA

1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN UZLAŞTIRMANIN ŞARTLARI VE KAPSAMI

1.1. Uzlaştırmının Şartları

1.1.1. Genel Olarak

Uzlaştırma usulünün uygulanması için gerekli şartlar ile uygulanan uzlaştırma usulünün geçerli olması için gerekli şartlar birbirinden farklıdır. Bu başlık altında ilk olarak uzlaştırma usulünün uygulanabilmesi için gerekli şartlar, sonrasında da uzlaştırmının geçerlilik şartları ele alınacaktır. Esasen uzlaştırmının kapsamı olarak ifade edilen husus da bir bakımdan uzlaştırma usulünün uygulanma çerçevesini belirleyen şartlardan biridir. Zira uzlaştırma kapsamına girmeyen suçlar hakkında şartları oluşmadığından uzlaştırma usulü uygulanamayacaktır.

Uzlaştırma kurumu Türk ceza hukukuna girdiğinde yetişkinlerle suça sürüklenen çocuklar aynı şartlara tâbi kılınmıştı. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle çocuklar bakımından kurumun kapsamı genişletilmiş ise de daha sonra yapılan değişikliklerle bu durum da sabit kalmamıştır. Ancak gelinen noktada Ceza Muhakemesi Kanunu'nun son hâli ele alındığında, çocuklar hakkında yetişkinler ile ortak hükümlere yer verildiği gibi birtakım farklı düzenlemelerin olduğunu da belirtmek gerekir. Suça sürüklenen çocukların lehine olan bu düzenlemelerin ne derece yeterli olduğu tartışmalıdır. Bu nedenle, uzlaştırmının genel şartlarının inceleneceği bu başlık altında suça sürüklenen çocuklar yönüyle ayrışan hususlara dikkat çekilerek uzlaştırmının çocuklara bakan yönünün daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, ilk olarak uzlaştırmının taraflara ilişkin şartları, daha sonra da suça ilişkin şartları incelenecektir. Akabinde uzlaştırmının bir başka koşulu olarak da nitelendirebileceğimiz kapsamı incelenecektir. Son olarak ise,

taraflar arasında uygulanan uzlaştırmanın geçerli kabul edilebilmesinin şartları ele alınacaktır.

1.1.2. Uzlaştırmanın Taraflara İlişkin şartları

Uzlaştırma mağdur ile fail arasında yürütülen bir süreçtir. Dolayısıyla uzlaştırmanın tarafları mağdur ve failden oluşmaktadır. Her iki taraf da bir veya birden fazla kişi olabilmektedir. Uzlaştırmanın bir tarafında mağdur veya suçtan zarar gören sıfatına haiz kişiler bulunurken, fail tarafın ceza yargılamasındaki sıfatı şüpheli, sanık veya suça sürüklenen ocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. CMK'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında tanımlandığı üzere, soruşturma aşamasında suç şüphesi altında bulunan kişi şüpheli; kovuşturma aşamasına suç şüphesi altında bulunan kişi sanık sıfatını taşıtmaktadır. Çalışmamızın da odak noktasında bulunan suça sürüklenen ocuk kavramı ise ocuk Koruma Kanunu'nda tanımlanmaktadır. KK'nın 3. maddesine göre suça sürüklenen ocuk, *“Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen ocuk”* şeklinde ifade edilmiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus da yetişkin failin yargılama aşamalarındaki sıfatı değişmekte iken, ocuk failer yargılamanın her aşamasında suça sürüklenen ocuk sıfatını taşıtmaktadır. Aşağıda açıklanacağı üzere, uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için tarafların taşıması gereken birtakım şartlar bulunmaktadır.

1.1.2.1. Suçtan Zarar Gören veya Mağdurun Gerçek Kişi veya zel Hukuk Tüzel Kişisi Olması

CMK'nın 253. maddesi ile Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 7. maddesinde uzlaştırma yoluna gidilebilmesinin n şartı olarak suçtan zarar gören veya mağdur tarafın gerçek kişi yahut özel hukuk tüzel kişisi olması gerektiği vurgulanmıştır. Düzenlemenin mefhum-u muhalifinden suçtan zarar görenin kamu tüzel kişisi olduğu durumlarda uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde topluma karşı işlenen suçlar hakkında da uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün olmayacaktır.¹⁴¹

¹⁴¹ Akbulut, Aksan, s. 128.

Uzlaştırmanın ilk düzenlendiği TCK'nın mülga 73/8 fıkrasında yer alan *“Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi”* ibaresinin Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla Akseki Asliye Ceza Mahkemesi tarafından Anayasa Mahkemesi'ne yapılan itiraz üzerine açılan davada, mahkeme, belirli şartlar içerisinde kanun koyucunun hangi suçların uzlaşmaya tâbi olacağını, uzlaşma yöntemini ve şartlarını belirleme konusunda takdir yetkisine sahip olduğunu belirterek iptal isteminin reddine karar vermiştir.¹⁴²

Kamu tüzel kişilerinin uzlaştırma kapsamı dışında bırakılması esasen “ tarafların eşitliği” ilkesine hizmet etmektedir. Kamu gücünün taraf olduğu uyuşmazlıklarda tarafların bir araya getirilerek menfaat dengelerinin gözetilmesi veya birtakım haklarından feragat etmelerinin beklenmesi olası görünmemektedir. Zira kamu adına haklardan kamu tüzel kişinin feragat etmesi düşünülemeyeceği gibi kamu gücünün olduğu yerde failin menfaatini koruyabilmek de mümkün olmayacaktır.¹⁴³

Kanunda suça sürüklenen çocuklar hakkında kapsam yönüyle herhangi bir istisnai düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu nedenle mağdur veya suçtan zarar görene yönelik ön şart suça sürüklenen çocuklar hakkında da aynı şekilde geçerli olup çocukların kamu tüzel kişiliğine veya topluma yönelen suçları işledikleri iddiası ile yürütülen soruşturma veya kovuşturmalarda uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Kanaatimizce suça sürüklenen çocukların kamu tüzel kişisine karşı işledikleri bir suç söz konusu olduğunda tarafların menfaat dengesi gözetilmek suretiyle bu kurala bir istisna getirilmesi isabetli olacaktır. Çocuğun kamuya yararlı bir işte çalıştırılması gibi bizzat yerine getirebileceği edim türleri ihdas edilerek hem kamu menfaati hem de çocuğun menfaatini gözetmek mümkündür. Mağdur konumdaki kamu tüzel kişinin belirleyeceği bir temsilcinin uzlaştırma sürecine katılarak suça sürüklenen çocuğun suçtan kaynaklanan zarar ile bağdaşan bir işte çalıştırılmasını teklif etmesi düşünülebilir. Çocuğun kabul etmesi ve üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi hâlinde sürecin onarıcı etkisinin gözlemleneceği kanaatindeyiz.

¹⁴² AYM'nin 05.03.2009 tarih, 2006/77 E., 2009/39 K. sayılı kararı. (27.03.2010 tarih ve 27534 sayılı Resmi Gazete)

¹⁴³ Erdal Yerdelen, “Uzlaştırmanın Şartları”, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2018, s. 56.

1.1.2.2. Tarafların Sağ Olması

Uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için tarafların hayatta olmaları gerekmektedir. Failin soruşturma aşamasında ölmesi durumunda kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilerek soruşturmaya; kovuşturma aşamasında ölmesi durumunda ise düşme kararı verilerek yargılamaya son verilecektir. Uzlaştırma Yönetmeliği m. 7/7'ye göre, soruşturma aşamasında mağdur veya suçtan zarar görenin ölümü durumunda uzlaştırma yoluna gidilemeyecek, uzlaştırma işlemleri başladıysa da sonlandırılacaktır. Yönetmelik'te kovuşturma aşaması için CMK 243. maddesi¹⁴⁴ hükümleri saklı tutulmuştur. Buna göre, kovuşturma aşamasında katılan sıfatını kazanmış olan mağdur veya suçtan zarar gören ölmüşse, mirasçılarının CMK 243. maddeye göre davaya katılmaları durumunda uzlaştırma kurallarının işletilmesi gerekmektedir.¹⁴⁵

Burada tarafların uzlaştırma raporu tanzim edildikten sonra vefat etmeleri hâlinde raporun ne anlam ifade ettiği sorusu da akla gelmektedir. Uzlaştırma raporu, İcra ve İflas Kanunu uyarınca ilâm niteliğindeki belgelerden sayılmaktadır. Bu nedenle, eğer fail uzlaştırma raporu tanzim edildikten sonra ölürse, mağdur veya suçtan zarar gören taraf belirlenen edimi failin mirasçılarından talep edebilecektir. Elbette bu kural, uzlaştırma sürecinde belirlenen edimin mirasçıları tarafından yerine getirilebilecek bir edim olması hâlinde geçerlidir. Öte yandan, uzlaştırma raporu tanzim edildikten sonra mağdurun veya suçtan zarar görenin ölmesi durumunda, onların mirasçıları İİK uyarınca ilâmlı icra takibinde bulunmaları mümkün olacaktır.¹⁴⁶

1.1.2.3. Taraflara Ulaşılabilmiş Olması

CMK'nın 253/6 maddesi ile Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 7/12 maddesine göre, taraflara veya kanuni temsilcilerine ulaşılamaması durumunda uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği düzenlenmiştir. Anılan düzenlemelerde, soruşturma veya kovuşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama, yurt dışında olma veya başka bir nedenle

¹⁴⁴ CMK m. 243/1: “Katılan, vazgeçerse veya ölürse katılma hükümsüz kalır. Mirasçılar, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilirler.”

¹⁴⁵ Çetin Arslan, “Uzlaştırmanın Genel Şartları”, *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021, s. 47-48.

¹⁴⁶ Yerdelen, “Uzlaştırmanın Şartları”, s. 57.

tarafllara ulaşılamıyorsa uzlaştırma usulünün uygulanamayacağı belirtilmiştir. Bu durumda taraflardan birinin s¼rekli olarak yurt dışında bulunuyor olması, T¼rkiye’de herhangi bir adresinin bulunmaması ya da ř¼pheli veya sanık hakkında yakalama emri d¼zenlenmiř olması h¼llerinde dosyanın uzlaştırma b¼rosuna g¼nderilmeden neticelendirilmesi gerekmektedir. Ancak fail hakkında h¼k¼m verilmeden ¼nce ulaşılamayan tarafa bir şekilde ulaşılmış ise, diğer şartları sağlaması h¼linde uzlaştırma s¼recinin işletilmesi gerekmektedir.¹⁴⁷

1.1.2.4. Kusur Yeteneğinin Bulunması

Bir muhakeme şartı olarak da nitelendirebileceğimiz kusur yeteneğinin bulunması faile y¼nelik bir şarttır. Zira mağdurun kusur yeteneğinin bulunmadığı durumlarda uzlaştırma yoluna gidilmesinde bir engel bulunmamakta, yalnızca Y¼netmelik uyarınca uzlaşma teklifi mağdurun kanuni temsilcisine yapılmaktadır. Uzlaştırma yoluna gidilebilmesi i¼in failin cezalandırılabilir olması gerekmektedir.¹⁴⁸ Kusur yeteneği bulunmayan bir failin ceza ehliyeti de bulunmamaktadır. Dolayısıyla işlediği su¼ nedeniyle kınanması beklenemez. Uzlaştırma kurumunun faile y¼k¼ml¼l¼kler ¼ng¼rd¼đ¼ dikkate alındığında, failin kınanamadığı bir eylemi nedeniyle y¼k¼ml¼l¼k altına sokulması doğru olmayacaktır. Bu nedenle failin kusur yeteneği bulunmadığı durumlarda uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir.¹⁴⁹

Ceza hukukunda kusur yeteneğini s¼rekli olarak etkileyen fakt¼rlere baktığımızda yaş k¼¼¼kl¼đ¼, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik karşımıza çıkmaktadır. Bu fakt¼rlerden biri nedeniyle failin kusur yeteneği ortadan kalktığı durumlarda g¼venlik tedbirlerine h¼kmedilebilirse de faile ceza verilemez. Uzlaşma g¼venlik tedbirlerinin alternatifi değil, ceza sorumluluğunun alternatifi olarak ifade edilmektedir.¹⁵⁰

Yaş k¼¼¼kl¼đ¼n¼n kusur yeteneğine etkisinde 18 yaşın tamamlanması sınır kabul edilmiştir. Bu yaştan sonra, yani kanunda tanımlanan ¼ocukluk aşaması tamamlandıktan sonra yaşın ceza sorumluluğuna bir etkisi olmayacaktır. TCK’nın 31.

¹⁴⁷ Akbulut, Aksan, s. 142-143.

¹⁴⁸ Serta¼ Işıka, “Uzlaştırma S¼recinde Su¼a S¼r¼klenen ¼ocuklara İlişkin Bazı Sorun ve Değerlendirmeler”, *T¼rkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2020 (151), s. 65.

¹⁴⁹ Arslan, “Uzlaştırmanın Genel şartları”, s. 48; Yerdelen, “Uzlaştırmanın şartları”, s. 58.

¹⁵⁰ Aynı y¼nde bkz. Yargıtay 8. CD.’nin 26.02.2018 tarih, 2017/13852 E., 2018/1956 K. sayılı il¼mı.

maddesindeki düzenlemeye göre çocuklar üç farklı yaş grubuna ayrılmıştır.¹⁵¹ Birinci grubu oluşturan on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluklarının bulunmadığı kanunda açıkça düzenlenmiştir. Bu bağlamda, on iki yaşını doldurmamış çocukların işledikleri suçlar nedeniyle kovuşturma yapılamayacağından uzlaştırma yoluna gidilmesi de mümkün değildir. İkinci grup ise, fiili işlediği esnada on iki yaşını dolduran ancak on beş yaşını doldurmamış çocukların oluşturduğu yaş grubudur. TCK m. 31/2'ye göre, bu gruptaki çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeteri kadar gelişmemiş olması durumunda ceza sorumlulukları bulunmamaktadır ve bu çocuklar yönüyle uzlaştırma yoluna gidilemez. Burada on iki on beş yaş aralığındaki suça sürüklenen çocuklar hakkında algılama yeteneklerinin olup olmadığını ve davranışlarını yönlendirip yönlendiremediklerinin tespitinin yapılması ve sonucuna göre uzlaştırma yoluna gidilip gidilmeyeceğine karar verilmesi önem arz etmektedir.¹⁵² TCK m. 31/3'te düzenlenen üçüncü yaş grubu on beş on sekiz yaş aralığındaki suça sürüklenen çocukları kapsamaktadır. Bu yaştaki çocuklar kural olarak işledikleri fiillerin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahiptir. Bu nedenle bu yaş grubundaki suça sürüklenen çocukların kusur yeteneklerinin bulunup bulunmadığı araştırılmaksızın ceza sorumluluklarının olduğu kabul edilmektedir. Anılan maddenin gerekçesine göre, bu yaş grubundaki çocukların kusur yeteneği normatif olarak azalmış kabul edildiğinden verilecek cezada indirim yapılması öngörülmüştür.¹⁵³ Dolayısıyla on beş on sekiz yaş aralığında bulunan suça sürüklenen çocuklar hakkında diğer koşulların varlığı hâlinde uzlaştırma yoluna gidilebilecektir. Ancak uzlaşma teklifi CMK'nın 253/4 maddesi ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 29/1 maddesi uyarınca suça sürüklenen çocuğun kanuni temsilcisine yapılacaktır.

Kusur yeteneğini kaldıran sebeplerden bir diğeri olan sağır ve dilsizlik hâli TCK'nın 33. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunda yaş küçüklüğüne benzer düzenlenmelere yer verilmiş olup; on iki yaşın altındaki suça sürüklenen çocuklar için geçerli hükümler on beş yaşın altındaki sağır ve dilsizler için, on iki on beş yaş

¹⁵¹ Mahmut Koca - İlhan Üzülmüş, “*Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*”, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 296-297.

¹⁵² Işıka, s. 67.

¹⁵³ Koca, Üzülmüş, “*Genel Hükümler*”, s. 301.

aralığındaki suça sürüklenen çocuklar için geçerli hükümler on beş on sekiz yaş aralığındaki sağır ve dilsizler için, on beş on sekiz yaş aralığındaki suça sürüklenen çocuklar için geçerli hükümler on sekiz yirmi bir yaş aralığındaki sağır ve dilsizler için geçerli kabul edilmiştir. Bu fark dikkate alınmak kaydıyla, sağır ve dilsizler hakkında uzlaştırma kurumunun uygulanma şartları bakımından suça sürüklenen çocuklar yönüyle yukarıda yer verdiğimiz açıklamalar geçerlidir.

Kusur yeteneğini ortadan kaldıran bir diğer sebep ise akıl hastalığıdır. Akıl hastalığı TCK'nın 32. maddesinde düzenlenmiştir. TCK m. 32/1'e göre failin, akıl hastalığı nedeniyle, gerçekleştirdiği eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya eylemle ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olması hâlinde faile ceza verilemeyecektir. TCK m. 32/2'de yer alan düzenlemede ise, failin, gerçekleştirdiği eylemle ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalması fakat birinci fıkrada açıklanan derecede olmaması halinde faile verilecek cezada indirim öngörülmüştür. Bu durumda, ilk olarak failin suça konu eylemini gerçekleştirdiği sırada akıl hastası olup olmadığı, daha sonra ise bu hastalığının failin davranışları üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu uzmanlar vasıtasıyla tespit edilmelidir. Son olarak, bu hastalığın failin irade yeteneğini ne derecede etkilediği hususu somut olaya göre açıklığa kavuşturulmalıdır.¹⁵⁴ Bu son tespit, uzman raporları dikkate alınmak suretiyle yargı makamları tarafından yapılacaktır.¹⁵⁵ Tüm bu tespitler neticesinde, failin TCK m. 32/1 kapsamında akıl hastası olduğu tespit edilirse ceza sorumluluğu bulunmadığından uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Ancak failin TCK m. 32/2 kapsamında kalan akıl hastalığı nedeniyle azalmış da olsa kusur yeteneği bulunması halinde uzlaştırma uygulanması mümkün olacaktır. Bu durumda uzlaşma teklifi yine failin kanuni temsilcisine yapılacaktır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Koca, Üzülmüş, "Genel Hükümler", s. 304.

¹⁵⁵ Kayıhan İçel - Füsün Sokullu Akıncı - İzzet Özgenç - Adem Sözüer - Fatih Mahmutoğlu - Yener Ünver, "İçel Suç Teorisi", 2. Baskı, İstanbul, 2002, s. 222.

¹⁵⁶ Arslan, "Uzlaştırmanın Genel Şartları", s. 48.

1.1.3. Uzlaştırmanın Suça İlişkin şartları

1.1.3.1. Suç ile İlgili Muhakeme şartlarının Gerçekleşmiş Olması

Muhakeme şartları, gerçekleştirilen bir fiile yönelik soruşturma ve/veya kovuşturmanın başlatılabilmesi için gerekli şartlardır. Kural olarak failin sorumlu tutulabilmesi için cezalandırılabilirliğin tüm şartlarının gerçekleşmesi gerekir.¹⁵⁷ Muhakeme şartlarını olumlu ve olumsuz muhakeme şartları şeklinde iki kategoride incelememiz mümkündür. Olumlu muhakeme şartları şikâyet, izin, talep, karar gibi muhakeme için bulunması gerekli şartlar olarak açıklanabilir. Olumsuz muhakeme şartları ise zamanaşımının dolmaması, failin akıl hastalığı veya başka bir nedenle kusur yeteneğini kaybetmemesi gibi muhakeme için bulunmaması gerekli şartlar olarak açıklanabilir. Uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi için bu şartların tümüyle sağlanması gerekmektedir. Aksi halde Uzlaştırma Yönetmeliği m. 10/1'e göre soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı uzlaştırma bürosuna göndermeden dosyayı karara bağlayacaktır.

1.1.3.1.1. şikâyet

Ceza hukukunda kural resen araştırma olmakla birlikte kanun koyucu farklı gerekçelerle birtakım suçlar hakkında soruşturma ve kovuşturma yürütülmesini şikâyete tâbi kılmıştır.¹⁵⁸ şikâyet, yargılama faaliyetlerine tümüyle engel teşkil eden bir ceza muhakemesi şartıdır.¹⁵⁹ TCK 73. maddesinde düzenlenen şikâyet, fiilin ve failin öğrenildiği andan itibaren 6 aylık hak düşürücü sreye tâbi kılınmıştır. şikâyetin bulunmaması hâlinde şikâyete tâbi suçlar yönünden soruşturma ve/veya kovuşturmaya başlanılamayacaktır. Başlanılmış olanlarda ise şikâyetten vazgeçme hâlinde kovuşturmaya yer olmadığında dair karar ile soruşturma sonlandırılacaktır. şikâyetten vazgeçme eğer kovuşturma aşamasında olduysa TCK m. 73/6'ya göre ancak sanığın şikâyetten vazgeçmeyi kabul ettiği durumlarda sonuç doğuracak ve düşme kararı verilecektir.

¹⁵⁷ Koca, zlmez, "Genel Hükümler", s. 352.

¹⁵⁸ Faruk Erem - Ahmet Danışman - Mehmet Emin Artuk, "Ceza Hukuku Genel Hükümler", 14. Bası, Ankara, 1997, s. 193.

¹⁵⁹ Nurullah Kunter - Feridun Yenisey - Ayşe Nuhoğlu, "Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku", 15. Baskı, İstanbul, 2006, s. 80.

Şikâyeteye tâbi kılınmış suçlarda uzlaştırma yoluna gidilebilmesi de ancak şikâyetin varlığı hâlinde söz konusu olacaktır.¹⁶⁰ Ancak burada CMK 158. maddesinin 7. fıkrasında düzenlenen hükme de değinmek gerekmektedir. Şöyle ki, anılan düzenlemeye göre bir suçun şikâyeteye tâbi olduğu kovuşturma aşamasına geçildikten sonra anlaşılmışsa, mağdurun açıkça şikâyetinden vazgeçmediği durumlarda yargılamaya devam edilmesi gerekmektedir. Bu durum, suçun şikâyeteye tâbi olmasının soruşturma ve iddianamenin kabulü aşamalarında sehven gözden kaçırılması nedeniyle meydana gelebileceği gibi suçun kovuşturma aşamasında niteliğinin değişmesi nedeniyle de meydana gelmesi mümkündür. Doktrinde bu düzenlemenin gerekçesi olarak, mağdurun veya suçtan zarar görenin kovuşturma aşamasına geçilmiş bir yargılamada altı aylık şikâyet süresini kaçırmış olması ihtimali ve şikâyeteye tâbi bir suç hakkında bir şekilde kovuşturma aşamasına geçilmişse artık suçun şikâyeteye tâbi tutulmasından beklenen faydanın gerçekleşmeyeceği göz önüne alınarak düzenlemenin yapıldığı ifade edilmektedir.¹⁶¹ Bu bağlamda, suçun şikâyeteye ve uzlaştırmaya tâbi olduğu kovuşturma aşamasında anlaşılmışsa, açıkça şikâyetten vazgeçilmediği sürece yargılama devam edeceğinden, uzlaştırmının kovuşturma şartı olduğu da dikkate alınarak öncelikle dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

1.1.3.1.2. İzin, Talep, Karar

Ceza yasalarında bir suç hakkında soruşturma ve/veya kovuşturma yapılabilmesi mağdur dışında bazı yetkili makamlarca yerine getirilmesi gereken birtakım şartlara tâbi tutulabilmektedir.¹⁶² Duruma göre izin, talep veya karar adını alan bu şartlar yerine gelmedikçe savcı dava açamaz, bir şekilde dava açmış da durum kovuşturma aşamasında anlaşılmış ise şartın gerçekleşmesi beklenir ve muhakemenin durması kararı verilir.¹⁶³ Muhakeme şartları yerine getirildikten sonra somut olayın diğer şartları da taşıması hâlinde uzlaştırma yoluna gidilebilecektir. Ancak muhakeme şartları yerine getirilmeksizin uzlaştırma usulünün uygulanması mümkün değildir.

¹⁶⁰ Feridun Yenisey - Ayşe Nuhoglu, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2018, s. 816.

¹⁶¹ Koca, Üzülmüş, “Genel Hükümler”, s. 356.

¹⁶² İzzet Özgenç, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, 5. Baskı, Ankara, 2010, s. 558.

¹⁶³ Hakan Hakeri, “Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler”, 11. Baskı, 2014, s. 110.

Burada, ceza hukukumuzda yer verilen izin, karar ve talep kurumlarına kısaca değinmekte fayda görüyoruz.

Fiil bakımından kovuşturması izne tâbi suçlara TCK'nın 299. ve 305. maddelerinde yer alan suçlar örnek gösterilebilir. Anılan maddelerde düzenlenen “Cumhurbaşkanına Hakaret” ve “Temel Millî Yararlara Karşı Faaliyette Bulunmak İçin Yarar Sağlama” suçlarından kovuşturma yapılabilmesi için Adalet Bakanı'nın izni gerekmektedir. Fail bakımından izne tâbi suçlara ise 4483 sayılı yasa¹⁶⁴ uyarınca memur ve kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle işledikleri suçlar örnek gösterilebilir. Ancak burada farklı olan, gerekli izin Adalet Bakanı tarafından değil, memur veya kamu görevlisinin bağlı bulunduğu kurum amiri tarafından verilmektedir.¹⁶⁵ İzne tâbi olan suçlarda gerekli iznin verilmesi ile muhakeme şartı yerine geldikten sonra diğer koşulların da uyması kaydıyla uzlaştırma usulü uygulanabilecektir.¹⁶⁶

TCK'da düzenlenen bazı suçlar yönüyle kovuşturma yapılabilmesi Adalet Bakanının talebine bağlı tutulmuştur. Örneğin TCK'nın 12. ve 13. maddeleri uyarınca yurt dışında işlenen suçlar hakkında Türkiye'de kovuşturma yapılabilmesi Adalet Bakanının talebine bağlıdır. Bu yönüyle talep de bir muhakeme şartıdır.

Soruşturma ve kovuşturma yapılması için gerekli bir diğer şart ise karardır. Karar şartına ilişkin en belirgin örnek Anayasa'nın 83. maddesinde karşımıza çıkmaktadır. TBMM tarafından milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması kararı, bir soruşturma ve kovuşturma şartıdır.¹⁶⁷

1.1.3.1.3. Olumsuz Muhakeme Şartları

Olumsuz muhakeme şartları, yargılama yapılabilmesi için bulunmaması gerekli koşullardır. Kusur yeteneğinin akıl hastalığı nedeniyle ortadan kalkmaması, suçun zamanaşımına uğramaması, suça yönelik af çıkmaması, soruşturulmak veya kovuşturulmak istenen suç hakkında daha önce hüküm verilmemiş olmaması veya aynı davanın görülmekte olmaması gibi hususlar olumsuz muhakeme şartlarına örnek

¹⁶⁴ 02.12.1999 tarih ve 23896 sayılı Resmi Gazete.

¹⁶⁵ Hakeri, s. 110-111.

¹⁶⁶ Kaymaz, Gökcan, s. 104.

¹⁶⁷ Özgenç, “Türk Ceza Hukuku”, s. 561.

olarak verilebilecektir. Sayılan bu şartlardan en az birinin bulunması yargılamaya, dolayısıyla da uzlaştırma yoluna gidilmesine engel teşkil edecektir.

1.1.3.2. Yeterli Şüphe

CMK 253/4 maddesi ile CMUY m. 10/1 ve m. 10/2’de yer alan düzenlemelerde uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için yeterli şüphenin varlığı aranmıştır. Yeterli şüphe, fail hakkında işlediği iddia olunan suç nedeniyle yapılacak yargılama neticesinde failin mahkûm olma olasılığının beraat etme olasılığından yüksek olması hâlini ifade etmektedir.¹⁶⁸ Cumhuriyet savcısının yürüttüğü soruşturma neticesinde failin üzerine atılı uzlaştırma kapsamındaki bir suçu işlediği yönünde yeterli şüpheye ulaşması hâlinde dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermesi gerekmektedir. Aksi halde CMK m. 172/1 ve CMUY m. 10/1 uyarınca kovuşturmayla yer olmadığına dair karar tanzim ederek soruşturmayı sonlandırması icap etmektedir.

Dosya uzlaştırma bürosuna gönderildikten sonra, fail hakkında yeterli şüphenin tespitine yönelik gerekli delillerin toplanıp toplanmadığını uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı da denetleyebilecektir. Zira CMUY m. 11/1’e göre, uzlaştırma bürosuna gönderilen dosyada, yeterli şüphenin tespitine yönelik, suçun sübutuna etki etmesi mutlak sayılan delillerin toplanmadığının uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilmesi durumunda dosya soruşturma bürosuna iade edilecektir.

1.1.3.3. Suçun Uzlaştırma Kapsamında Bulunması

Uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi, ancak kanunda öngörülen suçlar hakkında mümkündür. CMK’nın 253. maddesinde kapsamı belirtilen suçlar dışında uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Failin gerçekleştirdiği eyleme karşılık gelen suçun uzlaştırma kapsamında bulunup bulunmadığının tespiti Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacaktır.¹⁶⁹ Bu durumda Cumhuriyet savcısı yeterli şüpheye ulaştığı takdirde varsa diğer ceza muhakemesi kurumlarını işletecek, yoksa direkt olarak

¹⁶⁸ Bahri Öztürk - Durmuş Tezcan - Mustafa Ruhan Erdem - Özge Sırma Gezer - Yasemin F. Saygılar - Esra Alan - Özdem Özyayın - Efser Erden Tütüncü - Mehmet Can Tok, “*Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 447.

¹⁶⁹ Erdal Yerdelen - Mustafa Serdar Özbek - Şeyda Altuntaş - Burak Boz - Dilek Özge Erdem - Berna Ayşen Yılmaz, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 179.

iddianame tanzim ederek kamu davası açma yoluna gidecektir. Uzlaştırmanın kapsamı ilerleyen bölümde ayrı bir başlık altında kapsamlı olarak ele alınacağından burada bu açıklamalar ile yetiniyoruz.

1.1.4. Uzlaştırmanın Geçerlilik Şartları

1.1.4.1. Uzlaştırma Sürecinin Yetkili ve Görevli Bir Uzlaştırmacı Tarafından Yürütülmesi

6763 sayılı yasa ile CMK’da yapılan değişiklik öncesi uzlaştırma süreci kolluk, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından bizzat yürütülmekteydi. 2 Aralık 2016 tarihinde yürürlüğe giren değişikliklerle uzlaştırma iş ve işlemlerinin takibi amacıyla uzlaştırma bürolarının kurulması öngörülmüş, taraflar arasındaki uzlaştırma sürecinin de bu bürolar tarafından görevlendirilecek uzlaştırmacılar eliyle yürütülmesi hükme bağlanmıştır. Herkes uzlaştırmacı olamayacağı gibi her uzlaştırmacının her uyuşmazlığı yürütmesi de mümkün değildir. Bu itibarla uzlaştırma bürolarına gönderilen her dosyaya ayrı bir uzlaştırmacı görevlendirmesi yapılacaktır. Uzlaştırmacı görevlendirmeleri, CMK ve CMUY’da belirlenen şartları taşıyan kişiler arasından seçilerek ilgili Cumhuriyet başsavcılıklarının uzlaştırmacı listelerine girebilen kişiler arasından yapılacaktır. Büro personeli tarafından hazırlanan uzlaştırmacı görevlendirme tutanağının uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından onaylanması ile birlikte dosyaya atanan uzlaştırmacı yetkili ve görevli hâle gelmektedir.

1.1.4.2. Uzlaşma Teklifinin Usulüne Uygun Yapılması

Uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için gerekli şartlar oluştuğunda, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderecektir. Uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacı görevlendirmesini onaylaması ile birlikte uzlaştırma süreci resmen başlamış olacaktır. Bu sürecin ilk aşaması uzlaşma teklifidir. CMK m. 253/4 ve CMUY m. 29/1’e göre uzlaştırma teklifi uyuşmazlığın taraflarına yapılacaktır. Ancak taraflardan birinin reşit¹⁷⁰ olmaması

¹⁷⁰ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu m. 11/1: “Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.”

hâlinde uzlaşma teklifi reşit olmayanın kanuni temsilcisine yapılacaktır. Tarafın suç tarihinde değil, uzlaşma teklifi tarihinde reşit olup olmadığı önemlidir.¹⁷¹ Örneğin, suça sürüklenen çocuğun taraf olduğu uzlaştırma sürecinde, suça sürüklenen çocuk teklif tarihi itibarıyla reşit olmamış ise, başka bir deyişle on sekiz yaşını doldurmamış ise teklif çocuğun kanuni temsilcisine yapılacak, uzlaştırma raporunda da kanuni temsilcinin imzası muhakkak bulunacaktır. Aksi durumda uzlaştırma süreci usulüne uygun yürütülmüş olmayacağından geçersiz olacaktır.

CMUY m. 29/2'ye göre, özel hukuk tüzel kişisi olan müşteki veya suçtan zarar görenin vekiline uzlaşma teklifinde bulunulabilmesi için vekâletnamede özel yetki bulunması gerekmektedir. Bu durumda, taraf vekiliyle yürütülen uzlaştırma süreci neticesinde vekile özel yetki verilmediği tespit edilirse uzlaştırma raporu geçersiz olacaktır.

1.1.4.3. Tarafların Özgür İradeleri ile Uzlaşma Teklifini Kabul Etmeleri

Uzlaştırmada esas olan tarafların özgür iradesidir. Özgür iradenin sağlıklı şekilde ortaya konulabilmesi için tarafsız konumdaki uzlaştırmacının süreç içerisinde çok hassas davranması gerekmektedir. Tarafların süreç ve sonuçları hakkında sağlıklı şekilde bilgilendirilmeleri özgür iradelerini yansıtmaları için uygun zeminin şartıdır. CMK m. 253/5 uyarınca taraflara uzlaşmanın ne anlama geldiği, kabul veya reddetmelerinin ne gibi sonuçlar doğuracağına açıkça izah edilmesi önem arz etmektedir. Nitekim Yargıtay da usulüne uygun şekilde bilgilendirme yapılmasını uzlaştırmacının geçerlilik şartı kabul etmektedir.¹⁷²

Kuşkusuz tüm bu süreç neticesinde tarafların ortak bir çözümde uzlaşarak kendilerine sunulan uzlaşma teklifini kabul etmeleri de uzlaştırmacının geçerlilik şartıdır. Mağdur veya failden birisinin bu teklifi kabul etmemesi hâlinde uzlaştırma olumsuz sonuçlanacak ve fail hakkında kamu davası açılacaktır. Olumlu sonuçlanan uzlaştırma işlemlerinden sonra herhangi bir tarafın baskı altında karar

¹⁷¹ Işıka, s. 69.

¹⁷² Yargıtay 3. CD.'nin 09.12.2019 tarih, 2019/18619 E., 2019/22505 K. sayılı ilâmında "... *uzlaşma teklif formu imzalatılmadığı ve uzlaşmanın mahiyeti, kabul veya reddinin sonuçları hakkında da bilgi verilmediğinin anlaşılması karşısında, dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilerek sonucuna göre suça sürüklenen çocuğun hukuki durumun tayin ve takdir edilmesi gerektiği gözetilmeden, ...*" şeklinde belirtilmiştir.

verdiğinin ve gerçek iradesini yansıtamadığının tespiti hâlinde uzlaştırma geçerli kabul edilemeyecektir.

Burada dikkat çekilmesi hususlardan birisi de CMK m. 255'te düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre, birden fazla kişi tarafından işlenen suçlarda, suçun kasten mi taksirle mi işlendiğine veya iştirak ilişkisi olup olmadığına bakılmaksızın uzlaşan kişinin uzlaşmadan yararlanacağı hüküm altına alınmıştır. Aynı hususa CMUY m. 7/2'de de vurgu yapılmış olup, uzlaştırma hükümlerinin her bir fail yönüyle ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

1.1.4.4. Edimin Hukuka ve Ahlaka Uygun Olarak Belirlenmesi ve İfası

Uzlaştırma kurumunun asli amaçlarından birinin mağdurun zararının giderilmesi olduğunu ifade etmiştik. Bu nedenle kanun koyucu tarafından uzlaştırma sürecinde mağdurun maddi zararını giderecek veya süreçten tatmin olmasını sağlayacak birtakım edimler belirlenmesi mümkün kılınmıştır. Ancak belirlenen edimlerin geçerli kabul edilebilmesi yalnızca bu edimlerin hukuka ve ahlaka uygun olması hâlinde mümkün olacaktır. Örneğin, mağdurun uzlaşmak için gayrimeşru ilişkiler talep etmesi veya insanlık onurunu zedeleyen birtakım edimler geliştirmesi hukuki ve ahlaki olmayacağı gibi geçerli de olmayacaktır. Zira bu husus CMUY m. 33/1'de açıkça belirtilmiştir. Anılan fıkrada, tarafların hukuka ve ahlaka aykırı olmamak kaydıyla serbestçe edim belirleyebilecekleri düzenlenmiş olup, şart olmamakla birlikte edim olarak kararlaştırılabilecekleri birkaç örnek zikredilmiştir. Bu örnekler ileride daha detaylı inceleneceği üzere, zararın tazmini, bağış, kamu yararına çalışma, eğitim programlarına katılma ve özür dileme gibi örneklerdir. Elbette, taraflar birlikte kararlaştıracakları bir edim karşılığında uzlaşabilecekleri gibi edimsiz olarak da uzlaşabilirler. Bu yönde CMUY 33/2'deki yer alan düzenleme ile zararın tazmini şart kılınmamış, edim konusu tarafların özgür iradelerine bırakılmıştır.

1.1.4.5. Uzlaştırma Raporunun Mahkeme veya Cumhuriyet Savcısı Tarafından Onaylanması

Uzlaştırmacı tarafından yürütülen uzlaştırma süreci sonunda tarafların iradelerini yansıtan bir rapor tanzim edilerek uzlaştırma bürosuna sunulur. CMK m.

253/17 ve CMUY m. 18/4'e göre, uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından uzlaştırmanın özgür irade ile hukuka ve ahlaka uygun edim şartlarını sağlayıp sağlamadığı incelenecek, sağlaması halinde rapor onaylanacaktır. Her ne kadar anılan düzenlemelerin metninde yer almasa da, Cumhuriyet savcısı raporu teknik açıdan da inceleyebilecek, uzlaşma teklifi başta olmak üzere sürecin usulüne uygun yürütülüp yürütülmediğini denetleyebilecektir. Kovuşturma aşamasında gidilen uzlaştırma usulünde mahkemenin de onayı gerekmektedir. Uzlaştırma raporları bu onaylarla birlikte hukuki nitelik kazanmaktadır.¹⁷³

1.2. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırmanın Kapsamı

1.2.1. Genel Olarak

Uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için en önemli şartlardan biri failin eylemine karşılık gelen suçun uzlaştırma kapsamında bulunmasıdır. Türk ceza muhakemesinde uzlaştırma kurumunun suça sürüklenen çocuklar yönüyle yetişkinlerden ayrıştığı en önemli nokta da burada karşımıza çıkmaktadır. Zira suça sürüklenen çocuklar hakkında uzlaştırma kapsamı daha geniş tutulmuş ve yetişkinler bakımından öngörülmeven bazı suçlar kapsama alınmıştır.

CMK'nın 253. maddesine göre, kural olarak TCK'da bulunan ve şikâyeteye tâbi olan suçlar, kanun maddesinde belirlenmiş katalog suçlar, TCK dışındaki kanunlarda yer verilmiş suçlardan şikâyeteye tâbi olanlar ve ilgili kanunda uzlaşmaya tâbi olduğu açıkça belirtilen suçlar hakkında uzlaştırma yoluna gidilebilecektir. Aynı maddede şikâyeteye tâbi olmasına rağmen uzlaştırma uygulanamayacak olan istisna suçlara da yer verilmiştir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında ise CMK m. 253/1-c'de üst haddi üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezası gerektiren suçlar yönüyle uzlaştırma girişiminde bulunulabileceği belirtilerek kapsam genişletilmiştir.

Uzlaştırma kapsamının daha iyi anlaşılması ve yalnızca suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak özel hükümlere dikkat çekilmesi amacıyla aşağıda

¹⁷³ Arslan, Buket, s. 134.

öncelikle yetişkinlerle ortak hükümleri ele alacak, daha sonra ise suça sürüklenen çocuklar bakımından genişletilen çerçeveyi inceleyeceğiz.

1.2.2. Yetişkinlerle Ortak Hükümler

1.2.2.1. Şikâyeteye Tâbi Suçlar

CMK m. 253/1-a'da yer verilen düzenlemeye göre, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye tâbi olan suçlar kural olarak uzlaştırma kapsamındadır. Fıkranın giriş cümlesinden anlaşılacağı üzere mağdur veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması hâlinde bu kural geçerlidir. Kamu tüzel kişilerine yönelik işlenen suçlarda suç şikâyeteye tâbi olsa dâhi uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir.

Şikâyet, mağdurun iradesinin soruşturma veya kovuşturma için beklenmesidir. Birtakım suçların şikâyeteye tâbi kılınmasının sebebi Cumhuriyet savcısınca resen soruşturulmasının sakıncalı sonuçlar doğurabilecek olmasıdır. Bu nedenle şikâyeteye tâbi kılınmış suçlarda mağdurun kendisine tanınan altı aylık süre içerisinde failin cezalandırılmasına yönelik arzusunu yetkili mercilere açıklaması gerekir. Bir suçun şikâyeteye tâbi olup olmadığından bahsedilebilmesi için ise kanunda düzenlenmesi gerekir.¹⁷⁴ Zira ceza soruşturmalarında kural resen araştırma olup, şikâyeteye tâbi soruşturma istisna niteliğindedir.¹⁷⁵

CMK m. 253/3'te yer verilen düzenlemeyle şikâyeteye tâbi bazı suçlar hakkında uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği belirtilerek istisnai suçlara yer verilmiştir. Anılan fıkra göre, şikâyeteye tâbi olsa dahi cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda uzlaştırma usulü uygulanamayacaktır. 12 Mayıs 2022 tarihli 7406 sayılı yasa¹⁷⁶ ile yapılan değişiklik sonrası TCK 123/A maddesinde düzenlenen "ısrarlı takip" suçu da fıkraya eklenmiş ve bu suç yönüyle de uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Cinsel dokunulmazlığa karşı suç türlerine baktığımızda, TCK'nın 102. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen basit cinsel saldırı suçu, aynı maddenin 2. fıkrasında düzenlenen eşe karşı nitelikli cinsel saldırı suçu, TCK'nın 104. maddesinin

¹⁷⁴ Timur Demirbaş, "Ceza Hukuku Genel Hükümler", Güncellenmiş 9. Baskı, İzmir, 2013, s. 206-207.

¹⁷⁵ Erem, Danışman, Artuk, s. 193.

¹⁷⁶ 27.05.2022 tarih ve 31848 sayılı Resmi Gazete.

1. fıkrasında düzenlenen reşit olmayanla cinsel ilişki suçu ve TCK'nın 105. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen cinsel taciz suçunun şikâyet tâbi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda CMK m. 253/3'teki istisna düzenlemesinin bu suçları kapsadığı söylenebilir.

Bir Türk vatandaşı tarafından yabancı ülkede işlenen suçlar ile bir yabancı tarafından yabancı ülkede Türkiye zararına işlenen suçları konu edinen TCK'nın 11/2 ve 12/2 maddelerindeki düzenlemelerde de şikâyet şartı bulunmaktadır. Ancak buradaki şikâyet şartı, uzlaştırma usulünün uygulanması bakımından yeterli değildir. Zira aksinin kabulü hâlinde özellikle de TCK 12/2 maddesi açısından ağır suçlarda uzlaştırma yoluna gidilebilmesinin önü açılacaktır. Bu durum ise uzlaştırma kurumunun esasları ile bağdaşmayacaktır. Bu nedenle TCK'nın 11/2 ve 12/2 maddeleri kapsamındaki suçlardan, ancak ilgili kanunda da şikâyet tâbi tutulan suçlar yönüyle uzlaştırma yoluna gidilebilecektir.¹⁷⁷

Türk Ceza Kanunu'nda şikâyet tâbi olarak düzenlenmesi ve uzlaştırma yoluna gidilemeyecek istisnai suçlardan sayılmaması nedeniyle hem yetişkinler hem de suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma kapsamında olan suçlara bakacak olursak:

- Kasten Yaralama (TCK 86/2)
- Kasten Yaralamanın İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK 88)
- Taksirle Yaralama (TCK 89/1, 89/2, 89/3, 89/4)¹⁷⁸
- Basit Tehdit (TCK 106/1-3.cümle)
- Konut veya İşyeri Dokunulmazlığının İhlali (TCK 116/1, 116/2)
- İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali (TCK 117/1)
- Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma (TCK 123/1)
- Hakaret (TCK 125/1, 125/2, 125/3.b, 125/3.c)¹⁷⁹

¹⁷⁷ Arslan, “Uzlaştırmanın Genel Şartları” s. 51-52; aynı yönde bkz. Erdem, Eser, Özşahinli s. 39.

¹⁷⁸ İleride değinileceği üzere, TCK'nın 89/2, 89/3 ve 89/4 maddelerine giren suçların bilinçli taksirle işlenmesi hâlinde şikâyet tâbi olmayacağından katalog suç yoluyla uzlaşma kapsamına dâhil edilmiştir.

¹⁷⁹ Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı'nın 30. maddesiyle sesli, yazılı veya görüntülü bir ileti yoluyla işlenen hakaret suçunun (125. maddenin ikinci fıkrası, üçüncü fıkrasının (b) ve (c) bendi ve dördüncü fıkrası) uzlaşma kapsamından çıkarılarak önödeme kapsamına alınması öngörülmektedir. Kanaatimizce özellikle son zamanlarda sosyal medya kullanımının ciddi oranda artmış olması ve bilişim sistemlerinin suçun işlenmesine kolaylık sağlamasının etkisiyle uygulamada oldukça sık rastlanan “sesli, yazılı veya görüntülü bir ileti yoluyla işlenen hakaret” suçu yönüyle girişilen uzlaştırma işlemlerinin mağdur tarafça maddi edime indirgenmek ve gelir kapısına dönüştürülmek suretiyle kötüye kullanılmaya başlandığı

- Kişinin Hatırasına Hakaret (TCK 130/1)
- Haberleşmenin Gizliliğini İhlal (TCK 132/1, 132/2)
- Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması (TCK 133/1, 133/2, 133/3)
- Özel Hayatın Gizliliğini İhlal (TCK 134/1, 134/2)
- Paydaş veya Elbirliği ile Malik Olunan Mal Üzerinde veya Bir Hukuki İlişkiye Dayanan Alacağı Tahsil Amacıyla Hırsızlık¹⁸⁰ (TCK 144/1.a, 144/1.b)
- Kullanma Hırsızlığı (TCK 146/1)
- Mala Zarar Verme (TCK 151/1)
- Hakkı Olmayan Yere Tecavüz (TCK 154/1)
- Güveni Kötüye Kullanma (TCK 155/1)
- Bedelsiz Senedi Kullanma (TCK 156/1)
- Bir Hukuki İlişkiye Dayanan Alacağı Tahsil Amacıyla Dolandırıcılık (TCK 157/1, 159/2)
- Kaybolmuş veya Hata Sonucu Ele Geçmiş Eşya Üzerinde Tasarruf (TCK 160/1)
- Açığa İmzanın Kötüye Kullanılması (TCK 209/1)
- Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali (TCK 233/1)
- Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması (TCK 234/3)
- Ticari Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi veya Belgelerin Açıklanması (TCK 239/1, 239/2)

gözlemlenmektedir. Sürecin genellikle taraflar bir araya getirilmeden telefon üzerinden yürütülmesi, hatta mağdurun bu hususta vekiline yetki vererek haberdar dâhi ol(a)madığı eylemler yönüyle uzlaştırma sürecine hiç katılmaması dikkate alındığında sürecin onarıcı adaletin ruhuna uygun şekilde işletildiğini savunma imkânı da kalmamaktadır. Ancak bu sorunun çözümü olarak, anılan suçu uzlaştırma kapsamından çıkarmak yerine tarafların uzlaştırma sürecine bizzat katılımlarını öngören düzenlemelerin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

¹⁸⁰ Suça konu eylem tek başına TCK'nın 142. maddesinde düzenlenen nitelikli hırsızlık suçuna vücut verse dâhi, TCK 144. maddesinde fail hakkında müstakil ceza öngörüldüğünden maddede düzenlenen daha az cezayı gerektiren hâllerden birinin mevcut olması durumunda nitelikli hâl dikkate alınmayacaktır.

1.2.2.2. Katalog Suçlar

Uzlaştırma kurumunun Türk ceza hukukundaki ilk düzenlemesi olan TCK'nın mülga 73/8 fıkrasında kapsam yalnızca şikâyeteye tâbi suçlarla sınırlı tutulmuştu. 5560 sayılı yasa ile getirilen değişiklikler kapsamında ilk kez şikâyeteye tâbi olup olmadığına bakılmaksızın bazı suçlar¹⁸¹ da uzlaştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Daha sonra da 6763 sayılı yasa¹⁸² ve 7188 sayılı yasa ile¹⁸³ eklenen katalog suçlar olmuştur.

Katalog suçlar ile uzlaştırma kapsamının genişletilmesi yerinde olmuştur. Ancak kanun koyucunun katalog suçları belirlerken hangi kıstaslarla hareket edildiğini de açıklaması gerekmektedir. Zira aksi hâlde bir suç kapsama alınırken başka bir suçun neden alınmadığı sorusu gündeme gelecektir. Elbette uzlaştırma kurumunun temel amaçları, kapsamının genişletilmesine de gerekçe gösterilebilir. Öte yandan uzlaştırma kapsamına dâhil edilen suçlar yönüyle de toplum gerçekleri gözetilerek alınması beklenen ya da benzer suçlar yönüyle alınan faydalar açıkça ortaya konulmalıdır. Özellikle de suça sürüklenen çocuklar yönüyle pedagoji, psikoloji vb. bilim alanlarından yararlanılarak çocuğun üstün yararı gözetilmeli ve kapsamın çerçevesi de bu anlayışla belirlenmelidir. Bu anlayışla hareket edildiği takdirde suça sürüklenen çocuklar bakımından yeni eklenecek suçlarla kapsamın daha da genişletilebileceği kanaatindeyiz.

TCK'da şikâyeteye tâbi olarak düzenlenmeyen, ancak CMK m. 253/1-b'de düzenlenen katalog suçlar ile uzlaştırma kapsamına alınan suçlara baktığımızda:

- Kasten Yaralama (üçüncü fıkra hariç; TCK 86/1, TCK 88)

¹⁸¹ 5560 sayılı yasa ile uzlaştırma kapsamına alınan katalog suçlar;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, m. 86; m. 88),
2. Taksirle yaralama (m. 89),
3. Konut dokunulmazlığının ihlali (m. 116),
4. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m. 234),
5. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, m. 239)

¹⁸² 6763 sayılı yasa ile uzlaştırma kapsamına alınan katalog suçlar;

1. Tehdit (m. 106, birinci fıkra),
2. Hırsızlık (m. 141),
3. Dolandırıcılık (m. 157).

¹⁸³ 7188 sayılı yasa ile uzlaştırma kapsamına alınan katalog suçlar;

1. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m. 117, birinci fıkra; m. 119, birinci fıkra (c) bendi),
2. Güveni kötüye kullanma (m. 155),
3. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (m. 165).

- Bilinçli Taksirle Yaralama¹⁸⁴ (TCK 89/2, 89/3, 89/4)
- Tehdit (TCK 106/1-1.cümle, 106/1-2.cümle)
- Gece Vakti Konut Dokunulmazlığının İhlali (TCK 116/4)
- Birden Fazla Kişi ile Birlikte İşyeri Dokunulmazlığının İhlali (TCK 117/1, 119/1.c)
- Açıkta Hırsızlık (TCK 141/1)
- Hizmet Nedeniyle Güveni Kötüye Kullanma (TCK 155/2)
- Dolandırıcılık (TCK 157/1, 158/3)¹⁸⁵
- Suç Eşyasının Satın Alınması veya Kabul Edilmesi (TCK 165/1)
- Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması (TCK 234/1, 234/2)
- Ticari Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi veya Belgelerin Açıklanması (dördüncü fıkra hariç; TCK 239/3)

1.2.2.3. Özel Kanunlarda Düzenlenen Suçlar

Uzlaştırma kurumunun Türk ceza hukukunda düzenlenen ilk hâlinde katalog suçlara yer verilmediği gibi özel kanunlarda düzenlenen suçlara ilişkin bir hükme de yer verilmemişti. Ancak TCK m. 5/1’de “*Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır*” hükmü uyarınca özel kanunlarda yer alan suçların şikâyeteye tâbi olması halinde uzlaştırma yoluna gidilebileceği öngörülmektedir. 5560 sayılı yasa ile açıklığa kavuşturulan hususlardan biri de bu konuda olmuştur. Anılan yasa ile getirilen değişiklikler kapsamında TCK dışındaki kanunlarda yer alan suçlardan şikâyeteye tâbi olanlar hakkında uzlaştırma kurumunun uygulanabileceği açıkça düzenlenmiştir (CMK m. 253/2). Aynı kanun maddesinde şikâyeteye tâbi olmayan suçlar bakımından uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için ilgili kanunda açık hüküm olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, özel

¹⁸⁴ Bilinçli taksirle bir kişiyi yaralama hâlinde TCK 89/1 kapsamına giren yaralamalarda suç yine şikâyeteye tâbi olacaktır. (TCK 89/5)

¹⁸⁵ Yargıtay 11 CD.’nin 10.10.2022 tarih, 2022/18 E., 2022/15833 K. sayılı ilâmında, TCK m. 158/3’teki düzenlemenin nitelikli hâl olmayıp artırım maddesi olduğunu, TCK m. 157/1’de tanımlı dolandırıcılık suçunun, üç ya da daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi durumunda da dolandırıcılık suçunun niteliksiz hâlini koruyacağını, bu nedenle TCK’nın 157. maddesinde tanımlı dolandırıcılık suçuna dair TCK 158/3 maddesinin uygulanması hâllerinde de uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

bir kanunda düzenlenmiş ve şikâyeteye tâbi olmayan bir suçun uzlaştırma kapsamında olduğu ilgili kanunda açıkça ifade edilmemişse bu yola başvurulamayacaktır.¹⁸⁶

Gelgelelim güncel mevzuatımızda özel bir kanunda düzenlenmiş olup da şikâyeteye tâbi olmayan, düzenlendiği kanundaki açık hüküm gereğince uzlaşma kapsamına alınan somut bir suç tespit edilememiştir.¹⁸⁷ Ancak şikâyeteye tâbi olması nedeniyle uzlaştırma kapsamında bulunan özel kanunlardaki cezai düzenlemelere bakmak gerekirse:¹⁸⁸

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 25. maddesi,
- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun 331/1, 331/2, 331/3, 331/4, 332/1, 332/2, 333/a.1, 333/a.2, 334, 337/a.1, 338/1, 345/a maddeleri,
- 3753 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanunun 14/3 maddesi,
- 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanunun 66/1.a ve 66/1.b maddeleri,
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 71/1, 71/2 ve 72/1 maddeleri,
- 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 7/4 ve 7/5 maddeleri,
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 62/1 maddesi,
- 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun 33. maddesi,
- 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nun 16/1 maddesi,
- 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 30/1, 30/2, 30/3 maddelerinde düzenlenen suçların uzlaştırma kapsamında olduğu ifade edilebilir.

¹⁸⁶ Nur Centel - Hamide Zafer, “Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı”, Beta Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul, 2017, s. 38.

¹⁸⁷ Çetintürk, “Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 472.

¹⁸⁸ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Uzlaştırma Kapsamına Giren Suç Listesi, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12082022134715UZLA%C5%9ETI%20RMA%20KAPSAMINA%20G%C4%B0REN%20SU%C3%87%20L%C4%B0STES%C4%B0%2012082022.pdf> (Erişim Tarihi: 04.11.2023)

1.2.3. Suça Sürüklenen Çocuklara Özel Hükümler

Uzlaştırma kapsamı ile ilgili olarak yetişkinlere nazaran suça sürüklenen çocuklar lehine yapılan ilk düzenleme 15 Temmuz 2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesiyle¹⁸⁹ olmuş ise de çok süre geçmeden 19 Aralık 2006 tarihinde yayımlanan 5560 sayılı yasanın 41. maddesi ile ÇKK'nın 24. maddesi değiştirilerek CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin suça sürüklenen çocuklar yönüyle de geçerli olacağı hükme bağlanmıştı. O tarihten 6763 sayılı yasanın yayımlandığı 2 Aralık 2016 tarihine kadar yetişkinlerle suça sürüklenen çocuklar arasında uzlaşma kapsamında herhangi bir fark bulunmamaktaydı. 6763 sayılı yasanın 34. maddesi ile CMK'nın 253/1 fıkrasına “c” bendi eklenerek suça sürüklenen çocuklar lehine yeniden özel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Madde gerekçesinde on yıllık uygulama sonuçları dikkate alınarak kapsam değişikliğine gidildiği belirtilmiştir.¹⁹⁰

Hâlen yürürlükte olan CMK m. 253/1-c'ye göre, “*Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar*” yönüyle uzlaştırma girişiminde bulunulabilecektir. Anılan maddede yer verilen “ayrıca” ibaresinden, yetişkinler hakkında uzlaştırma öngörülen tüm durumlarda suça sürüklenen çocuklar hakkında da uzlaştırma yoluna gidilebileceği anlaşılmaktadır.¹⁹¹ Kapsamın belirlenmesinde, yetişkinler hakkında suçun niteliği göz önüne alınmış olmasına karşın, suça sürüklenen çocuklar hakkında öngörülen cezanın türü ve miktarı esas alınmıştır.¹⁹²

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında öngörülen hapis cezasının üst sınırı hesaplanırken suçun nitelikli hâlleri ile ağırlaştırıcı hâllerine ilişkin durumların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İlgili suçun nitelikli halinin veya ağırlaştırıcı

¹⁸⁹ Maddenin değişmeden önceki hâli: “ (1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır. (2) Suç tarihinde on beş yaşını doldurmayan çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.”

¹⁹⁰ Madde gerekçesi için bkz.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d26/c026/tbmm26026022ss0438.pdf> (Erişim Tarihi: 18.11.2023).

¹⁹¹ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 48; Arslan, “Uzlaştırmanın Genel Şartları”, s.53.

¹⁹² Erdem, Eser, Özşahinli, s. 48.

hâl dikkate alınarak hesaplanan cezanın üst sınırının üç yılı aşması hâlinde uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Buna karşın yaş küçüklüğü vb. indirim sebepleri üst sınırın belirlenmesinde dikkate alınmayacaktır.¹⁹³ Yargıtay da suça sürüklenen çocukların işledikleri suçlar yönüyle tüm nitelikli hâller dikkate alınmak suretiyle uzlaştırma kapsamında kalıp kalmadığının tespit edilmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁹⁴

Bu açıklamalar doğrultusunda *yalnızca* suça sürüklenen çocuklar hakkında uzlaştırma girişiminde bulunulabilecek suçlar:¹⁹⁵

- Nitelikli Kasten Yaralama (TCK 86/2, 86/3; TCK 86/2, 87/1¹⁹⁶)
- İnsan Üzerinde Deney (TCK 90/1)
- Organ veya Doku Ticareti (91/2, 91/6)
- Terk (TCK 97/1, 97/2)
- Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi (TCK 98/1, 98/2)¹⁹⁷
- Yetkili Olmayan Kimse Tarafından Rızaya Dayalı Kısırlaştırma (TCK 101/2)
- Şantaj (TCK 107/1, 107/2)
- Cebir (TCK 108)¹⁹⁸
- Siyasi Hakların Kullanımının Engellenmesi (TCK 114/1)

¹⁹³ Ekici Şahin, Yemenici, s. 472.

¹⁹⁴ Yargıtay CGK'nın 17.01.2019 tarih, 2017/1063 E., 2019/16 K. sayılı ilâmı.

¹⁹⁵ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Uzlaştırma Kapsamına Giren Suç Listesi, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12082022134715UZLA%C5%9ETIRMA%20KAPSAMINA%20G%C4%B0REN%20SU%C3%87%20L%C4%B0STES%C4%B0%2012082022.pdf> (Erişim Tarihi: 06.11.2023)

¹⁹⁶ Kasten yaralama suçunda, mağdurun yaralanmasının niteliği TCK m. 86/2 kapsamında kaldığı durumlarda da TCK m. 87/1 kapsamına giren hâllerin mevcut olduğuna dair doktor raporları tanzim edilebilmektedir. Örneğin yüzde sabit iz hâlinde yaralanmanın niteliği basit tıbbi müdahale ile giderilebilir nitelikte olabilmektedir. Bu durumlarda kanunun öngördüğü üst sınır itibarıyla eylemin uzlaştırmaya tâbi olduğu kabul edilmelidir.

¹⁹⁷ Öğretide maddenin birinci fıkrasının TCK'nın 75.maddesinde sayılan katalog suçlardan olması nedeniyle önödeme uygulanması gerektiği ve uzlaşma yoluna gidilemeyeceğine dair görüşler var ise de, kanaatimizce TCK m. 75/1'de uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç denilmek suretiyle açık hükme üstünlük tanınması ve suça sürüklenen çocuklar yönüyle uzlaştırma yoluna gidilebilmesi gerekmektedir. Benzer yönde görüş için bkz. Akbulut, Aksan, s. 108. Farklı görüş için bkz. Erdem, Eser, Özşahinli, s. 49.

¹⁹⁸ Cebir suçunda ceza miktarının belirlenmesi hususunda kasten yaralama suçuna ilişkin düzenlemelere atıf yapılması nedeniyle, maddedeki cezayı ağırlaştırıcı hâl de dikkate alındığında TCK'nın 86/2, 86/3 maddeleri ile birleşmesi hâlinde suça sürüklenen çocuklar yönüyle uzlaştırma kapsamında olacaktır. Benzer yönde bkz: Akbulut, Aksan, s. 109.

- İnanç, Düşünce ve Kanaat Hürriyetinin Engellenmesi (TCK 115/1, 115/2, 115/3)
- (Nitelikli şekilde) İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali (117/2, 117/3, 117/4)
- Sendikal Hakların Kullanımının Engellenmesi (TCK 118/1, 118/2)
- Nefret ve Ayrımcılık (TCK 122/1)
- Haberleşmenin Engellenmesi (TCK 124/1)
- Kamu Görevlisine Hakaret (TCK 125/3.a)
- Kişisel Verilerin Kaydedilmesi (TCK 135/1)
- Verileri Yok Etmeme (TCK 138/1)
- Paydaş veya Elbirliği ile Malik Olunan Mal Üzerinde veya Bir Hukuki İlişkiye Dayanan Alacağı Tahsil Amacıyla *Gece Vakti Hırsızlık* (TCK 144/1.a, 144/1.b, 143)
- Taksirli İflas (TCK 162/1)
- Karşılıksız Yararlanma (TCK 163/1, 163/2, 163/3)
- Bilgi Vermeme (TCK 166/1)
- Çocuğun Soybağını Değiştirme (TCK 231/1)
- Kötü Muamele (TCK 232/1, 232/2)
- Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali (TCK 233/2, 233/3)
- Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması (234/1, 234/2)
- Hukuka Aykırı Olarak Bilişim Sistemine Girme (243/1, 243/2, 243/3, 243/4)
- Bilişim Sistemini Engelleme, Bozma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme (TCK 244/2)
- Kişilerin Malları Üzerinde Usulsüz Tasarruf (TCK 261/1)¹⁹⁹
- Görevi Yaptırmamak İçin Direnme (TCK 265/1)²⁰⁰
- Genital Muayene (TCK 287/1)
- Hak Kullanımı ve Beslenmeyi Engelleme (TCK 298/1)

Olarak sayılabilir.

¹⁹⁹ Kanun metni uyarınca kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf suçunun faili yalnızca kamu görevlileri olabileceğinden anılan suçun suça sürüklenen çocuklar tarafından işlenemeyeceği hususunda bkz. Erdem, Eser, Özşahinli, s. 53.

²⁰⁰ Bkz. Yargıtay 18 CD.'nin 14.11.2019 tarih, 2018/3897 E., 2019/16220 K. sayılı ilâmı.

1.2.4. Uzlaştırma Yoluna Gidilemeyecek Durumlar

Ceza Muhakemesi Kanunu m. 253/3'te, uzlaştırma kapsamına alınan suçlarla aynı veya benzer kıstasları taşımasına rağmen uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği belirtilen suç türlerine yer verilmiştir. Bununla birlikte uzlaşma kapsamındaki bir suçun bu kapsamda olmayan bir başka suçla birlikte işlenmesi hâlinde de uzlaştırma girişiminde bulunulamayacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca bir suç uzlaştırma şartlarını taşısa dâhi eğer düzenlendiği kanunda açıkça uzlaştırma uygulanamayacağı belirtilmiş ise bu hükme üstünlük tanınmalı ve uzlaştırma yoluna gidilmeksizin uzlaştırma sonuçlandırılmalıdır. Bu düzenlemeleri uzlaştırmanın uygulanabilirliği anlamında istisnai hükümler olarak nitelendirmek mümkündür.

1.2.4.1. Suç Türü Bakımından

CMK'nın 253. maddesi ile CMUY'nin 8. maddesinde yer verilen şartları taşımış olmaları ve istisnai hükümlere de tâbi olmamaları kaydıyla TCK veya özel kanunlarda düzenlenen suçlar hakkında uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkündür. Ancak bu şartları taşıyan bir suç hakkında, suçun düzenlendiği kanunda uzlaşma yoluna gidilemeyeceği açıkça belirtilmişse artık bu hükme üstünlük tanıyarak uzlaştırma kapsamında bulunmadığı kabul edilmelidir. 5941 sayılı Çek Kanunu'nda tam da bu şekilde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Anılan kanunun 5/1 maddesinde düzenlenen suç şikâyete tâbi tutulmasına ve dolayısıyla uzlaşma kapsamında bulunmasına rağmen aynı maddenin 10. fıkrasındaki düzenlemede uzlaşma yoluna gidilemeyeceği açıkça belirtilmiştir.²⁰¹

CMK m. 253/3'te şikâyete tâbi olup olmadığına bakılmaksızın cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlar ile ısrarlı takip suçunda uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır. Cinsel dokunulmazlığa yönelik suçların uzlaşma kapsamı dışında bırakılmasına ilişkin düzenleme 5560 sayılı yasa ile getirilmiştir. Israrlı takip suçunu uzlaşma kapsamında bırakan düzenlemenin fıkraya

²⁰¹ 5941 sayılı Çek Kanunu m. 5/10: “Birinci fıkrafta tanımlanan suç nedeniyle, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanmaz.”

eklenmesi ise 7406 sayılı yasa²⁰² ile getirilen değişiklikler kapsamında olmuştur. Nitekim ısrarlı takip suçunun TCK kapsamına alınması da aynı yasayla olmuştur.

Yapılan düzenleme ile cinsel dokunulmazlığa yönelen suçlardan şikâyeteye tâbi olanların uzlaşma kapsamında bırakıldığı söylenebilir. Zira şikâyeteye tâbi olmayan cinsel suçlar hem yetişkinler hem de suça sürüklenen çocuklar açısından zaten uzlaştırma kapsamında bulunmayan suçlardır. Bu doğrultuda CMK m. 253/3 hükmü uyarınca suç türü bakımından uzlaştırma yoluna gidilemeyecek suçlar:

- Basit Cinsel Saldırı (TCK 102/1-1. cümle)
- Sarkıntılık Düzeyinde Kalmış Cinsel Saldırı (TCK 102/1-2. cümle)
- Eşe Karşı Nitelikli Cinsel Saldırı (TCK 102/2-2. cümle)
- *Suça sürüklenen çocuklar bakımından; Çocuğa Yönelik Sarkıntılık Düzeyinde Kalmış Cinsel İstismar* (TCK 103/1-2. cümle)
- Reşit Olmayanla Cinsel İlişki (TCK 104/1)
- Cinsel Taciz (TCK 105/1-1. cümle, 105/1-2. cümle)
- İsrarlı Takip (TCK 123/A)

Olarak sayılabilir.²⁰³²⁰⁴

Yetişkinler bakımından uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün olup da suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma uygulanamayacak bir suç türü bulunmamaktadır. Ancak CMK m. 253/3'ün kapsamının suça sürüklenen çocuklar yönüyle daha geniş olduğu söylenebilir. Şöyle ki, anılan madde ile uzlaştırma yasağı getirilen suçlar arasında yalnızca suça sürüklenen çocukların işlemesi hâlinde şikâyeteye tâbi olacağı kanunda açıkça düzenlenen TCK m. 103/1-2. cümlede tanımlı suç da bulunmaktadır.

Kanaatimizce istisnai suçların şikâyeteye tâbi olması ve mağdurun tek taraflı irade beyanıyla şikâyetinden vazgeçmesi halinde dosya hakkında aşamasına göre takipsizlik veya düşme kararı verileceği göz önüne alındığında, uzlaştırma işleminin

²⁰² 27.05.2022 tarih ve 31848 sayılı Resmi Gazete.

²⁰³ Erdal Yerdelen, “Uzlaştırmanın Şartları”, s. 66.

²⁰⁴ Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı'nın 35. maddesiyle CMK m. 253/3'te değişikliğe gidilerek sesli, yazılı veya görüntülü bir ileti yoluyla işlenen hakaret suçunda (TCK m. 125/2) uzlaştırma yoluna gidilemeyeceğine yönelik bir düzenleme yapılması öngörülmektedir.

niçin yasaklandığı tartışılmalıdır. Bu hususta düzenlemenin yapıldığı madde gerekçesinde de bir açıklamaya yer verilmemiştir. Şöyle ki, uzlaştırma da esasen özgür irade temeline dayanmaktadır. Aynı zamanda şikâyet kurumunun ötesinde mağdura hissettiklerini faile iletme imkânı sunmaktadır. Suçun hassas niteliği sebebiyle, uzlaştırma işlemleri için dâhi olsa tarafların bir araya getirilmesinin başka bir mağduriyete daha yol açabileceği ifade edilmiş²⁰⁵ ise de mağdurun uzlaştırma sürecini teklif aşamasında kabul etmeyerek sonlandırma imkânı da bulunmaktadır. Başka bir deyişle, uzlaştırma sürecinde ipler yine mağdurun elindedir. Özellikle de bir sebeple failin cezalandırılmasını istemeyen ancak yaptığı eylemin farkına vararak birtakım yükümlülükler yüklenmesini isteyen mağdur açısından uzlaştırma kurumu çok önemli bir anlam ifade etmektedir. Zira bu durumda mağdur tek taraflı irade beyanıyla şikâyetinden vazgeçmek zorunda kalmadan alternatif bir çözüm imkânına kavuşmuş olacaktır. Tüm bu hususlar dikkate alındığında, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan zaten şikâyetle tâbi kılınmış olanların uzlaştırma kapsamına dâhil edilebileceği kanaatindeyiz. Özellikle suça sürüklenen çocukların etkisi ömür boyu sürecek böyle bir suçla damgalanmamaları da onarıcı adaletin ruhuna uygun olandır.

Esasen uzlaştırmanın kapsamı mahkemelerin iş yükünün azaltılmasından ziyade kurumdan alınan faydalar ölçüsünde belirlenmelidir. Bunun için öncelikle uzlaştırmanın mağdur, fail ve topluma yönelik faydaları araştırılmalı, somut tespitler ortaya konulmalıdır. Özellikle çocukların yapısal farklılıkları dikkate alınarak onlar hakkında yapılacak ayrıcalıklı düzenlemeler devletin çocukları koruma ödevini yerine getirmesine de katkı sağlayacaktır. Zira “suça sürüklenen çocuk” sıfatı ile işledikleri her suça sürüklendiklerini kabul ettiğimiz çocukları aynı zamanda o suçların mağduru olarak da kabul etmemiz gerekir. Çocukları salt yaptırım esasına dayalı cezalandırıcı adalet sistemi içerisinde çıkarabildiğimiz ölçüde onların menfaatini gözetmiş ve koruma yükümlülüğünü yerine getirmiş olabiliriz. Cezalandırıcı adalet sisteminde çocuklara uygulanacak yaptırımın damgalayıcı etkisi, cezaevlerinin çocuk faillerin ıslahı noktasında yapıcı değil korkuya dayalı yıkıcı etki göstermesi bu duruma gerekçe olarak gösterilebilir. Özellikle de henüz doğru-yanlış, iyi-kötü gibi ayrımları gerektiği gibi yapamayan bir çocuğa eyleminin farkına varması ve hatasını telafi etme imkânı

²⁰⁵ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 40.

sunulması açısından onarıcı bir etkiye sahip olan uzlaştırma kurumu gibi bir fırsat varken bu kurumun kapsamını çocuklar bakımından sınırlı tutmak alınacak faydaları da kısıtlamaktadır. Elbette çocuk da olsa işlediği suçun karşılıksız kalması savunulabilir bir durum değildir. Nitekim uzlaştırma kurumu onarıcı adaletin ruhuna uygun şekilde işletildiği takdirde cezasızlık algısını da ortadan kaldıracaktır. Zira faile sunulacak tüm bu fırsatlar mağdurun rızası ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle uzlaştırma kapsamı belirlenirken bu kurumun alternatif bir çözüm yöntemi olduğu da unutulmamalıdır. Öte yandan, suça sürüklenen çocuğun hatasının farkına varabilmesi, toplumdaki cezasızlık algısının bertaraf edilebilmesi ve çocuğun yüklenemeyeceği edimlerin de önlenmesi amacıyla çocuğun bizzat yerine getirebileceği edimler belirlenmelidir. Kanaatimizce, farklı başlıklar altında da değindiğimiz tüm bu hususlarla birlikte çocuklara özgü uzlaştırma modeli uygulamaya geçirebildiği takdirde suça sürüklenen çocuklar hakkında mağduru olan her suç bakımından uzlaştırma yoluna gidilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Mağdurun varlığı, gerçek kişi, kamu veya özel hukuk tüzel kişisi ayrımı yapılmaksızın, uzlaştırmanın onarıcı adaletin ruhuna uygun şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle ölümle sonuçlanan suçlar bu kapsamda istisnai nitelik arz edecektir.

1.2.4.2. Uzlaştırma Kapsamındaki Bir Suçun Kapsam Dışı Bir Suç İle Birlikte İşlenmesi

CMK m. 253/3'e göre, aynı mağdura yönelik uzlaştırma kapsamında bulunan bir suç ile kapsam dışı başka bir suçun birlikte işlenmesi hâlinde uzlaşma yoluna gidilemeyecektir. 5560 sayılı yasa ile tamamen Ceza Muhakeme Kanunu bünyesine alınan uzlaştırma kurumunun ilk düzenlenen hâlinde böyle bir düzenlemeye yer verilmemesine karşın Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik²⁰⁶ m. 7/4'te bu husus kaleme alınmıştır. Ancak bu düzenlemeye kanunda değil de yönetmelikte yer verilmiş olması öğretide eleştirilmiş ve Yargıtay'ın da farklı içtihatlar oluşturmaya neden olmuştu.²⁰⁷ 5918 sayılı yasa²⁰⁸ ile getirilen değişiklikler kapsamında CMK'nın

²⁰⁶ 26.07.2007 tarih ve 26594 sayılı Resmi Gazete.

²⁰⁷ İpek, Parlak, s. 72.

²⁰⁸ 09.07.2009 tarih ve 27283 sayılı Resmi Gazete.

253. maddesinin 3. fıkrasına “Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz” cümlesi eklenerek bu tereddüde son verilmiştir. Burada ifade etmek gerekir ki, anılan yasal değişiklik öncesi işlenen suçlar bakımından bu istisna uygulanamayacaktır.²⁰⁹ Daha sonra ise 7188 sayılı yasa kapsamında yapılan değişiklikle cümleye “*aynı mağdura karşı*” ibaresi eklenerek birlikte işlenen suçların ancak aynı mağdura yönelik işlenmesi hâlinde uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Uzlaştırma kurumunun mağdur odaklı olduğu dikkate alındığında yasaya eklenen bu ibarenin isabetli olduğu kanısındayız.

CMK m. 253/3-2.cümle’de yer alan “birlikte işlenmesi” ifadesi açıklanmaya muhtaçtır. Zira ne kanunda ne de yönetmelikte bu hususta detaylı bir açıklanmaya yer verilmemiştir. Yargıtay bir kararında farklı zamanlarda işlenen suçlar arasındaki bağlantının birlikte işlendiğinin kabulü için yeterli olmayacağını belirtmiştir.²¹⁰ Yine başka bir kararda suçların birlikte işlendiğinin kabulü için zaman ve mekân birliği vurgusu yapılmıştır.²¹¹ Kanaatimizce de, fıkra düzenlenirken “birlikte işlenmesi” ifadesinin karşılanması için failin birden fazla suçu aynı suç kastıyla hareket ederek zaman bütünlüğü içerisinde işlemesi gerekmektedir.²¹² Bu bütünlük sağlanmadığı takdirde uzlaştırma kapsamındaki suç yönüyle ayrı bir değerlendirme yapılarak uzlaşma hükümleri uygulanabilecektir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus ise zincirleme suçlardır. Zincirleme şekilde işlenen suçlarda son eylem tarihi suç tarihi kabul edileceğinden²¹³ son eylemle birlikte uzlaştırma kapsamında olmayan bir suç birlikte işlenmişse uzlaşma hükümleri uygulanamayacaktır. Başka bir deyişle, zincirleme suçlarda uzlaşma kapsamındaki bir suç ile kapsam dışı bir suçun birlikte işlenip işlenmediği irdelenirken zincirleme suça konu son eylem tarihinin esas alınması gerektiği kanısındayız.

CMUY m. 10/3’e göre, uzlaştırma kapsamındaki bir suçla kapsam dışı bir suçun birlikte işlendiği iddiasıyla yürütülen soruşturma neticesinde uzlaştırma kapsamı dışındaki suç yönüyle kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi ve

²⁰⁹ Bıkmaz, s. 102.

²¹⁰ Yargıtay 4. CD.’nin 30.10.2018 tarih, 2018/7046 E., 2018/18346 K. sayılı ilâmı.

²¹¹ Yargıtay CGK’nın 13.12.2018 tarih, 2018/112 E., 2018/635 K. sayılı ilâmı.

²¹² Aynı yönde bkz. Yenisey, Nuhoğlu, s. 857.

²¹³ Hakeri, s. 67.

bu kararın kesinleşmesi hâlinde uzlaşma hükümleri uygulanmalıdır. Yargıtay benzer durumda kovuşturma aşamasına geçilen hâllerde de uzlaştırma kapsamında olmayan suç yönüyle beraat veya düşme kararı verilmesi hâlinde uzlaştırma kapsamındaki suç yönüyle uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmektedir.²¹⁴ Ancak bunun nasıl yapılacağı hususunda uygulamada tereddütlerle karşı karşıya kalılabilmektedir. Zira hüküm açıklanmadan dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi hâlinde uzlaştırma kapsamında olmayan suç yönüyle hâkimin örtülü bir ihsas-ı reyde bulunduğu gündeme gelebilmektedir.

2. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN UZLAŞTIRMA SÜRECİ

2.1. Soruşturma Aşamasında Uzlaştırma Süreci

2.1.1. Delillerin Toplanması ve Yeterli Şüphe

Uzlaştırma soruşturma aşamasında kural, kovuşturma aşamasında istisnai niteliktedir.²¹⁵ Nitekim uzlaştırmmanın amaçlarından biri de uyuşmazlığı mahkeme boyutuna taşımadan çözüme kavuşturabilmektir. Kurumdan beklenen faydanın alınabilmesi açısından sürecin nasıl yönetileceği önem arz etmektedir. Bu da doğrudan doğruya uzlaştırma usulü ile alakalıdır. 6763 sayılı yasa kapsamında yapılan değişiklikler öncesinde, uzlaştırma sürecinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından veya görevlendireceği bir avukat ya da adli kolluk eliyle yürütüleceği düzenlenmekteydi. Uygulama itibariyle soruşturmanın hemen başında taraflara sorulmak suretiyle işletilen bu süreç ne yazık ki kurumdan alınması umulan faydayı verememiştir. Edinilen tecrübeler ışığında uzlaştırma usulünde kapsamlı bir değişiklik ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu durum üzerine 6763 sayılı yasa ile konu ele alınmış ve sürece ilişkin getirilen yeniliklerden birisi de “yeterli şüphe” şartı olmuştur.

CMK m. 253/4’e göre, uzlaşmaya tâbi bir suç yönüyle yürütülen soruşturmada şüpheli hakkında kamu davası açmaya elverişli yeterli şüpheye erişildiğinde dosyanın

²¹⁴ Yargıtay 1. CD.’nin 02.10.2023 tarih, 2023/5820 E., 2023/5809 K. sayılı ilâmı.

²¹⁵ Olgun Değirmenci, “Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 218.

uzlaştırma bürosuna gönderilmesi gerekmektedir. Esasen Cumhuriyet savcısı soruşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olup olmadığına bakmaksızın delilleri toplamaya başlayacaktır. Bu işlem tamamlandığında şüphelinin üzerine atılı eylemleri gerçekleştirdiğine dair yeterli şüphe bulunuyor ve bu eylemler uzlaştırma kapsamında bulunan bir suça vücut veriyorsa dosya uzlaştırma bürosuna gönderilecektir. Soruşturma aşamasında yeterli şüpheyi ulaşılabilmesi için delil toplama işlemlerinin tamamlanması gerekmektedir. Şüphelinin lehine ve aleyhine tüm deliller toplandıktan sonra uzlaştırma işlemlerinin başlatılması sürecin sağlıklı ilerleyebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte CMK'nın 253/8. ve CMUY'nin 7/8. maddelerinde düzenlendiği üzere, dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmiş olması, taraflara uzlaşma teklifinin yapılması ve dâhi teklifin kabul edilmiş olması durumlarında da delillerin toplanmasına engel teşkil eden bir durum bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, şüpheli veya sanık hakkında hüküm açıklanana kadar her türlü delilin toplanması mümkündür. Uygulamada, uzlaştırma bürosundan sorumlu Cumhuriyet savcıları tarafından ancak ivedi toplanması gereken bir delil bulunması hâlinde delil toplama yoluna gidildiği, bu durum haricinde dosyada yeterli delil ve şüphenin mevcudiyetinin saptanması kaydıyla takdiri bir delil toplama yoluna gidilmediği görülmektedir.

CMUY m. 11'e göre, dosya uzlaştırma bürosuna gönderildikten sonra uzlaşmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının iki husus yönüyle dosyayı inceleyerek eksiklik tespit etmesi hâlinde soruşturma bürosuna iade etmesi öngörülmüştür. Bu hususlardan biri, gönderme kararında kabul edilen eylemin uzlaştırma kapsamında olup olmadığıdır. Belirtmek gerekir ki, karar künyesinde belirtilen suç veya sevk maddesi değil karar metninde kabul edilen eylem esas alınmalıdır. Bu eylem uzlaşmadan sorumlu Cumhuriyet savcısına göre uzlaştırma kapsamında bulunan bir suça vücut vermiyorsa dosyayı geri gönderme imkânı bulunmaktadır. Bu yönüyle baktığımızda, iddianamenin iadesi sebebi dâhi olmayan suç nitelendirmesi hususu uzlaştırma bürosuna gönderme kararının iadesi sebebi olabilmektedir. Bürolar arasındaki uyuşmazlığın Cumhuriyet başsavcısı veya vekili tarafından yapılacak görüldü işlemleriyle giderilmesi mümkündür. CMUY m. 11/1-b'ye göre incelemeye tâbi ikinci husus ise, şüphelinin üzerine atılı suçu işlediğine yönelik yeterli şüphenin tespiti noktasında, suçun sübûtuna etki etmesi mutlak kabul edilen deliller toplanmadan

dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesidir. Öğretide bu düzenlemenin iddianamenin iadesi sebeplerinin yer aldığı CMK m. 174/1-b’ye dayanılarak kaleme alınmış olması ve CMK m. 174/1-b’nin daha sonra “*Suçun sübûtuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen*” şeklinde değiştirilmiş olması dikkate alındığında, CMUY m. 11/1-b’deki şartın da bu şekilde yorumlanması gerektiği ifade edilmektedir.²¹⁶ Böyle bir durumun tespiti hâlinde de uzlaşmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından dosya soruşturma bürosuna geri gönderilecektir. Uzlaştırma sürecinin, soruşturma bürosunca tamamlanması öngörülen işlemler sonrasında başlatılabilmesi bakımından ön incelemenin titizlikle yapılması önem arz etmektedir.²¹⁷

5395 sayılı ÇKK m. 15/1’e göre, suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma bizzat çocuk bürosundaki Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülecektir. Yine ÇKK m. 17/ 1’de çocuklarla yetişkinlerin iştirak hâlinde işledikleri suçlarda soruşturma ve kovuşturmalarının ayrı yürütüleceği düzenlenmiştir. Bu itibarla, yetişkinlerle birlikte işlenen suçlarda suça sürüklenen çocuklar hakkındaki deliller ayrı bir soruşturma dosyası üzerinden toplanacağı gibi eylemin uzlaşma kapsamında olup olmadığı da her fail yönüyle ayrı ayrı değerlendirilecektir (CMUY m. 7/2).

2.1.2. Uzlaştırmacı Görevlendirme

Uzlaştırma bürosuna gönderilen dosyanın, bürodan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından incelenmesi neticesinde CMUY m. 11’deki şartlara uygun olduğu tespit edilmişse uzlaştırmacı görevlendirmesi yapılacaktır. CMUY m. 12/1’de uzlaştırmacı görevlendirmesinin, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığınca belirlenen listeden ilgili Cumhuriyet savcısının onayıyla yapılacağı belirtilmektedir. Bu işlem UYAP sisteminin otomatik tevzi esaslarına göre kalem personeline yerine getirilerek Cumhuriyet savcısının onayına sunulur. Onay işleminin ardından dosyanın uzlaştırmacıya tevdi ile birlikte taraflara bu hususta telefon, SMS vb. elektronik araçlar yoluyla bildirim yapılır. Bu bildirim ön bilgi niteliğinde olup, uzlaşma teklifi vb. bir anlam ifade etmemektedir. Kural olarak görevlendirmelerin dosyanın

²¹⁶ Çetin Arslan, “Uzlaştırma Süreci”, *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021, s. 74; Değirmenci, “Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma”, s. 232-233.

²¹⁷ Ekici Şahin, Yemenici, s. 481.

bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı listesine kayıtlı uzlaştırmacılar arasında yapılması öngörülmüş ise de, burada yeteri kadar uzlaştırmacı bulunmaması durumunda en yakın ağır ceza Cumhuriyet başsavcılığı listesinden de yapılması mümkündür (CMUY m. 12/2).

CMK'nın ilk düzenlemesinde Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacı olarak bir veya birden fazla avukat görevlendirebileceğine yer verilmesine karşın, 6763 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerde birden fazla uzlaştırmacı görevlendirilmesinin mümkün olup olmadığına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yönetmelik'in "uzlaştırmacı görevlendirmesi" başlıklı 12. maddesinde de böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak "uzlaştırmacı ücreti" başlıklı 36. maddesinin 3. fıkrasında *"Birden fazla uzlaştırmacının görevlendirildiği hâllerde uzlaştırmacı ücreti bu kişilere ayrı ayrı ve eşit olarak ödenir"* hükmüne yer verilmiş olması dikkate alındığında birden fazla uzlaştırmacının bir dosyada görevlendirilmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir.²¹⁸

CMUY m. 12/5'e göre, suç tarihi itibarıyla bir aylık süre geçmeden taraflara uzlaşma teklifinde bulunulamayacaktır. Esasen soğuma süresi olarak da adlandırılan bu durum uygulamada uzlaşma teklifine değil uzlaştırmacı görevlendirmesine engel teşkil eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, suç tarihinden itibaren bir aylık süre dolmadan dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi mümkün ise de bu süre zarfında uzlaştırmacı görevlendirilmesine UYAP bilişim sistemi müsaade etmemektedir. UYAP sisteminde yapılan bu güncelleme soğuma süresinin gözden kaçmaması anlamında yerinde bir uygulama olmuştur. Öte yandan insan psikolojisi de gözetildiğinde CMUY m. 12/5'te yer alan bu hükmün, tarafların olayın sıcaklığıyla fevri kararlar vermemeleri ve sağlıklı şekilde bir araya getirilmeleri için uygun zeminin oluşması bakımından oldukça isabetli bir hüküm olduğu ifade edilebilir.²¹⁹

Cumhuriyet başsavcılıkları nezdinde oluşturulan uzlaştırmacı listelerinde suça sürüklenen çocuklar yönüyle ayrı bir liste bulunmamaktadır. Bu nedenle suça sürüklenen çocukların taraf olduğu dosyalarda da genel tevzi şartları esasıyla görevlendirme yapılmaktadır. Ancak çocuklarla kurulacak iletişim yetişkinlere

²¹⁸ Çetintürk, "Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma", s. 489.

²¹⁹ Benzer yönde bkz. Arslan, "Uzlaştırma Süreci", s. 81; Ekici Şahin, Yemenici, s. 491.

nazaran çok daha hassas bir değer taşımaktadır. Örneğin, Belçika ve Almanya gibi ülkelerde çocuk faillerin dâhil olduğu uzlaştırma süreçleri çocuklar hakkında eğitim almış profesyonel uzlaştırmacılar üzerinden yürütülmektedir.²²⁰ Uzlaştırma sürecinde çocukların psikolojileri, gelişimleri, kırılganlıkları gibi gözetilmesi gereken birçok husus uzlaştırmacının bu alanlarda eğitim almasını gerektirmektedir. Öte yandan yalnızca çocukların taraf olduğu dosyalarda görevlendirilecek bir uzlaştırmacı havuzu oluşturulması iletişim yöntemlerinde istikrarı da tesis edecektir. Bu nedenlerle suça sürüklenen çocuklar yönüyle nitelikli uzman uzlaştırmacılardan müteşekkil ayrı bir liste oluşturulmasının elzem olduğu kanaatindeyiz.²²¹

2.1.3. Uzlaşma Teklifi

Uzlaştırmacı görevlendirmesi ile resmen başlayan sürecin ilk adımı taraflara yapılacak uzlaşma teklifidir. CMK m. 253/4-2.cümle'ye göre bu teklif uzlaştırmacı tarafından şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene yapılmaktadır. CMUY m. 29/2'ye göre müşteki veya suçtan zarar gören eğer özel hukuk tüzel kişisi ise vekâletnamede özel yetki olması kaydıyla vekile de uzlaştırma teklifinde bulunulabilecektir. Anılan fıkranın devamındaki üçüncü cümlede, reşit olmayan bir taraf varsa teklifin onun kanuni temsilcisine yapılması gerektiği hükme bağlanmıştır. Suça sürüklenen çocukları ilgilendiren düzenleme de bu cümlede saklıdır. Zira suça sürüklenen çocuğun taraf olduğu dosyalarda uzlaştırma teklifinin kendisine değil, kanuni temsilcisine yapılması gerekmektedir. Ancak kanun koyucu burada çocuk yerine “reşit” ibaresini kullanmıştır. Başka bir deyişle teklifin muhatabını belirlemek için tarafın çocuk olup olmadığına değil reşit olup olmadığına bakmak gerekecektir. Bu kavram Türk Medeni Kanunu m. 11'e göre 18 yaşını dolduran kimseye karşılık gelse de, 18 yaşını doldurmamasına rağmen evlilik veya mahkeme kararıyla reşit (ergin) olanlar da teklifin muhatabı olacaktır. Uzlaştırmacı, teklifi yapacağı kişiyi belirlerken tarafların teklif tarihindeki durumlarını esas alması gerekmektedir. Örneğin, suça sürüklenen çocuğun suç tarihinde olmasa dâhi teklif tarihinde reşit

²²⁰ Baytemir Kontacı, s. 1759.

²²¹ Benzer yönde bkz. Işıka, s. 79-80.

olduğunun tespiti hâlinde uzlaşma teklifi bizzat kendisine yapılacaktır. Reşitlik kıstasında teklif tarihi esastır.²²²

Suçta sürüklenen çocuklarda kanuni temsilci veli veya vasi olarak karşımıza çıkmaktadır.²²³ Suçta sürüklenen çocuk üzerindeki velayet hakkı anne ve babada birlikte bulunuyorsa her iki süje de teklif sürecine dâhil edilmelidir. Öğretide uzlaştırmacının anne ve babaya birlikte teklif götürmesi ve birinin reddetmesi hâlinde sürecin sonlandırılması görüşü ağırlıktadır.²²⁴ Kanaatimizce ortak velayet durumunda velilerden birine ulaşılamadığı durumlarda diğer velinin açık itirazı bulunmadığı sürece Cumhuriyet savcısınca büroya gönderme kararında takdir edilen kanuni temsilciye teklifte bulunulması yeterli kabul edilmelidir. Nitekim uygulamada da süreç benzer şekilde işletilmekte ve suçta sürüklenen çocuğun velayetini elinde bulunduran kanuni temsilcilerden birinin sürece katılımı yeterli görülmektedir.

Suçta sürüklenen çocuk ile kanuni temsilcisi arasında menfaat çatışması olduğu durumlarda kayyım atanması yoluna gidilmelidir.²²⁵ Dosya uzlaştırma bürosuna gönderilmeden kayyım atama sürecinin tamamlanması ve gönderme kararında kayyım bilgilerine yer verilmesi gerekmektedir. Kanuni temsilcinin iradesi ile suçta sürüklenen çocuğun iradesi çelişmesi durumunda çocuğun menfaati gözetilerek kanuni temsilcisinin iradesine üstünlük tanınması gerektiği ifade edilmektedir.²²⁶

Teklif aşamasına ilişkin yetişkinlerle ortak hükümlere baktığımızda, CMK m. 253/4 ve CMUY m. 29'a göre uzlaştırma teklifi açıklamalı tebligat, SEGBİS veya istinabe yoluyla yapılabilecektir. Uzlaştırmacı teklife ilişkin bu işlemleri uzlaştırma bürosu kanalıyla yerine getirecektir. Bununla birlikte uzlaştırmacının telefon, SMS, fax vb. yöntemlerle taraflara ulaşmasında bir beis yoktur. Ancak bu uzlaşma teklifi yerine geçmeyecektir (CMUY m. 29/7). Öğretide bu görüşmeler neticesinde uzlaşma teklifi net bir şekilde reddedildiğinde uzlaştırmacıyı tebligata zorlamak yerine iletişimin tespiti ve tutanak tanzimi gibi kolaylıklar sağlanarak süreci hızlandırmanın

²²² Hüsamettin Uğur, "Suçta Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma", *Terazi Hukuk Dergisi*, S.43, 2010, s. 138; Akbulut, Aksan, s. 162.

²²³ Olgun Değirmenci, "Uygulamacının 10 Sorusu Işığında Uzlaştırma", *Terazi Hukuk Dergisi*, C.14, S.151, 2019, s.666.

²²⁴ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 328; Işıka, s. 70.

²²⁵ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 329.

²²⁶ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 327.

faydalı olacağına dair görüşler ileri sürülmüştür.²²⁷ Uzlaştırmacı teklifi iletirken herkesin anlayacağı açıklıkta tarafları bilgilendirmekle yükümlüdür.²²⁸

CMK m. 253/4'ün son cümlesine göre, taraflardan birinin uzlaşma teklifine üç gün²²⁹ içinde herhangi bir cevap vermemesi hâlinde teklifi reddetmiş sayılacağı hükme bağlanmıştır. CMUY m. 30'da da bu durum tekrar edilerek CMK'nın 255. maddesi²³⁰ saklı tutulmak kaydıyla ayrıca diğer taraflara teklif yapılmayacağı belirtilmiştir. Birden fazla şüphelinin olduğu hâllerde herkesin kabul etme şartı aranmadığından uzlaştırma kabul edenlerle gerçekleştirilecek ve sonuçları da yalnızca onları bağlayacaktır.²³¹

2.1.4. Uzlaştırma Müzakereleri

Uzlaştırma süreci temelde iki aşamadan oluşmaktadır. Bunlar teklif aşaması ve müzakere aşamasıdır. Uzlaştırmacı tarafından iletilen uzlaşma teklifinin uyuşmazlığın muhataplarınca kabul edilmesi durumunda müzakere aşamasına geçmek için uygun şartlar oluşmuş olacaktır. Müzakere süreci bir bakımdan karar aşaması olduğundan uzlaştırmacının en önemli evresidir.²³² Artık bu aşamada uzlaştırmacı güzel bir şekilde hazırlanarak uzlaşının yollarını arayacaktır. Ancak burada tarafların özgür iradesinden ayrılmadan yol gösterici bir çerçevede görevini ifa etmesi gerekmektedir.²³³

Uzlaştırma müzakerelerinin en önemli ilkelerinden birisi gizliliklidir. Müzakereler esnasında konuşulanların orada kalacağına ilişkin güvence verilmediği sürece tarafların özgür iradelerini yansıtmaları da mümkün değildir. Bu kurala başta bizzat uymakla yükümlü olan uzlaştırmacı, bu hususta katılımcıları da açık bir şekilde bilgilendirmelidir. Bahse konu yükümlülük Cumhuriyet savcısına karşı da olsa geçerlidir. CMUY m. 31/2'de Cumhuriyet savcısının müzakerelerin kanuna uygun

²²⁷ Hüseyin İnce, “Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 297.

²²⁸ Çetintürk, “Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”, s. 504.

²²⁹ Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı'nın 35. maddesiyle CMK m. 253/4'te değişiklik yapılarak üç günlük sürenin yedi güne çıkarılması öngörülmektedir.

²³⁰ 5271 sayılı CMK m. 255/1: “Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.”

²³¹ Metin Feyzioğlu, “Uzlaştırma Teklifi ve Taraflara Bildirilmesi”, *Uğur Alacakaptan'a Armağan*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, C.1, İstanbul, 2008, s. 336.

²³² Erdem, Eser, Özşahinli, s. 153.

²³³ Yenisey, Nuhoglu, s. 864.

şekilde ilerlemesi amacıyla uzlaştırmacıya talimat verebileceği düzenlenmiş ise de bu talimat müzakere yöntemi ile sınırlı tutulmuştur.

CMK m. 253/13'e göre, uzlaştırma müzakerelerine uyuşmazlığın tarafları ile tarafların kanuni temsilcileri, müdafî ve vekilleri katılabilecektir. Düzenleme tahdidi nitelikte olduğundan sayılan kişiler dışında kimse müzakere sürecine dâhil olamayacaktır. Taraflar teklifi kabul etse dâhi müzakerelere katılıp katılmama hususunda özgür iradeleriyle hareket edebileceklerdir. CMUY m. 31/1-2. cümlede, kendileri veya kanuni temsilcileri ya da müdafî/vekilleri mazeret bildirmeksizin müzakereye katılmayan tarafın uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden tarafların bizzat katılmalarının zorunlu tutulmadığı da anlaşılmaktadır. Bununla birlikte uzlaştırmacı taraflarla ayrı ayrı icra edeceği toplantılarla da süreci yürütebilecektir (CMUY m. 31/3). Ancak bu düzenlemeler onarıcı adalet anlayışının ve uzlaştırma kurumunun temel felsefesi olan iletişim merkezli çözüm anlayışından uzaklaşılması olarak ifade edilmektedir. Zira iletişimin olmadığı yerde tarafların kalıcı barışından bahsedilemeyeceği gibi çözümün yalnızca maddi zarara indirgendiği bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır.²³⁴ Ancak diğer yandan özellikle de mağdur açısından tehlike arz eden, mağdurun bir araya gelmeyi istemediği özel durumlarda uzlaşmak için tarafları yüz yüze gelmeye mecbur bırakmaktansa uzlaştırmacının kolaylaştırıcılığından faydalanmak suretiyle sürecin yürütülmesi yerinde olabilir. Öğretide her iki taraf ile ayrı ayrı görüşülmesinin taraflarını kendilerini daha rahat hissetmelerine olanak sağlayacağı da ileri sürülmüştür.²³⁵ CMUY m. 31/2'ye göre birden fazla müzakere yapılmasında bir beis bulunmamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus yönetmelikte öngörülen sürelerdir.²³⁶

Suçta sürüklenen çocuk da uyuşmazlığın tarafı olarak müzakerelere katılabilecektir. Ancak teklif aşamasında olduğu gibi müzakerelerde de asıl muhatap kanuni temsilcidir. Bunun istisnası teklif aşamasında reşit olmayan çocuğun müzakere aşamasında reşit olmasıdır. Bu durumda artık kanuni temsilci devreden çıkarılarak

²³⁴ Benzer yönde bkz. Çetintürk, "Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma", s. 254-255.

²³⁵ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 1220.

²³⁶ Uzlaştırmacının, görevlendirilmesinin akabinde otuz gün içerisinde uzlaşma sürecini tamamlaması gerekmektedir. Bu süre Cumhuriyet savcısının onayı alınmak suretiyle yirmi günlük sürelerle en fazla iki kez uzatılabilir. (CMK m. 253/12)

sürece çocuk merkezli devam edilmelidir.²³⁷ Uyuşmazlığın diğer tarafları gibi suça sürüklenen çocuğun da müzakerelere bizzat katılımı zorunlu tutulmamıştır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi suça sürüklenen çocuğun kusur yeteneğine sahip olması kaydıyla uyuşmazlığın tarafı olarak sürece bizzat katılması onarıcı adaletin ve kurumun ruhuna uygun olandır.²³⁸ Bu durum çocuğun suç teşkil eden eylem ve davranışlarının görmezden gelinmemesi ve bu davranışın yanlış olduğunun farkına varması bakımından da oldukça önemlidir.²³⁹ Aynı zamanda suça sürüklenen çocuğun bir çocuk olduğu da unutulmamalıdır. Bu nedenle kusur yeteneğine haiz olsa dâhi uzlaştırma sürecini ve sonuçlarını tam manasıyla kavraması beklenemeyeceğinden menfaatini koruma adına süreç boyunca pedagog, sosyal hizmet çalışanı gibi uzmanların desteğiyle ilerlemekte fayda vardır.²⁴⁰ Ayrıca teklif aşamasından itibaren suça sürüklenen çocuk hakkında görevlendirilecek bir zorunlu müdafinin muhatap alınmasını savunan görüşler de mevcuttur.²⁴¹

Kanaatimizce çocukların taraf olduğu uzlaştırma süreçlerini, özgür iradelerini yansıtabilecekleri ve resmi uzman desteği alabilecekleri müzakere salonlarına taşımak isabetli olacaktır. Müzakere salonları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile işbirliği içerisinde tercihen adliyeler dışında ihdas edilerek kurumsal bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu salonlarda, uzlaştırma süreci başlatılmadan çocuğa psikososyal destek sunularak aynı zamanda çocuğun müzakerelere katılımının menfaatine olup olmadığı hususunda görüş bildirilmesi de yerinde olacaktır. Uzmanlar tarafından uygun görüş verildiği takdirde suça sürüklenen çocuğun müzakerelere katılımı kural hâline getirilmelidir. Bununla birlikte uzmanlar eşliğinde süreci takip eden uzlaştırmacının, süreç sonunda düzenleyeceği raporunda çocuk hakkında güvenlik tedbirine ihtiyaç olup olmadığı hususundaki görüşünün de belirtilmesi faydalı olacaktır. Böylece uygulamada çok sık rastlanmayan güvenlik tedbirleri, çocuğun menfaati gözetilerek aktif şekilde sürecin gündemine alınmış olacaktır.

²³⁷ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 332.

²³⁸ Akbulut, Aksan, s. 182.

²³⁹ Işıka, s. 74.

²⁴⁰ Mustafa Serdar Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2018, s. 96.

²⁴¹ Işıka, s. 72.

2.1.5. Edim

Uzlaştırma kurumunun temel gayelerinden biri suç nedeniyle oluşan maddi veya manevi zararın giderilmesidir. Failin, mağdurun zararını gidermeye yönelik eyleminin uzlaştırma kurumundaki ismi olan edim kavramı esasen Borçlar hukukundan transfer edilen bir kavram olup, alacaklının yerine getirilmesini talep etme hakkına sahip olduğu, borçlunun ise ifa yükümlülüğünü üstlendiği borç konusu olarak tanımlanmaktadır.²⁴² Uzlaştırmada mağdurun tatmini çoğu zaman edim ile mümkün olmaktadır.²⁴³

CMUY m. 33/1'de hukuka ve ahlaka aykırı olmadığı sürece tarafların istedikleri edim üzerinde karar kılacakları düzenlenmiştir. Aynı fıkra, belirlenebilecek edim türlerinde örnekleme yapılmış ancak bu konuda bir sınırlamaya gidilmemiştir.²⁴⁴ Anılan maddenin ikinci fıkrasında ise tarafların edimsiz olarak da uzlaşabilecekleri hükme bağlanmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklar bakımından edim konusunun nasıl belirleneceği veya neler belirlenebileceği hususunda ne kanunda ne de yönetmelikte ayrı bir düzenlemeye yer verilmeyerek yetişkinlerle aynı hükümlere tâbi kılınmıştır. Uzlaştırma sürecinin teklif ve müzakere aşamalarında muhatap suça sürüklenen çocuğun kanuni temsilcisi olduğu gibi edim belirleme konusunda da söz hakkı kanuni temsilciye aittir. Bu nedenle edimin belirlenmesi de kanuni temsilcinin maddi imkânları çerçevesinde şekillenmektedir.²⁴⁵ Burada iki temel sorun karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, mağdurun da rıza göstermesiyle belirlenen maddi edim

²⁴² Ahmet M. Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi Yayınları, Genişletilmiş 17. Bası, Ankara, 2013, s. 3.

²⁴³ Centel, Zafer, s. 516.

²⁴⁴ CMUY m. 33/1: “(1) Taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde aşağıdaki edimlerden bir ya da birkaçını veya bunların dışında belirlenen hukuka ve ahlaka uygun başka bir edimi kararlaştırabilirler:

a) Fiilden kaynaklanan maddi veya manevi zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddi veya manevi zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

c) Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,

ç) Mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi,

d) Topluma faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılımın sağlanması,

e) Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.”

²⁴⁵ Işıka, s. 76.

eğer kanuni temsilci tarafından yerine getirilirse “cezaların şahsiliği” ilkesinin ihlali gündeme gelecektir.²⁴⁶ Zira suç işlemeyen biri bir bakımdan yükümlülük altına sokulmuş olacaktır. İkincisi de, eğer mağdur maddi edim talebinden vazgeçmiyor ve kanuni temsilcinin imkânları da buna müsait değilse suça sürüklenen çocuk uzlaştırma kurumundan faydalanamayacak ve belki de cezaevine girmesiyle neticelenecek bir yargılama sürecine itilecektir.²⁴⁷ Suça sürüklenen çocuk hakkında özür dileme gibi manevi bir edim belirlenmesi de mümkündür. Ancak bunun kararlaştırma sürecinde de inisiyatif kanuni temsilcide olduğundan iradelerin çelişmesi durumu söz konusu olabilmektedir. Suça sürüklenen çocuk kendi iradesine aykırı olmasına rağmen kanuni temsilcisi tarafından belirlenen özür dileme edimini yerine getirdiği takdirde uzlaştırma kurumunun ruhuna uygun şekilde pişmanlık ve gönüllülük duyguları tesis edilememiş olacaktır. Aksi durumda ise kendisinin belirlemediği bir edimi yerine getirmemesi nedeniyle ceza yargılamasına maruz kalacaktır.²⁴⁸

Uzlaştırma kurumundan beklenen faydanın suça sürüklenen çocuklar yönüyle de alınabilmesi için maddi edimler ile özür dileme edimi arasına sıkışıp kalmış olan edim çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir.²⁴⁹ Her ne kadar uygulamada buna bir engel yok ise de kanun koyucunun suça sürüklenen çocuklar yönüyle özel edim türleri belirleyerek bu edimlerin belirlenmesini teşvik edici düzenlemeler yapması yerinde olacaktır. Esas olan suça sürüklenen çocukların bizzat yerine getirebilecekleri edim türlerinin belirlenmesidir. Bununla birlikte, mağdur tarafından maddi edimin şart koşulduğu hâllerde, sürecin yönünü kanuni temsilcinin olanaklarının belirlmesine mahal bırakmadan devlet eliyle rücu imkânı içeren bir fon sistemi kurulmasının yerinde olacağını ileri süren görüşler mevcuttur.²⁵⁰ Suça sürüklenen çocuğun uzlaştırma sürecinde karşı karşıya kaldığı maddi edim meselesinde devlet tarafından desteklenmesinin, aynı zamanda her iki tarafta oluşabilecek “nasıl olsa devlet karşılıyor” algısıyla kurumun kötüye kullanılması ihtimalinin rücu vb. bir şartla bertaraf edileceği mekanizmalara yer verilmesinin faydalı olabileceği ifade edilebilir.

²⁴⁶ Püren Akçay, Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, S. 9, s. 141.

²⁴⁷ Işıka, s. 76.

²⁴⁸ Elif Kardeş, “Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırmada Edim”, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Dergisi*, C. 1, S. 1, 2022, s. 102.

²⁴⁹ Baytemir Kontacı, s. 1752.

²⁵⁰ Işıka, s. 78.

Kanaatimizce, suça sürüklenen çocuğun tarafı olduğu uzlaştırma süreçlerinde belirlenecek edimin, çocuğun bizzat yerine getirebileceği edim türleriyle sınırlandırılması gerekmektedir. Maddi taleplerinden vazgeçmeyen mağdura ise hukuk mahkemelerinde tazminat davası açma imkânının getirilmesi isabetli olacaktır. Böylece mağdurun maddi ve manevi zararının giderilmesi yasal teminata kavuşturulurken, suça sürüklenen çocuğun da yalnızca maddi imkânları nedeniyle ceza yargılamasına maruz kalmasının önüne geçilmiş olacaktır.

2.1.6. Uzlaştırma Raporu

Uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerinin tamamlanmasının akabinde tanzim edeceği raporla sonucu uzlaştırma bürosuna bildirir. Uzlaşmanın olumlu sonuçlanması veya müzakere aşamasında olumsuz sonuçlanması durumunda uzlaştırma raporu tanzim edilmesi gerekirken, teklif aşamasında reddedilmesi nedeniyle olumsuz sonuçlanması hâlinde rapor yerine üst yazı ve ekindeki evrakların büroya gönderilmesi yeterli olacaktır.²⁵¹

CMUY m. 18/2'ye göre, uzlaşma raporunda tarafların imzalarının bulunması şarttır. Suça sürüklenen çocukların taraf olduğu uyuşmazlıklarda kural olarak muhatap kanuni temsilci olduğundan raporda imzası bulunması gereken kişi de kanuni temsilcidir. Müzakerelerin taraflarla bir araya gelinmeden yapıldığı durumlarda taraflardan birinin şehir dışında olması hâlinde istinabe yoluyla imzası alınabilecektir. Uygulamada, uzlaşma süreci teklif aşamasında dâhi olumsuz neticelense bu sonuç büroya rapor formatında bildirilmekte ancak tarafların imzalarının bulunma şartına bakılmamaktadır. Uzlaşma raporunda bulunması gereken diğer şart ise, taraflar arasındaki uzlaşmanın ne şekilde sağlandığına dair detaylı açıklamalara yer verilmesidir. Ancak suçun işlenmesi ile ilgili yapılan açıklamalar müzakereye katılanlar arasında kalacak ve rapora yansıtılmayacaktır (CMUY m. 18/2). Esasen müzakere sürecinde aksi kararlaştırılmadıkça gizlilik ilkesinin hâkim olduğu göz önüne alındığında edim konusu ve yerine getirilme şekli dışındaki açıklamalara raporda yer verilmemesi gerekir.

²⁵¹ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 124.

Uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı uzlaşma raporunu iki açıdan denetler. Bunlardan ilki uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığı hususudur. Özgür iradeye dayanmadan rapor tanzim edildiği anlaşılırsa, Cumhuriyet savcısı rapor üzerinde gerekçelerini belirtir ve raporu onaylamaz. Bu durumda uzlaştırma işlemi olumsuz kabul edilir ve uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davası açma yoluna gidilir. İkinci husus, belirlenen edimin hukuka ve ahlaka uygunluğudur. Burada Cumhuriyet savcısı edim türünü yalnızca bu kıstas üzerinden denetleyebilecektir. Eğer ki hukuka veya ahlaka uygun olmadığı kanaatine varırsa aynı şekilde gerekçelerini belirterek raporu onaylamayacaktır. Ancak bu durumda CMUY m. 17’de öngörülen sürelerle riayet edilmesi koşuluyla uzlaştırmacıya makul bir ek süre vererek edimin değiştirilmesini isteyebilir (CMUY m. 18/5-2. cümle).

Cumhuriyet savcısının uzlaştırma raporunu onaylaması veya onaylamamasına karşı bir itiraz yolu öngörülmemiştir. Bu nedenle soruşturma neticesine göre, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı itiraz kapsamında veya kamu davası açılırsa mahkemece verilen hükme karşı itiraz veya istinaf kapsamında uzlaştırma raporu da dosya ile birlikte kanun yoluna taşınmış olacaktır.²⁵²

2.1.7. Uzlaşma Belgesi

CMK m. 253/16 ile CMUY m. 19’a göre, taraflar uzlaşma teklifini reddetseler dâhi iddianame düzenlenene kadar aralarında tanzim edecekleri uzlaştıklarını gösterir belge ile Cumhuriyet savcılığına başvurabileceklerdir. Bu belge de tıpkı uzlaştırma raporu gibi tarafların imzasına haiz olmalıdır. Suça sürüklenen çocuklar bakımından kanuni temsilcisinin imzası bulunması şarttır.

Cumhuriyet savcısının, uzlaşma belgesi üzerinde de özgür iradeye dayanıp dayanmadığı, edimin hukuka ve ahlaka uygun olup olmadığı hususlarında denetim ve takdir yetkisi bulunmaktadır.²⁵³ Cumhuriyet savcısı bu hususlarda bir sorun görmediği takdirde belgeyi onaylayacak ve uzlaşma nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar tanzim edecektir. Bu şartlardan en az birinin sağlanmadığını tespit etmesi hâlinde

²⁵² Özbek, “Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s. 141-142.

²⁵³ Şahin, Göktürk, s. 217-218.

ise belge üzerine gerekçelerini yazacak ve onaylamayacaktır. Cumhuriyet savcısı belgeyi edimin hukuka ve ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle onaylamıyorsa edimi değiştirmeleri için taraflara makul bir süre verebilecektir. Bu süre içerisinde de şartlar sağlanmazsa iddianame tanzim ederek kamu davası açma yoluna gidecektir. İtiraz ile ilgili olarak uzlaştırma raporuna itiraz ile ilgili hususlar geçerlidir.

Uzlaşma belgesi, olumsuz sonuçlanan uzlaştırma süreci sonrasında sunulabileceği gibi henüz uzlaştırma yoluna gidilmeden de taraflar arasında tanzim edilip Cumhuriyet savcılığına sunulabilecektir. Bu durumda uzlaştırma süreci başlatılmadan dosya sonuçlandırılacaktır. Ancak Cumhuriyet savcısı uzlaşma belgesinin özgür iradeye dayanmadığını tespit etmesi nedeniyle belgeyi onaylamaz ise uzlaştırmacı görevlendirmesi yaparak resmi anlamda uzlaştırma sürecini başlatacaktır.

2.2. Kovuşturma Aşamasında Uzlaştırma Süreci

Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilen iddianamenin mahkemece kabul edilmesiyle birlikte kovuşturma evresi başlamış olur. Esasen kovuşturma aşamasında uzlaştırma istisnai bir nitelik taşımaktadır. CMUY m. 22/1'e göre kovuşturma aşamasında şu hâllerde uzlaştırma yoluna gidilmesi gerekmektedir:

- *Suçun vasfının değişmesi.* Suçun hukuki nitelendirmesi iddianamenin iadesi sebepleri arasında değildir (CMK m. 174/2). Bu sebeple mahkeme iddianameyi kabul ettikten sonra kendi nitelendirmesine göre ek savunma hakkı vererek yargılamayı sürdürecektir. Ancak uzlaşma kapsamında bulunmayan bir suç yönüyle açılan kamu davasında, mahkeme yargılamaya konu fiilin uzlaşma kapsamındaki suçlardan birine karşılık geldiği kanaatine varırsa önce uzlaştırma yoluna gidilmesi gerekmektedir.
- *Uzlaşma yoluna gidilmeden tanzim edilen iddianamenin kabulü.* Uzlaştırma bir kovuşturma şartı olduğundan, bu yola tevessül edilmeden uzlaşma kapsamındaki bir suç yönüyle tanzim edilen iddianamenin iadesi gerekmektedir (CMK m. 174/1-c). Ancak mahkeme iddianamenin kabulü aşamasında bu eksikliği fark etmeksizin sehven iddianameyi kabul edebileceği gibi kanunda belirtilen on beş günlük süre içerisinde iade etmediği için de iddianame kabul etmiş sayılabilir. İddianamenin kabul

edilmesiyle birlikte başlayan kovuşturma evresinde uzlaştırma yoluna gidilmediği anlaşılırsa mahkeme ara kararla uzlaştırma usulünün uygulanması isteyecektir.

- *İddianame yerine geçen bir belge ile doğrudan dava açılması.* Soruşturmanın Cumhuriyet başsavcılığı dışındaki bir makam tarafından yerine getirildiği özel düzenlemeler kapsamında doğrudan dava açılması nedeniyle uzlaştırma usulü uygulanmadığı durumlarda mahkemece uzlaştırma yoluna gidilmesine karar verilmesi gerekmektedir. 2457 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu’nun 53/c maddesinde yer alan düzenleme örnek olarak verilebilir.²⁵⁴
- *Dava açıldıktan sonra kanun değişikliğiyle suçun uzlaşma kapsamına alınması.* Uzlaşma kapsamında bulunmayan bir suç, dava açıldıktan sonra yapılacak yasal bir değişiklikle kapsama alınırsa lehe olan bu hüküm sanık hakkında tatbik edilerek uzlaştırma işlemlerinin uygulanmasına yönelik ara karar kurulacaktır.

Kovuşturma aşamasında uzlaştırma yoluna gidilmesi gerektiğinin anlaşıldığı hâllerde mahkeme ara karar kurarak uzlaştırma yapılması için gerekli belgeler ile birlikte dosyayı Cumhuriyet başsavcılığı uzlaştırma bürosuna gönderecektir (CMUY m. 22/1, 22/3). Burada niteliği itibarıyla bir ara karardan bahsedilmiş olup durma kararı verilmesi söz konusu değildir. Bu nedenle yargılamaya ilişkin eksik delillerin toplanmasında bir mahzur bulunmamaktadır.²⁵⁵ Uzlaştırmanın kimler arasında hangi suç yönüyle yapılacağına büroya gönderilen ara kararda açık şekilde yer verilmesi gerekmektedir (CMUY m. 22/3-2. cümle). Eğer bu bilgilere yer verilmezse uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı eksikliklerin giderilmesi talebiyle dosyayı mahkemeye geri gönderebilir (CMUY m. 22/5) Cumhuriyet savcısı yaptığı incelemede mahkemenin uzlaştırma uygulanmasını istediği suçun açık şekilde uzlaşma kapsamında bulunmadığını tespit etmesi hâlinde ara kararın yeniden değerlendirmesini isteyebilecektir (CMUY m. 22/6). Ancak bu yalnızca bir hatırlatma

²⁵⁴ Erdal Yerdelen, “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2018, s. 149.

²⁵⁵ Arslan, “Uzlaştırma Süreci”, s. 120-121; Aksi yönde bkz. Yaprak Öntan, “Kovuşturma Evresinde Uzlaşmanın Sonucu Olarak Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı Verilmesinin Yerindeliği”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1, 2018, s. 68.

niteliğinde olup mahkemenin kararında ısrar etmesi durumunda uzlaştırma işlemlerinin uygulanması gerekmektedir.²⁵⁶

Kovuşturma aşamasında dosyanın gönderilmesi akabinde büro tarafından Cumhuriyet savcısının onayıyla bir uzlaştırmacı görevlendirilerek süreç başlatılır. Uzlaştırma işlemleri soruşturma aşamasına benzer şekilde yürütüldüğü için teklif ve müzakere aşamalarına ilişkin açıklamaları burada tekrar etmiyoruz.²⁵⁷ Esasen uzlaştırma raporu ve uzlaşma belgesine ilişkin şartlar da soruşturma evresiyle aynıdır.²⁵⁸ Burada dikkat çekilmesi gereken husus, uzlaştırma raporunun ve/ya belgesinin özgür iradeye dayanması ile edimin hukuka ve ahlaka uygun olmasına ilişkin denetlemenin mahkeme tarafından yapılmasının öngörülmüş olmasıdır (CMUY m. 25/4, 25/5). Cumhuriyet savcısı büroya sunulan uzlaştırma raporunu mahkemeye gönderecek ve sarf kararı yazmak için mahkemenin onay veya ret kararını bekleyecektir (CMUY m. 25/6). Mahkeme anılan hususlara aykırılık tespit etmesi durumunda gerekçesini rapor üzerinde belirtmek kaydıyla raporu onaylamayacaktır. Ancak edimin hukuka ve ahlaka uygun olmadığı gerekçesiyle onaylamazsa edimin değiştirilmesi maksadıyla dosyayı yeniden uzlaştırma bürosuna gönderebilecektir.

2.3. Kanun Yolu Aşamasında Uzlaştırma Süreci

Kovuşturma aşaması, fail hakkında verilen hükmün kesinleşmesi ile tamamlanmaktadır. Hüküm kesinleştikten sonra niteliğine göre infaz aşaması başlayacaktır. Bu nedenle kanun yolu aşamasının da bir kovuşturma süreci olduğu ifade edilmelidir.

“Bölge adliye mahkemesinde inceleme ve kovuşturma” başlıklı CMK m. 280/1-f’de, uzlaşmaya tâbi bir suçta uzlaştırma usulü uygulanmaksızın karar verildiğinin tespiti hâlinde bozma kararı verilerek dosyanın ilk derece mahkemesine gönderileceği düzenlenmiştir. Temyiz incelemesinde de benzer bir durumun varlığı hâlinde Yargıtay tarafından aynı yol izlenecektir.

Kanun yolu aşamasında iki durumda uzlaştırma yoluna gidilmesi için hükmün bozulması kararı verilebilecektir. Bunlardan ilki, ilk derece aşamasında uygulanan

²⁵⁶ Yerdelen, “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü”, s. 152.

²⁵⁷ Bkz. s. 85 vd.

²⁵⁸ Bkz. s. 91 vd.

uzlaştırma işleminin eksik veya hatalı uygulanması hâlidir. Örneğin, uzlaşma teklifini içerir tebligat usulüne uygun yapılmamasına rağmen üç gün içerisinde dönüş yapılmadığı gerekçesiyle uzlaştırma süreci olumsuz şekilde sonlandırılmış ise işlemin usulüne uygun şekilde tekrar edilmesi için bozma kararı verilip ilk derece mahkemesine gönderilecektir. İkincisi ise, dosyaya konu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun kanun yolunda anlaşılması hâlidir. Yargılamaya konu suçun kanun yolunda farklı nitelendirilmesi²⁵⁹ veya bu aşamada yapılacak kanun değişikliği ile suçun uzlaşma kapsamına alınması²⁶⁰ gibi durumlarda ilk derece mahkemesinin kararı bozularak uzlaştırma usulünün uygulanması istenecektir.

Cumhuriyet savcısı veya mahkemenin, Yönetmelik uyarınca uzlaştırma raporu veya uzlaşma belgesine ilişkin özgür irade ile edimin hukuka ve ahlaka uygunluğu esasıyla yapacağı denetim kapsamındaki onaylamama kararları da kanun yolu aşamasında incelenecektir. Rapor veya belgenin onaylanmama gerekçesi yerinde bulunmadığı takdirde üst mahkeme hükmü bozarak düşme kararı verilmesini isteyebilecektir.

2.4. İnfaz Aşamasında Uzlaştırma Süreci

İlk derece mahkemesince kurulan hükme itiraz edilmemesi veya gidilen kanun yolu aşamalarında hükmün onanması suretiyle kesinleşmesi durumunda artık infaz aşamasına geçilecektir.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun²⁶¹ m. 98/1’de, mahkeme hükmünün yorumunda tereddüt olması veya sonradan yürürlüğe giren kanunun hükümlünün lehine olması durumlarında tereddüdün giderilmesi amacıyla hükmü veren mahkemeden karar isteneceği düzenlenmiştir. İnfaz savcılığı açıkça uzlaştırma usulü uygulanmaksızın karar verildiğini tespit etmesi hâlinde bu husus belirten bir yazıyla mahkemeden karar isteyebileceği gibi aynı esnada şartları oluşması kaydıyla kanun yararına bozma talebinde bulunabilecektir. Öte yandan, hükme konu suçun infazı aşamasında uzlaşma kapsamına alınmış olması hâlinde yine

²⁵⁹ Yargıtay 4. CD.’nin 28.11.2022 tarih, 2022/26968 E., 2022/23692 K. sayılı ilâmı.

²⁶⁰ Yargıtay 4. CD.’nin 22.11.2017 tarih, 2017/2248 E., 2017/25466 K. sayılı ilâmı.

²⁶¹ 29.12.2004 tarih ve 25685 sayılı Resmi Gazete.

mahkemeden karar istenerek infaz durdurulacaktır. Bu durumda dosya uzlaştırma bürosuna gönderilerek sonucuna göre değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Yargılaması tamamlanmış olan bir suçun infaz aşaması da tamamlanmış ise dosyanın tekrar ele alınarak herhangi bir uyarılama yapma imkânı yoktur. Bu hususta Yargıtay'ın aksi yönde kararları²⁶² mevcut ise de her lehe kanun düzenlemesi sonrası infaz edilmiş dosyaların tekrar ele alınması düşünülemeyeceğinden genel kabul uzlaştırma kurumunun infaz aşamasından sonra uygulanamayacağı yönündedir.

3. UZLAŞTIRMANIN SONUÇLARI

3.1. Tarafların Uzlaştırılması Durumunda

3.1.1. Soruşturma ve Kovuşturmanın Sona Ermesi

Uzlaştırma kurumunun, taraflar arasında yürütülen sürecin neticesine göre birtakım sonuçları bulunmaktadır. Uzlaşmanın sağlanması hâlinde doğacak hukuki sonuçlar CMK'nın 253. ve 254. maddeleri ile CMUY'nin 20. ve 27. maddelerinde düzenlenmiştir. Kuşkusuz kurumun en temel sonucu soruşturma ve kovuşturma sürecini sona erdirmesi olarak ifade edilebilir.

CMUY m. 20/1'e göre, soruşturma evresinde taraflar arasında edimsiz olarak uzlaşma sağlanması veya belirlenen edimin tek seferde yerine getirilmesi hâlinde şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı tanzim edilerek soruşturma sonlandırılacaktır. Cumhuriyet savcısı gerekli görürse suça sürüklenen çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu'nda yer verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden talep edebilecektir. Bu tedbirler ÇKK'nın 5. maddesinde düzenlenmiş olup çocuğun danışmanlık, eğitim, bakım, barınma ve sağlık ihtiyaçlarına yönelik alınacak tedbirlerden ibarettir.²⁶³

²⁶² Bkz. Yargıtay 12. CD.'nin 20.02.2019 tarih, 2018/538 E., 2019/2291 K. sayılı ilâmı.

²⁶³ 5395 sayılı ÇKK m. 5/1: "Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan; a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye, b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine, c) Bakım tedbiri,

Edimli uzlaşmalarda, edimin ileri bir tarihte yerine getirileceği veya takside bağlanması kararlaştırılmış ise şüpheli veya suça sürüklenen çocuk hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir. Burada CMK'nın 171. maddesindeki şartlar aranmayacaktır. Edimin süreklilik arz ettiği durumlarda da aynı hüküm geçerlidir. Edimin yerine getirilip getirilmediğinin takibi uzlaştırmacı tarafından değil uzlaştırma bürosu tarafından yapılacaktır (CMUY m. 20/2). Eğer ki edim kararlaştırılan sürede yerine getirilirse erteleme kaldırılarak kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar tanzim edilecektir (CMUY m. 20/3).

Uzlaştırma yoluna kovuşturma aşamasında gidilen hâllerde, taraflar arasında uzlaşmanın edimsiz şekilde sağlanmış olması yahut edimin tek seferde yerine getirilmiş olması durumlarında mahkeme düşme kararı vererek kovuşturmayı sonlandıracaktır. CMUY m. 27/2'ye göre, edimin ileri tarihte veya taksitler hâlinde yerine getirileceği kararlaştırılmış ise yahut edim süreklilik arz ediyorsa CMK'nın 231. maddesindeki şartlar aranmadan hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararı verilecektir.²⁶⁴ Edime yönelik taahhütler kovuşturma aşamasında infaz savcılığı tarafından takip edilecektir.²⁶⁵ HAGB sonrası uzlaşmanın gerekleri taahhüt edilen şekilde yerine getirilirse HAGB kararı ortadan kaldırılarak düşme kararı verilecektir.

çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine, d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına, e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, Yönelik tedbirdir."

²⁶⁴ Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı'nın 36. maddesiyle CMK m. 254/2'de değişiklik yapılarak edimin yerine getirilmesinin ileri tarihte bırakılması, takside bağlanması ya da süreklilik arz etmesi durumunda sanık hakkında durma kararı verileceği öngörülmektedir. Madde gerekçesine göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının sanık hakkında durma kararına nazaran daha aleyhe sonuç doğurabilecek nitelikte olması nedeniyle değişikliğe gidilmektedir.

²⁶⁵ Özbek, "Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü", s. 126.

3.1.2. Adli Sicil ve Arşiv Kaydı

5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun²⁶⁶ 4. maddesine göre adli sicile kesinleşmiş mahkûmiyet hükümleri kaydedilecektir. İşlenecek tüm kayıtlar önce adli sicile kaydedilmekte, sicil kaydının silinmesinin akabinde arşiv kaydına alınmaktadır.²⁶⁷

Uzlaştırma sürecinin olumlu sonuçlanması hâlinde soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, kovuşturma aşamasında düşme kararı verilecektir. Şüpheli veya sanık hakkında bir mahkûmiyet kararı söz konusu olmadığından herhangi bir adli sicil kaydı da oluşmayacaktır.

Uzlaştırmada edime ilişkin vade veya taksit kararlaştırılmış yahut süreklilik arz eden bir edim türü üzerinde anlaşılmış ise, soruşturma evresinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı (KDAEK), kovuşturma evresinde HAGB kararı verilecektir. Adli Sicil Kanunu m. 6/1’e göre bu kararlar yalnızca hâkim ve Cumhuriyet savcılarının görebileceği bir sisteme kaydedilir. Bu işlem de adli sicil veya arşiv kaydı niteliği taşımaz. Edimin yerine getirilmesi hâlinde bu kararlar kaldırılarak kovuşturmayaya yer olmadığı veya düşme kararı verileceğinden nihayet bu kayıtlar da silinir.

3.1.3. Tekerrür

Tekerrür, bir kimsenin suç teşkil eden eylemi nedeniyle mahkûm edildikten sonra yeniden bir suç işlemesi olarak tanımlanmaktadır.²⁶⁸

Uzlaştırmının olumlu sonuçlanması durumunda fail hakkında bir mahkûmiyet hükmü kurulamayacağından gerçekleştirdiği eylem de tekerrüre esas olmayacaktır. Ancak burada şüpheli ve sanık ile suça sürüklenen çocukların ayrımını yapmak gerekmektedir. TCK’nın tekerrürü düzenleyen 58. maddesinde tekerrürün şartları sıralanırken aynı maddenin 5. fıkrasında suç tarihi itibarıyla on sekiz yaşını doldurmayanların işlediği suçların tekerrüre esas olmayacağı düzenlenmiştir. Kanun koyucu tekerrür konusunda suça sürüklenen çocuklara özgü bir düzenlemeye gitmiş ve suça sürüklenen çocukların işlediği suçların tekerrüre esas olmayacağını açıkça

²⁶⁶ 01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazete.

²⁶⁷ İsmail Ercan, “*Ceza Hukuku Genel Hükümler*”, 13. Baskı, Kuram Kitap, Kocaeli, 2017, s. 318.

²⁶⁸ Koca, Üzülmöz, “*Genel Hükümler*”, s. 598; Erem, Danışman, Artuk, s. 618.

düzenlemiştir.²⁶⁹ Bu doğrultuda, uzlaştırma kurumunun suça sürüklenen çocuklar bakımından tekerrür konusunda olumlu veya olumsuz bir etkisinin bulunmadığı söylenebilir.

3.1.4. Müsadere

Müsadere, suç ile ilgili eşya veya suçtan kaynaklı maddi menfaatlerin mahkeme kararıyla devletin tasarrufuna geçirilmesidir.²⁷⁰ TCK m. 54 ve 55'te eşya ve kazanç müsadere olarak iki ayrı düzenleme mevcuttur. Her iki durumda da suçta kullanılan, suç işlenmesi için tahsis edilen veya suç nedeniyle elde edilen eşya veya kazancın müsadere söz konusudur. Müsadere hükümlerinin uygulanabilmesi için suç tespiti yapılması gerekmektedir. Bu ise ancak yargılama neticesinde verilmiş bir mahkûmiyet kararı ile ortaya konulabilecektir. Mahkûmiyet kararı müsadere uygulanmasının şartıdır.²⁷¹ Elbette burada anılan müsadere TCK 54/1 ve TCK 55. maddesi kapsamındaki müsadere olarak kabul edilmelidir. TCK m. 54/4²⁷² kapsamına giren bizatihi suç teşkil eşyanın müsadere için mahkûmiyet kararına ihtiyaç bulunmamaktadır.²⁷³

Uzlaşma hâlinde müsadere hükümlerinin nasıl uygulanacağı hususunda kanun veya yönetmelikte bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak uzlaşma sağlanması durumunda ortada bir mahkûmiyet hükmü bulunmayacağından TCK m. 54/1 kapsamındaki müsadere uygulanamayacağı kanaatindeyiz. TCK m. 54/4 kapsamındaki eşyalar yönüyle mahkûmiyet kararına ihtiyaç bulunmadığından uzlaşma sağlansa dâhi müsadere kararı verilmelidir.²⁷⁴

3.1.5. Maddi ve Manevi Tazminat Hakkı

5560 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler kapsamında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun uzlaştırmayı düzenleyen 253. maddesi yeni baştan düzenlenmiştir. Anılan maddenin 19. fıkrasına eklenen “... *Uzlaşmanın sağlanması halinde,*

²⁶⁹ Ali Rıza Çınar, “Çocuk Ceza Hukuku Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu ve Yargılanmaları”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 89.

²⁷⁰ Ünver, Hakeri, s. 738.

²⁷¹ Kaymaz, Gökcan, s. 209.

²⁷² 5237 sayılı TCK m. 54/4: “Üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya, müsadere edilir.”

²⁷³ Kaymaz, Gökcan, s. 209.

²⁷⁴ Aynı yönde bkz. Çetin Arslan, “Uzlaştırmanın Sonuçları”, *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2021, s. 131.

soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.” cümlesiyle uzlaştırmının özel hukuk bakımından da sonuç doğurması öngörülmüştür. Bu cümle uyarınca taraflar ister edimli ister edimsiz olarak uzlaşmış olsun suç konusu eylem nedeniyle hukuk mahkemelerinde maddi veya manevi tazminat davası açılamamaktaydı.

CMK m. 253/19-5. cümlede yer alan “*Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz;*” bölümünün iptali istemiyle İzmir 2. Asliye Ticaret Mahkemesince gidilen itiraz başvurusunda Anayasa Mahkemesi bahse konu bölümün iptaline karar vermiştir. Mahkeme kararın gerekçesinde, suç nedeniyle meydana gelen zararın öngörülebilir olması durumunda tarafların tazminat davası açamayacakları hususunda bilgilendirilmelerini de dikkate alarak düzenlemenin ölçülü olduğunu belirtmiş ise de, uzlaşma görüşmeleri sırasında öngörülemeyen ve sağlıklı şekilde belirlenmesi mümkün olmayan zararlar yönüyle de tazminat davası açılmamasının ilgililerin katlanamayacakları bir külfet olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu zararlar arasında herhangi bir ayırım yapılmadan tazminat davası açılmayacağını içeren kuralın ölçülülük ilkesini ihlal ettiğini ifade etmiştir.²⁷⁵

Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararıyla birlikte cümlenin iptale konu olmayan “*açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.*” bölümünün de anlamını yitirdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda, kanun koyucu tarafından hem Kanun’da hem de aynı hükümleri içeren Yönetmelik’te²⁷⁶ yeni bir düzenleme yapılması gerektiği açıktır. Kanaatimizce bu düzenlemenin, uzlaşma sonrası tazminat talep edilemeyeceğine ilişkin kuralın şüpheli, sanık veya suça sürüklenen çocuk yönüyle bir güvence teşkil ettiği ve uzlaştırmının başarılı sonuçlanmasına katkıda bulunduğu hususları göz ardı edilmeden Anayasa Mahkemesi’nin işaret ettiği zarar ayırımına dikkat edilmek suretiyle yapılması isabetli olacaktır.²⁷⁷

²⁷⁵ AYM’nin 26.07.2023 tarih, 2023/43 Esas, 2023/141 Karar sayılı kararı. (18.10.2023 tarihli ve 32343 sayılı Resmi Gazete)

²⁷⁶ Bkz. CMUY m. 7/6.

²⁷⁷ Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı’nın 35. maddesiyle CMK m. 253/19’da değişikliğe gidilerek Anayasa Mahkemesi’nin iptal ettiği cümle yerine “*Uzlaşmanın sağlanması halinde, uzlaşma anında tespit edilemeyen veya uzlaşmadan sonra ortaya çıkan zararlar hariç, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz*” şeklinde bir düzenleme yapılması öngörülmektedir.

CMK m. 141’de özel bir tazminat düzenlemesine yer verilmiştir. Hakkında yürütülen soruşturma veya kovuşturma kapsamında gözaltı, tutukluluk gibi koruma tedbirlerine muhatap olan taraf hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair veya beraat kararı verilmesi durumunda tazminat talep etme hakkı bulunmaktadır. Ancak Kanun’un 144. maddesinde uzlaşma nedeniyle hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı, düşme kararı, erteleme veya durma kararı verilenlerin tazminat talep edemeyeceği düzenlenmiştir. Zira uzlaşma sağlanması hâlinde mahkûmiyet söz konusu olmadığı gibi tazminat hakkını doğuracak aklanma niteliğindeki bir karar da söz konusu olmamaktadır.

3.2. Tarafların Uzlaştırılabilmesi Durumunda

3.2.1. Soruşturma ve Kovuşturmanın Devamı

Uzlaştırma teklif veya müzakere aşamalarında olumsuz sonuçlanabilmektedir. Uzlaşma teklifinin taraflarca kabul edilmesi müzakere aşamasında uzlaşmak zorunda oldukları anlamına gelmeyip belirli şartlar dâhilinde uzlaşılacakları iradesini yansıtan bir ön kabul niteliğindedir. Nihayet müzakere aşamasında uzlaşma sağlanamadığı takdirde de teklif aşamasında reddedilmesiyle aynı sonuçları doğuracaktır.

Uzlaştırma sürecinin olumsuz neticelenmesi durumunda fail hakkında soruşturma veya kovuşturma devam edecektir. Bu uzlaştırmanın alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olmasının sonucudur.

Soruşturma evresinde uzlaştırma yoluna gitmek için yeterli şüphe şartı bulunduğundan uzlaştırma sağlanamadığı takdirde kural olarak uzlaşmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davası açılacaktır. Ancak uzlaştırma süreci delil toplamaya engel olmadığından²⁷⁸ büroya gönderme kararı sonrasında fail hakkında yeterli şüpheyi bertaraf edecek yeni bir delilin dosyaya girmesi durumunda şüpheli veya suça sürüklenen çocuk hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilebilecektir.²⁷⁹

²⁷⁸ Bkz. 5271 sayılı CMK m. 253/8 ve CMUY m. 7/8.

²⁷⁹ Erdem, Eser, Özşahinli, s. 324.

Kovuşturma evresinde başvurulan uzlaştırma işlemlerinin olumsuz sonuçlanması hâlinde fail hakkında yargılama kaldığı yerden devam edecektir. Uzlaştırma, kovuşturma evresinde istisnai nitelik taşıması nedeniyle bir bakımdan kovuşturma şartının yerine getirilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Bu nedenle uzlaştırma sağlanamazsa fail hakkında mahkûmiyet kararı verilebileceği gibi beraat kararı verilmesi de mümkündür.

Uzlaşmanın edimli olarak sağlandığı ancak edimin yerine getirilmesinin ileri bir tarihe bırakıldığı, takside bağlandığı ya da süreklilik arz ettiği durumlarda edim yerine getirilmezse uzlaştırma olumsuz sonuç doğuracaktır. Bu durumda şüpheli, sanık veya suça sürüklenen ocuk hakkında verilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kaldırılarak yargılama yoluna gidilecektir. Ancak kanun koyucu burada uzlaştırma sürecini ve süreç neticesinde tanzim edilen raporu hiçe saymayarak CMK m. 253/19-son cümlede, taahhüt edilen edimin hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi durumunda uzlaştırma raporunun İcra ve İflas Kanunu 38. maddesinde düzenlenen ilâm niteliğini haiz belgelerden sayılacağı hükmüne yer vermiştir. Bu düzenleme mağdur veya suçtan zarar görenin faile yönelik ilâmlı icra takibinde bulunabilmesinin yolunu açmaktadır. Uzlaşma belgesi de aynı hükme tâbidir. Taraflar arasında belirlenen edim türü mirasçılar tarafından da yerine getirilmesi mümkün bir edim türü ise mirasçılara yönelik de takip başlatılabilecektir.²⁸⁰ Edim, tarafların karşılıklı anlaşmalarıyla belirlenip uzlaştırma raporunda imza altına alınması nedeniyle özel hukuk hükümleri kapsamında takibi yapılabilen borç sayılmaktadır.²⁸¹

3.2.2. Zamanaşımı

CMK m. 253/21'e göre, taraflardan herhangi birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulmasından itibaren uzlaştırma işleminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırma raporunun büroya teslim edildiği tarihe kadar dava zamanaşımı duracaktır. Uzlaştırma girişiminin müzakere aşamasında sonuçsuz kalması durumunda uzlaştırma raporunun büroya teslim edildiği tarih esastır. Teklif aşamasında sonuçsuz kalması hâlinde ise

²⁸⁰ Akbulut, Aksan, s. 78.

²⁸¹ Mustafa Aydın Işık, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 100.

uzlaştırmacı tarafından rapor tanzimi zorunlu olmadığından teklifin reddedilmesi yahut usulüne uygun tebligata rağmen süresi içerisinde dönüş yapılmaması durumunda sonuçsuz kaldığı kabul edilerek dava zamanaşımı işlemeye başlayacaktır.

CMK m. 253/21’de uzlaştırma sürecinde zamanaşımıyla birlikte bir kovuşturma şartı olan dava süresinin de işlemeyeceğı belirtilmiştir. Dava süresi, birtakım suçlar hakkında kamu davası açma süresini sınırlandıran, yalnızca ilgili kanunda belirlenen süre içerisinde ceza davası açılabileceğini öngören düzenlemelerdir. Uzlaştırma ile ilgili olarak, zamanaşımı ve dava süresinin durması aynı hükümlere tâbidir.²⁸²²⁸³

CMUY m. 20/2 ve 27/2’de yer verilen düzenlemelere göre, uzlaştırma kapsamında belirlenen edimin ileri bir tarihe bırakılması, taksitler hâlinde ödenmesinin kararlaştırılması veya süreklilik arz eden bir edim türü belirlenmesi durumlarında soruşturma evresinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi, kovuşturma evresinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verileceğini ifade etmiştik. Aynı fıkraların son cümlelerinde erteleme veya geri bırakma süresince zamanaşımının işlemeyeceğı düzenlenmiştir. Edimin yerine getirilmemesi hâlinde sözü edilen kararlar kaldırılarak fail hakkında yargılama yapılacağından belirtilen süre zarfında zamanaşımının durması önem arz etmektedir.

Uzlaştırma sürecinde tarafların özgür iradelerini yansıtabilmeleri için her türlü baskıdan arı bir şekilde uzlaşının yollarına odaklanmaları gerekmektedir. Zamanaşımı da fail hakkında dava açılmasını ve ceza verilmesini engelleyen bir kurum olduğundan mağdur üzerinde baskı oluşturması muhtemeldir. Bu nedenle uzlaştırma yoluna gidildiğı durumlarda zamanaşımı ve dava süresinin durmasına yönelik hükümler hem uzlaştırmacı bakımından hem de taraflar bakımından yerinde bir düzenlemedir.

²⁸² Akbulut, Aksan, s. 227

²⁸³ Örneğın, 5187 sayılı Basın Kanunu m. 26/1 ve 26/2’ye göre, basılmış eserler vasıtasıyla işlenen ya da Basın Kanunu’nda düzenlenen suçlarla ilgili, dava zamanaşımını aşmamak kaydıyla, basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edildiğı tarihten itibaren veya teslim edilmemesi durumunda suça konu eylemin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından öğrenildiğı tarihten itibaren günlük süreli yayınlar bakımından iki ay, diğeri basılmış eserler bakımından dört ay içerisinde ceza davası açılması zorunludur.

SONUÇ

Suç varsa ceza da olmalıdır felsefesi üzerine inşa edilen cezalandırıcı adalet sistemi, suç teşkil eden eylemin topluma ve suçun muhataplarına yansımalarını göz ardı eden bir anlayış temelinde var olmuştur. Kamu düzeninin tesisi için iletişime dayalı toplumsal barış hedefinden kısmen de olsa fedakârlık edilmesinin sonucu olarak, işlenen her suç sonrası toplumdaki hasarın daha da artması kaçınılmaz olmuştur. Kuşkusuz hasar büyüdükçe tamiri de zorlaşmaktadır. Hukuk kurallarında caydırıcılık kadar önemli olan bir husus daha vardır ki; o da onarıcılıktır. Bu ise ancak iletişim temelinde mümkündür. Devletlerin kurulmasıyla daha katı uygulanmaya başlanan cezalandırıcı adalet sisteminin iletişimle olan kopukluğu devletleri alternatif sistem arayışı içerisine sokmuştur. Öyle ki, işlenen suçlar cezalandırılrsa da mağdur ve failin memnuniyeti önemslenmediği için toplumda tam manasıyla adalet duygusu yerleşmiyordu. Bu gelişmeler esasen insanlığın hiç de yabancı olmadığı fikir ve uygulamaların 1900’lü yılların sonuna doğru yeniden filizlenmesine ve onarıcı adalet anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Onarıcı adalet anlayışını cezalandırıcı adaletten ayıran en önemli özelliklerinden biri iletişim temelli olmasıdır. Devlet, faili cezalandırma yetkisini kullanmadan önce yasal bir zeminde mağdur ile failin bir araya getirilerek diyalog yoluyla uyuşmazlığı çözüme kavuşturmalarına imkân tanımaktadır. Mağdurun duygu ve düşünceleri, failden beklentileri, suç nedeniyle uğradığı zararın giderilmesine yönelik talepleri burada dikkate alınmaktadır. Böylece suçun doğrudan muhatabı olan mağdurun memnuniyeti ön plana alınmıştır. Bu bağlamda onarıcı adaletin mağdur odaklı olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Ancak bu durum failin önemslenmediği anlamına gelmez. Onarıcı adaletin mağdur kadar fail yönüyle de olumlu sonuçlar öngören bir anlayış olduğunu belirtmek gerekir. Hele hele fail çocuk olduğunda bu durum daha özel bir anlam kazanmaktadır.

Çocuklar, gerek bedensel gerekse düşünsel yapıları itibarıyla yetişkinlere nazaran daha yetersiz durumdadırlar. Bu nedenle davranışlarını yönlendirme noktasında tam bir irade ve hâkimiyete sahip olduklarını söylemek de mümkün değildir. Esasen ceza hukukumuzda da çocuk şüpheli veya çocuk sanık kavramları yerine suça sürüklenen çocuk sıfatı kullanılarak çocukların işledikleri suç nedeniyle

mağdur oldukları da kabul edilmiştir. Hukukun en temel işlevlerinden birisinin güçsüzleri korumak olduğu göz önüne alındığında buna en çok muhtaç olanların henüz iyi-kötü, doğru-yanlış, yasal-yasa dışı vb. ayrımları hakkıyla yapamayan çocuklar olduğu tartışılmazdır. Öyleyse çocukların taraf olduğu uyuşmazlıklarda çocuğun yüksek yararı gözetilmelidir.

Onarıcı adalet anlayışı kapsamında hukukumuza kazandırılan uzlaştırma kurumu, suça sürüklenen çocuklar hakkında salt yaptırım fikrinden uzaklaşarak alternatif bir çözüm yöntemi sunması bakımından önem arz etmektedir. Kanada, Almanya, Belçika gibi birçok ülkede uzlaştırmanın ilk örneklerinin çocuk failer hakkında uygulandığı görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların taraf olduğu uyuşmazlıkların, yargı makamlarının kontrolünde ancak mümkün olduğu kadar mahkeme salonları dışında çözüme kavuşturulması çocuğun korunması anlamında devletin bir ödevidir. Kurum etkin şekilde uygulandığı takdirde çocuklar bakımından adalet süreci cezalandırıcı değil onarıcı etkilerini gösterecektir. Zira suça sürüklenen çocuk bu sistemde, hakkında verilecek cezayı beklemekten başka bir çaresi olmayan pasif süje konumundan çıkıp, suç teşkil eden eylemin meydana getirdiği hasarları tamir imkânına kavuşan aktif bir konuma erişecektir. Bununla birlikte, süreç içerisinde kurulacak diyalog sayesinde, gerçekleştirdiği eylemin mağdurda hangi duygu ve düşüncelere sebep olduğuna bizzat tanıklık ederek eyleminin yanlış olduğunun farkına varması beklenmektedir. Çocuktaki pişmanlık duygusunun, kaynağını yaptırım tehdidinden değil de tanıklık ettiği mağduriyetten alması hâlinde çocuğun sonraki yaşamında doğru bir karakter inşasına da katkı sağlanmış olacaktır. Yaptırım yerine öngörülen yükümlülüklerle, hem suç teşkil eden eylemin karşılıksız kalmaması hem de suç nedeniyle ortaya çıkan hasarın tamiri hedeflenmektedir. Esasen suça sürüklenen çocuk, ahlaki açıdan beklenen davranışların yasal zeminde yerine getirilmesiyle hem yaptırımdan hem de yaptırımın damgalayıcı etkisinden kurtulmaktadır. Tüm bunlar çocuğun yüksek yararı ilkesi ile örtüşen ve suça sürüklenen çocuğu yeniden toplumla bütünleştiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uzlaştırma kurumundan beklenen faydanın alınabilmesi uygulamanın onarıcı adaletin ruhuna uygun şekilde yapılmasına bağlıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi onarıcı adaletin temelinde iletişim bulunmaktadır. İletişimden uzaklaşıldığı ölçüde umulan faydadan da uzaklaşılacaktır. Çocukların hassasiyetleri ve kırılganlıkları da

göz önüne alındığında onların menfaati ancak sürecin doğru ve etkin şekilde yürütülmesiyle mümkün olabilecektir. Bu bağlamda gerek yasal düzenleme anlamında gerekse uygulamadaki birtakım sorunlara dikkat çekilmesi faydalı olacaktır.

Uzlaştırma sürecinin henüz başındaki teklif aşamasında ve olumlu dönüş alındığı takdirde geçilen müzakere aşamasında suça sürüklenen çocuklar muhatap kabul edilmemektedir. Uzlaşma teklifinin yasal temsilcilere yapılması öngörüldüğü gibi müzakere aşamasında da belirleyici faktör yasal temsilcinin iradesi olmaktadır. Bu durumda eylemi gerçekleştiren ile uzlaşılmaya çalışılan kişi arasında farklılık ortaya çıkmaktadır. Çocuğun iradesinin yasal zeminde karşılık bulmadığı bir uygulama yöntemi esasen uzlaşmanın temelindeki özgür irade unsuruna da ket vurmaktadır. Müzakere aşamasında bu durumun da ötesine geçilerek çocuğun ancak yasal temsilcisinin uygun görmesiyle müzakerelere katılabileceği öngörülmektedir. Başka bir deyişle, suça sürüklenen çocuğun müzakerelere katılımı zorunlu değildir. Çocuğun katılmadığı bir uzlaştırma sürecinin temelde iki sonucu bulunmaktadır. İlki, uzlaşma sağlansa dâhi onarıcı adaletin ruhuna uygun bir uzlaştırma olmayacaktır. Zira uzlaştırma sürecinde esas olan uyuşmazlığın taraflarının bizzat diyalog kurmasıdır. Suça sürüklenen çocuğun iletişim yoluyla hasarın tamirine odaklanması ve suç teşkil eden eylemine yönelik farkındalık kazanması beklenirken ne yazık ki bu sonuca ulaşmak mümkün olmayacaktır. İkincisi ise, çocuğun beklentilerine göre iki ayrı görünümde karşımıza çıkmaktadır. Yasal temsilcinin iradesi çocuğun beklentilerine uymadığı takdirde suça sürüklenen çocuk istemediği bir yükümlülük altına sokulabilecektir. Çocuk hakkında bir yükümlülük öngörülmediği takdirde ise suç teşkil eden eylemin karşılıksız bırakılması söz konusu olabilecektir. Ancak her iki sonuç da çocuğun korunmasına hizmet etmemektedir. Çocuğun korunması yaptıklarına göz yumulması ile değil, ileride yapmamalarına yönelik tedbirler geliştirilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda, suça sürüklenen çocukların muhakkak uzlaştırma sürecine katılımlarının sağlanması önem arz etmektedir. Çocuğun menfaatleri söz konusu olduğunda yasal temsilcilerini süreçten çıkarmak savunulamayacağından her iki süjenin katılımıyla uygun bir irade dengesi kurulması elzemdir.

Uygulamada çoğu zaman onarıcı adaletin temel amacına odaklanılmadığı görülmektedir. Mağdur açısından maddi veya manevi zararının tazmini, fail açısından

ise kovuşturmadan kurtulması gibi bireysel menfaatler ön plana çıkarılmaktadır. Tarafların bir araya gelmek istememesi veya nadiren de olsa uzlaştırmacılar tarafından sürecin telefonla yönetilmek istenmesi nedenleriyle tarafların barıştırılması ve hasarın gerçek manada tamiri mümkün olmamaktadır. Hatta bazen barışmak istemeyen tarafların yalnızca birbirlerini tekrar görmemek amacıyla uzlaşmaya, daha doğrusu uzlaşma raporunu imzalamaya yanaştıklarına şahit olunabilmektedir. Elbette gerçek manada uzlaşma böyle bir şey değildir. Uzlaştırma kurumunun, mahkemelerin iş yükünü azaltması dışında toplum ve uyuşmazlığın tarafları bakımından faydalarına ulaşabilmek ancak karşılıklı diyalog ile mümkündür. Bu nedenle, her ne kadar istisnai durumlarda ayrı ayrı müzakere süreci yürütülmesi kabul edilebilirse de, tarafların bir araya getirilmesini teşvik eden düzenlemeler yapılmalıdır. Mesela bu suretle uzlaşmayı tesis eden uzlaştırmacıların ödüllendirilmesi değerlendirilmelidir. Öte yandan tarafların güven endişesini ortadan kaldıracak ve kendilerini rahat hissetmelerine olanak sağlayacak müzakere salonları kurulması yerinde olacaktır. Bu salonların adliye dışında kurulması özellikle de çocuklar açısından önemlidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile işbirliği içerisinde, suça sürüklenen çocukların adliye ortamına maruz kalmayacağı ve gerektiğinde psikososyal destek alabilecekleri bu ortamların faaliyete geçirilmesi uzlaştırma kurumuna katkı sağlayacaktır.

Uzlaştırma sürecinde belirlenecek edim türüne herhangi bir sınırlama getirilmemiş, ancak Cumhuriyet savcısı tarafından edimin hukuka ve ahlaka uygunluğunun denetlenmesi öngörülmüştür. Suça sürüklenen çocuklar yönüyle de edim konusunda farklı bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla hukuka ve ahlaka uygun olduğu sürece her türlü edimin çocuğun sırtına yüklenmesi mümkün olacaktır. Esasen her ne kadar çocuğun sırtına desek de uygulamada bu yükümlülükler yasal temsilciler tarafından üstlenilmektedir. Nitekim edimin belirlenmesinde söz sahibi de yasal temsilcilerdir. Bu nedenle özellikle maddi edim taleplerinde uzlaşmanın sağlanıp sağlanmayacağı, çocuğun yargılanıp yargılanmayacağı yasal temsilcilerin maddi imkânlarıyla doğru orantılı olmaktadır. Kanaatimizce, uyuşmazlığın tarafının suça sürüklenen çocuk olduğu göz ardı edilmeden onarıcı adaletin ruhuna uygun şekilde bizzat çocuk tarafından yerine getirilebilecek edimler belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ceza uzlaştırmasında belirlenecek edimin, suça sürüklenen çocuk tarafından bizzat yerine getirilmesi mümkün olan edim türleriyle sınırlandırılarak tazminata

ilişkin taleplerin hukuk mahkemesinde açılacak dava yoluyla talep edilebilmesinin önünün açılması yerinde olacaktır.

Uzlaştırma sürecinin nasıl sonuçlanacağını belirleyen en önemli faktörlerden biri de uzlaştırmacıdır. Uzlaştırmacının taraflara yaklaşımı, süreç yönetimi ve iletişim kabiliyetleri önem arz etmektedir. Türk ceza mahkemesinde suça sürüklenen çocuklara özgü bir uzlaştırmacı ayırımına gidilmemiştir. Teklif ve müzakere sürecinde çocuğun katılımının kural olmadığı bir sistem içerisinde bu durumun kabulü kısmen de olsa mümkündür. Ancak çocuğun katılımının esas olarak belirlendiği bir uzlaştırma sisteminde çocukla iletişim kuracak uzlaştırmacı da farklı niteliklere sahip olmalıdır. Zira duygusal ve düşünsel bakımdan çocuklarla yetişkinlerin bir tutulması doğru olmayacaktır. Çocukla kurulacak iletişim de yetişkinlere nazaran farklı yaklaşımlar gerektirmektedir. Bu nedenle uzlaştırmacı listelerinin ayrışması elzemdir. Kanaatimizce çocukların taraf olduğu uyuşmazlıklarda görev alacak uzlaştırmacılar hakkında ihtisaslaşma yoluna gidilerek sürecin bu konuda eğitim almış kişiler eliyle yürütülmesi isabetli olacaktır. Ayrıca tarafımızca çocuğun müzakerelere katılımının kural hâline getirilmesi savunulduğundan, müzakere öncesi pedagog desteği zorunlu tutularak, çocuğun yaşı ve kusur yeteneği gibi kıstaslar esas alınmak suretiyle müzakerelere katılmasının çocuğun yararına olup olmayacağı hususunda görüş alınması faydalı olacaktır.

Uzlaştırma kapsamı, sonradan yapılan değişikliklerle kurumun Türk ceza mahkemesine girdiği ilk düzenlemelere göre epeyce genişlemiştir. Kanun gerekçelerine bakıldığında bu genişlemenin uzlaştırma uygulamalarından alınan faydalar doğrultusunda yapıldığı anlaşılmaktadır. Esasen uygulayıcılar tarafından mahkemelerin iş yükünün azaltılmasına odaklanılsa da, uzlaştırmanın barışçıl ve bütünleştirici bir etkisi bulunmaktadır. Çocukları suça sürükleyen etkenlerden korumanın en etkin yollarından biri de onlara doğru-yanlış, iyi-kötü gibi değer yargılarını kazandırmaktır. Yaptığı hatanın bilincine varamayan bir çocuğun aynı hatayı tekrar yapmayacağını bir garantisi yoktur. Aynı şekilde, yaptırım tehdidi altında uzun süren yargılama süreçlerine maruz bırakılan bir çocuğun daha sonra suç işlememeyi içselleştirmesi beklenemez. Hele ki, erken yaşta cezaevine giren bir çocuk oradan çıktıktan sonra ya ömrü boyunca tekrar girme korkusuyla yaşamına devam edecek ya da suç işlemeyi normalleştirerek daha fazla savrulacaktır. Her iki sonuçta

da devlet ödevini yerine getirememiş, suça sürüklenen çocuğu koruyamamış olacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında kanaatimizce suça sürüklenen çocuklar hakkında uzlaşmanın kapsamı yahut sınırı olmamalıdır. Zira uzlaştırmmanın alternatif bir yöntem olması, özgür iradeyle yürütülen süreçten sonuç alınmadığı takdirde klasik ceza adalet sisteminin işlemeye devam edeceği de unutulmamalıdır. Bu anlayışla, mağdurunun olması ve ölümle sonuçlanmaması kaydıyla çocukların sürüklendikleri her suç bakımından uzlaştırma yoluna gidilebilmesinin önü açılmalıdır.

Türk ceza muhakemesinde uzlaştırma kurumu kapsamında suça sürüklenen çocuklar bakımından öngörülen ayrıcalıklar kısıtlı ve yetersiz niteliktedir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında onarıcı adalet sürecinin etkin bir şekilde işletilebilmesi için katılım ve irade beyanı hakkı, edim belirleme, uzlaştırmacı ve uzlaşma kapsamı gibi tüm etkenlerin birlikte ele alınması gerekmektedir. Bunun için de çocukların menfaatleri temelinde çocuklar bakımından müstakil ve kapsamlı bir düzenleme yapılması ihtiyacı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı - UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), (2009), *Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı*, Ankara.
- Akbulut, B. - Aksan, M., (2019), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma* (2. baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Akçay, P., (2011), Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, ss. 129-144.
- Akdeniz, G., (2019), Onarıcı Adalet Yaklaşımı ve Kavramsal Temelleri, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), ss. 1-23.
- Akyüz, E., (2002), Uluslararası Standartlara Göre Çocuk Yargılanması, *II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci Bildiri Kitabı*, Ankara, ss. 123-151.
- Altuntaş, H. - Şahin, M., (2007), Kuran-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Ç., (2021), Uzlaştırma Süreci, İçinde *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*. Ankara: Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Ç., (2021), Uzlaştırmanın Genel Şartları, İçinde *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Ç., (2021), Uzlaştırmanın Sonuçları, İçinde *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, S., (2008), *Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu*, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları.
- Artuk, M. E. - Çınar, A. R., (2004), *Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Alt Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler*, Türk Ceza Kanunu Reformu, İkinci Kitap, Makaleler, Görüşler, Raporlar, 1, ss. 37-84.
- Aşkın, U. - Topuz, V. - Bilge, B., (2020), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma* (2. baskı), Ankara, Adalet Yayınevi.
- Ataç, A. S., (2017), Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, *Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu*, Rize, ss. 13-29.
- Baytaz, A., (2013), Onarıcı Adalet'e Genel Bir Bakış, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), ss. 117-129.

- Bıkmaz, R., (2018), *Uzlaştırma: Ceza Yargılamasında Alternatif Çözüm*, İstanbul, Simya Yayınları.
- Canpolat, C. – Sabuncuoğlu, Z., (2017), *Uzlaştırma Onarıcı Adalet - Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma İletişim ve Müzakere Teknikleri - Örnek Sorular*, İstanbul, Legal Yayıncılık.
- Centel, N. - Zafer, H., (2017), *Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı* (5. Baskı), İstanbul, Beta Basım Yayın.
- Centel, N. – Zafer, H., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınevi.
- Centel, N. B., (1996), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hakimin Tarafsızlığı*, İstanbul, Kazancı Kitap Ticaret.
- Çataklı, H., (2023), Cezaya Değer Haksızlığın Formel Tespitinde Parça Hareket Teorisi (TEİL-/ZWISCHENAKTSTHEORIE) ve Hukukumuz Bakımından Uygulanabilirliği, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 55, ss. 23-72. <https://doi.org/10.54049/taad.1328425>
- Çelebi, Ü., (2018), Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Işığında Uzlaştırma, *Bursa Barosu Dergisi*, 42(103), ss. 64-67.
- Çetintürk, E., (2008), *Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Kurumunun Temelini Teşkil Eden Onarıcı Adalet Anlayışı*, Ankara, HD Yayıncılık.
- Çetintürk, E., (2009), Onarıcı Adalet Anlayışı ve Uzlaştırma Kurumunun Türk Ceza Adalet Sisteminde Algılanışı (Geleneksel Ceza Adalet Anlayışına Eleştirel Bir Bakış), *Ceza Hukuku Dergisi*, 4(9), ss. 191-245.
- Çetintürk, E., (2017), *Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Çınar, A. R., (2020), *Çocuk Ceza Hukuku Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu ve Yargılanmaları*, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Çiftçioğlu, C. T., (2015), Onarıcı Adalet Sistemine Dair Genel Bir İnceleme, *Fasikül Hukuk Dergisi*, 7(66), ss. 38-49.
- Çolak, H., (2006), Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma (Mediation), *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 63, ss. 127 – 145.
- Değirmenci O., (2021), Uzlaştırmacı Seçimi, Temel ve Etik İlkeleri ve Uzlaştırmacı Eğitimi. İçinde *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Değirmenci, O., (2008), Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları, *TBB Dergisi*, S. 77, ss. 33-86.

- Değirmenci, O., (2019), Uygulamacının 10 Sorusu Işığında Uzlaştırma, *Terazi Hukuk Dergisi*, 14(151), ss. 663-670.
- Değirmenci, O., (2020), *Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Değirmenci, O., (2021), Ceza Adaleti, Ceza Adaleti Türleri, Onarıcı Adalet Kavramı, Tarihsel Gelişim ve Onarıcı Adalet Uygulamaları, İçinde *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Demirbaş, T., (2013), *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (9. baskı), İzmir, Seçkin Yayıncılık.
- Ercan, İ., (2017), *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. baskı), Kocaeli, Kuram Kitap.
- Erdem, M. R. - Eser, F. - Özşahinli, P. P., (2017), *100 Soruda Uzlaştırma Uzlaştırmacının El Kitabı* (2. baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Erem, F. – Danışman A. – Artuk, M. E., (1997), *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (14.Baskı), Ankara.
- Feyzioğlu, M., (2008), Uzlaştırma Teklifi ve Taraflara Bildirilmesi, *Prof. Dr. Uğur Alacakaptan'a Armağan*, 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 331-337.
- Gavrielides, T., (2014), Reconciling The Notions of Restorative Justice And Imprisonment, *The Prison Journal*, 94(4), 479-505.
- Hakeri, H., (2014), *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler* (11. Baskı), Seçkin Yayıncılık.
- Hekimoğlu, F., (2002), Fransa'da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması, *Ankara Barosu Dergisi*, 2, ss. 37-40.
- Işık, M. A., (2019), Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Işıka, S., (2020), Uzlaştırma Sürecinde Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Bazı Sorun ve Değerlendirmeler, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2020(151), ss. 61-84.
- İçel, K. - Sokullu Akıncı, F. - Özgenç, İ. - Sözüer, A. - Mahmutoğlu, F. S. - Ünver, Y. (2002), *İçel Yaptırım Teorisi* (2. baskı), İstanbul, Beta Yayıncılık.
- İçer, Z., (2018), Ceza Muhakemesinde Uzlaştırmacının Özellikleri ve Uyması Gereken Etik İlkeler, *Legal Hukuk Dergisi*, 16(182), ss. 695-715.
- İnce, H., (2007), *Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- İpek, A.İ. - Parlak, E., (2016), *Ceza Muhakemesinde Uzlaşma* (3. baskı), Ankara, Adalet Yayınevi.

- Jahic, G. vd., (2008), *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kaplan, M., (2015), Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), ss. 59-86.
- Karabay, H., (2019), Türk Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Açısından Uzlaştırma, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Karademir, E., (2018), Türk Hukukunda Çifte/Çok Vatandaşlıktan Kaynaklanan Sorunlar, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), ss. 239-264.
- Kardeş, E., (2022), Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Uzlaştırmada Edim, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Dergisi*, 1(1), ss. 92-110.
- Kaymaz, S. - Gökcan H.T., (2007), *Uzlaşma ve Önodeme* (2. baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Ketizmen, M., (2012), Uzlaşmanın Sirayet Etmezliği İlkesinin Sonucu Olarak Mağdurun Yargılanacak Kişiyi Seçebilme Yetkisi, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), ss. 1-10.
- Kılıçoğlu, A. M., (2013), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (17. bası), Ankara, Turhan Kitabevi.
- Koca, M. - Üzülmmez, İ., (2014), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Koca, M. - Üzülmmez, İ., (2016). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (3. baskı), Ankara, Adalet Yayınevi.
- Kontacı, B. B., (2020), Çocuklar Bakımından Uzlaştırma: Farklı Yararlar Arasında Bir Denge Arayışı, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69(4), ss. 1705-1772.
- Kul Yenigül, A., (2019), Onarıcı Adalet ve Cezalandırıcı Adalet, *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(9), ss. 9-26.
- Kunter, N. - Yenisey, F. - Nuhoglu, A., (2006), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı), İstanbul, Beta Yayıncılık.
- Oğuz, E., (2020), Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaştırma, Yüksek Lisans Tezi, Mersin, *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Öntan, Y., (2018), Kovuşturma Evresinde Uzlaşmanın Sonucu Olarak Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı Verilmesinin Yerindeliği, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), ss. 61-76.

- Özbek, M. S., (2013), Çocuk Adalet Sisteminde Onarıcı Adalet Anlayışı ve Çocuk Arabuluculuğu, *Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu - Yargılama*, Ankara, s. 40-65.
- Özbek, M. S., (2018), Onarıcı Adalet, *İçinde Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Özbek, M. S., (2018), Soruşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü, *İçinde Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Özbek, M., (2008), Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu, *Prof. Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan*, ss. 449-466.
- Özbek, M., (2010), Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı 1, ss. 116-183.
- Özbek, V. Ö. - Doğan, K. - Bacaksız, P. - Tepe, İ., (2018), *Ceza Muhakemesi Hukuku* (11. baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö. - Doğan, K. - Bacaksız, P. (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku* (14. Baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö., (2017), Önödeme, *Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu*, Rize, ss. 75-88.
- Özgenç, İ., (2010), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Ankara.
- Özgenç, N. B., *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma*, İstanbul, Legal Yayınları.
- Öztürk, B. - Erdem, M. R., (2011), *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınları.
- Öztürk, B. - Tezcan, D. - Erdem, M. R. - Gezer, Ö. S. - Saygılar Kırıt, Y. F. - Alan Akcan, E. – Özaydın, Ö. – Tütüncü, E. E., (2013), *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Parlar, A. - Hatipoğlu M., (2008), *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu*, C.1, Ankara, Yayın Matbaacılık.
- Roach, K., (2000), Changing Punishment At The Turn Of The Century: Restorative Justice On The Rise, *Canadian Journal Of Criminology*, 42(3), 249-280.
- Sevdiren, Ö., (2011), Cezalandırmada Bir Paradigma Değişikliği Olarak Onarıcı Adalet Felsefesi: Bir Sentez Denemesi-I, *Ceza Hukuku Dergisi*, 6(15), ss. 103-129.

- Sezer, A., (2010), *Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma*, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Şahin, C. – Göktürk, N., (2017), *Ceza Muhakemesi Hukuku -II-* (7. bası), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Şahin, M. E. - Yemenici, K., (2018), 6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), ss. 445-507.
- Tan, H., (2020), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Töngür A. R. – Çetintürk E., (2018), Onarıcı Adalet Anlayışının Teorik Temelleri, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), İstanbul, ss. 7-26.
- Tulay, M. E. - Doğan, Y., (2020), Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), ss. 349-376.
- Tulay, M. E., (2020), Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250), *İzmir Barosu Dergisi*, 2, ss. 117-157.
- Turhan, F., (2018), Doktrin ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesinde Hakimin Tarafsızlığı ve Görev Yasakları, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(4), 129-171.
- Uğur, H., (2010), Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma, *Terazi Hukuk Dergisi*, 43, ss. 123-144.
- Uludağ, Ş., (2011), Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar, *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(4), ss. 127-151.
- Urcan, M. E., (2023), Hukuk ve Ahlak İlişkisi Bağlamında Uzlaştırma Kurumu, *Ege 9. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Bildiri Kitabı*, 2023, ss. 1396-1404.
- Ünver, Y. - Hakeri H., (2018), *Ceza Muhakemesi Hukuku* (14. baskı), Ankara, Adalet Yayınevi.
- Yenisey, F. - Nuhoğlu, A., (2018), *Ceza Muhakemesi Hukuku* (6. baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yerdelen, E. - Özbek, M. S. - Altundaş, Ş. - Boz, B. - Erdem, D. Ö. - Yılmaz, B. A., (2018), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Yerdelen, E., (2018), Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usulü, İçinde *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Ankara: Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.

Yerdelen, E., (2018), Uzlaştırmanın Esasları, İçinde *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.

Yerdelen, E., (2018), Uzlaştırmanın Şartları, İçinde *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*, Ankara: Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları.

Yurtcan, E., (2007), *Ceza Yargılaması Hukuku* (12. bası), İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.

Zehr, H. (1990). *Changing Lenses: A New Focus For Crime And Justice*. Waterloo/Ontorio: Herald Press.

Zehr, H., (1985), Retributive Justice, Restorative Justice, *New Prospectives On Crime And Justice. Occasional Papers Of The MCC Canada Victim Offender Ministries Program And The MCC, US Office Of Criminal Justice*, 4.

İnternet Kaynakları

5560 Sayılı Yasa, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061219-1.htm> (Erişim Tarihi: 17.09.2023)

6763 Sayılı Yasa Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d26/c026/tbmm26026022ss0438.pdf> (Erişim Tarihi: 18.11.2023).

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Uzlaştırma İstatistik, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/30220231135472022%20YILI%20UZLA%C5%9ETIRMA%20%C4%B0STAT%C4%B0OST%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf>

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Seri Muhakeme Usulü Genel Bilgiler, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/ortaDetay/genel-bilgiler-2> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, Hakkımızda, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hakkimizda> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, 2023 Yılı Uzlastırmacı Asgari Ücret Tarifesi, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/Mevzuat/26122022105144Uzla%C5%9Ft%C4%B1rmac%C4%B1%20Asgari%20%C3%9Ccret%20Tarifesi-.pdf> (Erişim Tarihi: 03.11.2023)

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı,
Uzlaştırma Kapsamına Giren Suç Listesi,
<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12082022134715UZLA%C5%9ETIRMA%20KAPSAMINA%20G%C4%B0REN%20SU%C3%87%20L%C4%B0STES%C4%B0%2012082022.pdf> (Erişim Tarihi: 04.11.2023)

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı,
Uzlaştırma Kapsamına Giren Suç Listesi,
<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12082022134715UZLA%C5%9ETIRMA%20KAPSAMINA%20G%C4%B0REN%20SU%C3%87%20L%C4%B0STES%C4%B0%2012082022.pdf> (Erişim Tarihi: 06.11.2023)

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 16.02.2019 tarih, 19120602-045-02-0636-2018-E.263/13838 sayılı görüş yazısı,
<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2222019094409Uzla%C5%9Ft%C4%B1rma%C4%B1%20Giderleri%20ile%20Uzla%C5%9Ft%C4%B1rma%20Evra%C4%B1n%C4%B1n%20Teslimi.pdf> (Erişim Tarihi: 29.09.2023)

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.09.2023)

Yargı Kararları

AYM'nin 01.10.2009 tarih, 2006/106 E., 2009/124 K. sayılı kararı.

AYM'nin 05.03.2009 tarih, 2006/77 E., 2009/39 K. sayılı kararı.

AYM'nin 13.02.2019 tarih, 2018/101 E., 2019/3 K. sayılı kararı.

AYM'nin 26.07.2023 tarih, 2023/43 E., 2023/141 K. sayılı kararı.

Danıştay 13. Dairesi'nin 08.01.2018 tarih, 2017/1833 E., 2018/75 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 1. CD.'nin 02.10.2023 tarih, 2023/5820 E., 2023/5809 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 11. CD.'nin 10.10.2022 tarih, 2022/18 E., 2022/15833 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 12. CD.'nin 20.02.2019 tarih, 2018/538 E., 2019/2291 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 18 CD.'nin 14.11.2019 tarih, 2018/3897 E., 2019/16220 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 3. CD.'nin 09.12.2019 tarih, 2019/18619 E., 2019/22505 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 4. CD.'nin 22.11.2017 tarih, 2017/2248 E., 2017/25466 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 4. CD.'nin 28.11.2022 tarih, 2022/26968 E., 2022/23692 K. sayılı ilâmı.

Yargıtay 4. CD.'nin 30.10.2018 tarih, 2018/7046 E., 2018/18346 K. sayılı ilâmı

Yargıtay 8. CD.'nin 26.02.2018 tarih, 2017/13852 E., 2018/1956 K. sayılı ilâmi.

Yargıtay CGK'nın 02.07.2019 tarih, 2019/306 E., 2019/519 K. sayılı ilâmi.

Yargıtay CGK'nın 13.12.2018 tarih, 2018/112 E., 2018/635 K. sayılı ilâmi.

Yargıtay CGK'nın 17.01.2019 tarih, 2017/1063 E., 2019/16 K. sayılı ilâmi.

Yargıtay CGK'nın 30.10.2007 tarih, 2007/200 E., 2007/219 K. sayılı ilâmi.

Resmi Gazete

02.12.1999 tarih ve 23896 sayılı Resmi Gazete.

29.12.2004 tarih ve 25685 sayılı Resmi Gazete.

01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazete.

19.12.2006 tarih ve 2638 sayılı Resmi Gazete.

26.07.2007 tarih ve 26594 sayılı Resmi Gazete.

09.07.2009 tarih ve 27283 sayılı Resmi Gazete.

09.07.2009 tarih ve 27283 sayılı Resmi Gazete.

02.12.2016 tarih ve 29906 sayılı Resmi Gazete.

05.08.2017 tarih ve 30145 sayılı Resmi Gazete.

24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazete.

31.12.2019 tarih ve 30995 (4. Mükerrer) sayılı Resmi Gazete.

27.05.2022 tarih ve 31848 sayılı Resmi Gazete.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Mustafa Eray URCAN

Eğitim Durumu

Lisans : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi - 2017

Yüksek Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu
Hukuku Ana Bilim Dalı - 2024

Yabancı Dil

İngilizce

İş Deneyimi

Adalet Bakanlığı (2018) - Hâlen

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar

Mustafa Eray Urcan, Hukuk ve Ahlak İlişkisi Bağlamında Uzlaştırma Kurumu, Ege 9.
Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı, 2023, ss. 1396-1404.
(ISBN: 978-625-6830-33-2)